

XVI. (III. új) évfolyam – 2002/6

300 Ft

EGYHÁZfórum

Keresztény közéleti – kulturális folyóirat

Katolikus iskolák
Cirkusz helyett békét
Humán? Öko? Lógia?
Püspökök az Európai Unióról

Tartalom

EGYHÁZFORUM

Keresztény közéleti-kulturális folyóirat

SÚLYPONT

Fodor Gábor:

Mustármag és kovász
Az egyházi iskolák növekvő felelősségéről 3

Kacsó András:

Egy szubjektív vélemény
az egyházi iskolákról 9

Uzsálné dr. Pécsi Rita:

Szűk az ösvény, de járható – és szép! 10

Varga Péter Pius:

Mások okulására 13

TEOLÓGIA

Midling Andrea:

A személylé válás és a vallás 16

Dévény István:

„Az erőtlenségben rejlő erő” 18

Hartmut Meesmann:

Kommunikatív teológia 18

EURÓPAI KÖZÖSSÉG

Európa jövője
Politikai kötelezettségvállalás,
értékek és vallás 20

FÓRUM

Frigyes István:

Ecclesia politica – Magyarország 2002 22

Wildmann János:

Cirkusz helyett békét 24

ijf. Zlinszky János:

Tiltakozásaink a Való Világokon 26

KÖRNYEZET

Pete József:

Humán? Öko? Lógia? 27

RECENZIO - KRITIKA

31

AKI ÜZEN: CEDRIC PRAKASH SJ

Karácsonyi levél 34

Megjelenik évente hatszor

Egy szám ára: 300 Ft

Évi előfizetési díj: 1500 Ft

A folyóirat megrendelhető a kiadó címén, vagy
megvásárolható a hírlapárusoknál

Alapítók:

Paul M. Zulehner és Wildmann János

Kiadó:

Egyházforum Alapítvány

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

7635 Pécs, Sólyom dűlő 13.

Telefon: (72) 213-454

Honlap: www.egyhazforum.hu

A szerkesztőbizottság tagjai:

Buday Kornélia

Deme Tamás

Dergezné Fazekas Orsolya

Midling Andrea

Rippl Dóra

Wildmann János (főszerkesztő)

E-mail: wildmann@elender.hu

Wolf Judit

Bankszámla:

OTP Bank Rt. Budapest, József körút 33.

11708001-20523716

Nyomdai munkák:

Molnár Nyomda és Kiadó Kft.

Pécs, Légszeszgyár u. 28.

ISSN 1215-0630

Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük.
Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül
a szerkesztőség véleményét fejezi ki.
Nem kért kéziratokat nem örzünk meg
és csak kérésre küldünk vissza.

Címlap: Jan Steen: Fiú- és lányiskola (kb. 1670)

Fodor Gábor¹

Mustármag és kovász

Az egyházi iskolák növekvő felelősségéről

Időszerű-e az egyházi iskolákról beszélni, vagy 13 év után elmondhatjuk, hogy a rendszer kialakult és „Év-millióig eljár tengerlén, míg egy kerékfogát újítani kell”?

Az egyházi iskolákról sokan írtak már, nálam avatottabbak². Számtalan tanulmány született, konferencia szerveződött³ továbbképzés tartatott⁴. A téma mégis mindig időszerű, hiszen a közoktatásban egyre nagyobb teret nyerő oktatási formáról van szó⁵. Az egyházi iskolák léte igényli a folyamatos odafigyelést, a feladatok újragondolását különösen akkor, ha azok a feladatok egyre szerteágzóbbak lesznek, és egyre nagyobb felelősséget rónak az iskolákra.

E tanulmány első része visszatekintés: milyen kérdésekkel kellett a '90-es években az egyházi iskoláknak szembenézniük. Második részben a jelenlegi helyzetből fakadó problémák egy részét gyűjtöttem csokorba. A harmadik részben adatok találhatók az egyházi fenntartók által működtetett közoktatási intézményekről.

1. A kő, amelyet az építők elvetettek, szegletkő lett

1990-ben soha nem várt lehetőség kínálkozott arra, hogy újra induljanak az egyházi iskolák. A kő, amelyet 40 évig elvetettek a szocializmus építői szegletkő lett, új alapokat adott az egyházi közoktatásnak. Valós társadalmi igény jelentkezett egyházi iskolák indítására, és ez részben felkészületlenül érte az egyházakat. Sajátos problémák keletkeztek, melyekről azt gondoltuk, csak kezdeti problémák és abból fakadnak, hogy nehéz a negyvenévi bűnultságból

felocsúdni (vagy ahogy egy kedves ismerősöm fogalmazott akkori-ban, „olyan nehéz most az Egyháznak mintha Csipkerózsikának száz év alvás után rock'n roll-t kellene járnia”⁶). Azt gondoltuk egy évtized elég, hogy a must kiforja magát, és átlátszó nedű lesz belőle. Hogy miért volt zavaros a kezdet, arról szól az első rész.

1995-ben írtam azt a szakdolgozatot⁷, amelyből az alábbi idézet való. Tanulságos újraolvasni azokat a kérdéseket és megállapításokat, melyek alapvetően az újrainduló iskolák problémái voltak, mégis mintha ma is időszerűek lennének.

Az egyházi iskolák speciális problémái:

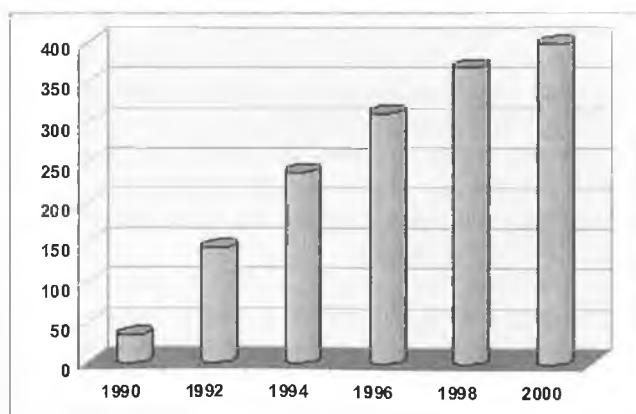
- 1) civil – szerzetes konfliktusból adódó problémák,
- 2) az előző rendszer örökségéből adódó problémák,
- 3) az identitáskeresésből adódó problémák,
- 4) a tanári kar szervezéséből adódó problémák,
- 5) a meglévő szerzetes iskolák példájából adódó problémák.

Tekintsük sorra ezeket a problémákat!

1) *A civil – szerzetes konfliktusból adódó problémák.* Tantestületi értekezleteken régóta téma a piarista nevelés és az iskola szellemiségének kérdése, illetve az, hogy bizonyos nevelési problémákat hogyan oldjunk meg, hogy milyen értékeket képviseljünk, és azokat hogyan. Ezek rendkívül fontos kérdések, és nagyon jó, hogy előke-rülnek az értekezleteken. A problémát abban látom, hogy a kérdések mellé mindig befurakszik egy másik: a „civil tanár, szerzetes tanár” témaköre. Mintha azért nevelnénk, gondolkoznánk, tanítanánk másként, mert világiak, vagy szerzetesek vagyunk. Mintha szükség-szerűen másként kellene viszonyulnunk a diákhöz és az iskola ügyé-hez. Ezáltal a valódi problémák (hogyan oldjunk meg nevelési helyze-tek, milyen házirendet alkossunk, milyen kép alakuljon ki iskolánk-ról stb.), olyan felhangot kapnak, hogy a tanár – képzési helyétől, társadalmi státuszától függően – determinált bizonyos megoldási modellekre. Az kerül problémaként a középpontba, ami mindenkinek az „állapotából” következik (hogy civil, vagy szerzetes), és amin nem is tud változtatni. Az iskola újraalapításának történetéből követ-kező állapot, hogy ebben az iskolában szerzetesek és civil tanárok dolgoznak együtt. Az is a kiindulási helyzetből adódik, hogy más háttérrel, értékrenddel, szokásokkal, problémákkal érkezik egy civil tanár, mint egy szerzetes. Mindezekből azonban nem következik, hogy nem tudnak együtt dolgozni (pontosabban fogalmazva nem ezért nem tudnak együtt dolgozni), és nem következik, hogy más-ként kell gondolkodniuk.

Az alapvető probléma tehát nem az, hogy ki honnan „származik”, hanem, hogy származástól függetlenül ki hogyan viszonyul:

Az egyházi oktatási intézmények számának növekedése (1990-2000)

1 Biológia-kémia szakos középiskolai tanár, mentálhigiénés szakember, pszichodráma-vezető. Jelenleg rendelkezési állományú főtitkár.

2 Pl. Korzenszky Richárd, *Szünet nélkül*, Bencés Apátság, Tihany, 2000.

3 Pl. Tanítónk Krisztus, MKPK konferencia 1997; *Templom és Iskola*, Oktatási Minisztérium, 2002.

4 Kecskemét (1991-től folyamatosan), Budapest (1993-tól), Szombathely (1996-tól), Veszprém (1998-tól), és a sor korántsem teljes.

5 A cikk harmadik részében részletes kimutatások találhatók az egyházi iskolák számának alakulásáról.

6 A hasonlatot dr. Máté-Tóth Andrásról hallottam először.

7 Fodor Gábor, *Mentálhigiénés szemlélet alkalmazása egyházi iskolákban*, in.: Tanúsítvány (Szerk., Ónody S. – Fügi S.), Lamark Kiadó, Szeged, 1998. A szakdolgozatból készült rövidített tanulmány első díjat nyert az MKPK pályázatán melyet egyházi iskolák tanárainak írtak ki 1997-ben.

önmagához, a tanításhoz, az értékrendekhez, a diákhöz, a kollégáihoz, az iskola ügyéhez.

Természetes, hogy az indíttatás meghatároz bizonyos dolgokat, de ezt nem szabad megváltoztathatatlanak tekinteni.

Minden tanár szuverén személyiség, a változás igényével és lehetőségével. Ha az iskolai problémákat leszűkítjük a „civil tanár – szerzetes tanár” kérdéskörre, saját gondolkodásunkat korlátozzuk, és a problémák megbeszélésekor e könnyen és világosan értelmezhető megoldási mintával kecsegtető sablont húzzuk rá gondolkodásunkra. Eközben elvetjük (sőt elvesztjük) más szempontok felvételének lehetőségét. Szeretném egyértelművé tenni mindenki személyes felelősségét. A felelősséget abban az értelemben, hogy mindenkinek személyesen kell átgondolnia a felmerülő problémákat, és nem menekülhet a „nagy, kollektív civil – szerzetes” konfliktus mögé.

Természetesen ez a kérdés sem kerülhető meg, csak másként kell feltenni: Mi az, amit az egyházi iskola elvárhat egy civil tanártól? Meddig tart az ő kompetenciája a lelkiesség, szellemiség meghatározásában? Mi a szerzetes tanár feladata ugyanebben a vonatkozásban? Melyek a közösen felvállalható értékek? Melyek az egyértelműen elkülöníthető munkaterületek? Mi az, amit a civil tanár elvárhat az egyházi iskolától, a szerzetesektől?

Ahhoz, hogy hatékony legyen a munkánk, nem elegendő átvenni régi bevált mintákat. Újra kell gondolni a sablonokat, a sztereotípiákat. Ez nem azt jelenti, hogy el kell vetni, csak azt, hogy hiteles következetes alkalmazásukhoz magunknak is át kell gondolni azokat. Fel kell mérni, hogy hogyan viszonyulunk a tanult, olvasott, látott mintákhoz, mielőtt követni kezdenénk azokat.

Nehéz dolog irányítónak lenni, de még nehezebb lemondani róla. S talán ennél is nehezebb irányítotttnak lenni. Bármennyire is furcsa ezzel szembenézni, de mi tanárok munkánk nagyobb részében irányítunk. Ezért szükségünk van kontrollra, hogy jól tesszük-e még, amit teszünk, nem támadt-e az a képzetünk, hogy az irányítás jogán mindig igazunk is van, és mindig helyesen döntünk. Tudjuk, hogy a diák teremtettségéből fakadóan Isten „tulajdona”. Ő ismeri, Neki vannak vele tervei. Nekünk kell belesimulni ebbe a tervbe, hogy Isten minket is eszközként tudjon alkalmazni. Nagy alázat kell ahhoz, hogy észrevegyük, mikor vagyunk Isten eszköze, mikor nevelünk saját elgondolásunk szerint, mikor vesszük ki Isten kezéből a gyeplőt. Isten pedagógiája az elfogadó szeretetből táplálkozik. Nem könnyű ezt követni, alkalmazni, mert nehéz lemondani a gyeplőről. Ezért jó tudatosítani Jézus szavait, „aki közületek első akar lenni...” (Mt 20, 28.)

2) *Az előző rendszer örökségéből adódó problémák.* A szocialista rendszer – a szerzetesrendek feloszlatása után – mindössze nyolc egyházi iskolának adott működési lehetőséget. Az oktatási rendszer központi irányítása (tanterv és utasítás), a teljesítménycentrikusság, a kontraszelekció, a nevelés háttérbe szorítása nagy felelősséget rótt az egyházi iskolákra. Az értékmentés és értékörzés mellett missziós feladatot is el kellett látniuk. Ugyanakkor fenn kellett maradniuk, és ebből az következett, hogy teljesítménycentrikusan kellett dolgozniuk, hiszen csak így tudták biztosítani a nagy érdeklődést az iskola iránt. Az anyagi ellátás is szegényes volt, így ezek az iskolák a rendek külföldi kapcsolataira, anyagi segítségére voltak ráutalva.

A szocialista rendszer iskolaszervezete a rendszerváltás közeledtével nagy átalakulásnak indult. Sok iskolakísérlet kezdődött, alternatív tantervek, tankönyvek kerültek forgalomba. Mindez koordinálatlanul, egységes koncepció nélkül. A NAT elkészült, és úgy tűnik képtelenség lesz megteremteni az iskolák közötti átjárhatóságot. Az egységes alapvizsga követelmény lefelé nivellál, ugyanis lehetetlen egyformán követelni a különböző képességű tanulókat tanító iskoláktól. A kétszintű érettségi teljességgel megosztja az

iskolákat. A Köznevelési Törvényt módosítani fogják, noha bizonyos passzusait még be sem vezették. Ez csak néhány felvillantott probléma a sok közül. Nagyon nehéz tehát eligazodni annak, aki új iskolát akar alapítani. Milyen iskolatípushoz csatlakozzon? Milyen tanterv szerint tanítson? Milyen tankönyvekből tanítson? Mi történjen, ha már egy működő iskolát kell átvennie?

3) *Az identitáskeresésből adódó problémák.* Az előbb felvázolt kusza helyzetben nagyon nehéz pontosan meghatározni mit is vállalhat fel ma egy katolikus iskola: missziós feladatot, a szegény gyerekek képzését, a pap-, szerzetesképzés előkészítését, a katolikus értelmiség előképzését, elitképzést, értékmentést, a katolikus egyház értékrendjének képviselését, a keresztény egyházak közös értékrendjének képviselését? Legyen az egyház régi értékeihez ragaszkodó, és kockáztassa, hogy nem lesz elég diákja, vagy legyen engedékeny a létszám és a fennmaradás érdekében, és veszítse el arculatát?

Az is eldöntendő, hogy egynemű vagy koedukált iskolát szervez-e az egyház, hogy ki szól bele az iskola munkájába: a plébános, a püspök, a rendi előjárók, az egyházközségi képviselők, a hitoktató, az iskolaszék. Noha ezek a kérdések a működési szabályzatban elég jól körülhatárolhatók, mégis úgy tűnik sok iskolában okoz problémát, hogy kinél is van a gyeplő.

Az is probléma, hogy kinek, illetve milyen elvárásnak igyekszik megfelelni az intézmény: az önkormányzatnak, az egyháznak, a szülőknek, a segélyt nyújtó szervezetnek stb.?

4) *A tanári kar szervezéséből adódó problémák.* Az elmúlt negyven év politikája és pedagógusképzése kirekesztette a hívó tanárokat a pályáról. Az idősebb nemzedék megfáradt, és eddig nem taníthatott meggyőződése szerint. Az új generáció nem kaphatott vallásos nevelést. A „szocialista embereszmény” jelszava után az „ideológiailag semleges oktatás” jelszó következett, lehetetlenné téve az elkötelezettség tanítását. Az idősebb nemzedék tanáraitól elvették a nevelés lehetőségét, a fiatalabbakat pedig nem tanították meg rá. A szakmai előmenetelt a kor ideológiájához (is) kötötték.

Nagyon nehéz tehát hitében elkötelezett, (ezért azt lényével sugározni képes), szakmailag magasan képesített (ezért az iskolavezetés és a szülők elvárásának is megfelelő), hiteles tanáregyeniséget találni, aki számára az egyházi iskola nemcsak munkahely, hanem ügy, és a tanítás nemcsak munka, hanem társulatszegződés Isten alkotó munkájában.

Problémát okoz a szerzetesek által képviselt tanár minta, amely követendőnek látszik ugyan, hiszen idejük legnagyobb részét a diákokkal való foglalkozással tölthetik, de megvalósíthatatlan egy „civil” számára, akinek az iskolai elfoglaltságon kívül magánéleti gondjai is lehetnek. Az állami iskolák tanári szobáiból ismerős problémák mellé felsorakozik egy újabb, a civil életmódból, illetve szerzetes életfelfogásból adódó.

5) *A meglévő szerzetes iskolák példájából adódó problémák.* Az elmúlt negyven év alatt működni engedett nyolc szerzetes gimnázium egy idealizált, de hamis képet alakított ki az egyházi iskolákról. A szerzetes iskolák, hogy minél több szerzetest megtarthassanak, minden iskolájukban csak szerzetes tanárokat foglalkoztattak, kialakítva ezzel egy olyan képet, hogy az egyházi iskolák: bentlakásosak, csak papok (nővérek) tanítanak, a tanítás – ellentétben az ország többi iskolájában tapasztalattal – hat napos, az iskolák egyneműek. Az egyházi iskolák ezzel ahhoz a régi hagyományhoz tértek vissza, amikor még a legtöbb oktatási intézmény egyházi kézben volt, és nem ahhoz a Nyugat-Európában már élő hagyományhoz, hogy az egyházi iskolák – a paphiány miatt – néhány pappal és inkább civil tanárokkal dolgoznak. A magyarországi egyházi iskolák túléléséből következő természetellenes állapotból alakult ki az a kép, amit az egyházi iskoláktól elvárunk. Nincs annyi szerzetes, pap, apáca, hogy minden újonnan induló egyházi iskola teljes

tantestületét „fedezze”, nincs lehetőség a bentlakásos intézmények létrehozására, és a családok életét, munkarendjét, szokásait borítaná fel a hatnapos tanítás újbóli bevezetése. Nem szabad tehát az egyházi iskolák „felhígulását” látni ebben a folyamatban. Egyszerűen fel kell mérni a Magyarországon tanításra fogható atyák és nővérek számát, el kell osztani az új iskolák számával, és kiderül, hogy lehetetlen kívánunk. Nem felhígulás, hanem egy természetes folyamat, amely során fel kell használni a szerzetesiskolák tapasztalatait, a hívő (és nem hívő de profi) tanárok tapasztalatait, a külföldi mintákat és mindezekből kell az új magyarországi egyházi oktatást megteremteni.

Többek között ezek voltak azok a kérdések, amelyek a kilencvenes években foglalkoztatták az egyházi iskolákban tanító civil tanárokat. Az egyházi közoktatás megteremtődött. A 285 közoktatási intézmény harminchatszor több, mint az 1990-ben működött 8. Ezekben az iskolákban 7658 (4825 katolikus) pedagógus dolgozik, és csak kis százalékuk szerzetes vagy világi pap⁸. A civil tanárok részvételének aránya megsokszorozódott, így a problémák hangsúlya is eltolódott. A növekvő létszám azonban nagyobb felelősséget is jelent. A mustármag szárba szökken, de nem mindegy, hogy milyen termést hoz.

II. Tükör által homályosan

Úgy gondolom, hogy az egyházi iskolák kérdésében ma sem látunk tisztán. Olyan zavaró tényezők jelentkeztek, melyekre nem lehetett számítani, és olyan problémák nem szűntek meg, amelyekről azt gondolhattuk: hamar megoldódnak. A must még forr, és lassan tisztul. Az egyházi iskolák problémái ma már szerteágazóbbak, mint alapításuk éveiben. Ne a tükröt hibáztassuk, ha nem tetszik, amit látunk, inkább örüljünk, ha már „homályos korában” megláttuk a problémát, mert lehet, hogy a színről színre látáskor már késő lesz.

1) *Kísértések.* Érdekes módon jelent meg az emberi gyarlóság ezekben az intézményekben. Amint Jézust is megkísértette a sátán,

mikor tanítani készült⁹, az Egyház is megkísértetett, mikor arra készült, hogy most többeket taníthat, mint a szocializmus alatt. Ez a kísértés három szinten jelentkezett: a fenntartók, a tanárok és a szülők szintjén.

A fenntartók azt gondolták, minél több iskolát kell alapítani addig, amíg lehet.¹⁰ A sok iskolaalapítás azonban minőségromláshoz vezet¹¹.

A szülők azt gondolták: „szigorú iskolába adom a gyermekemet, és az leveszi a vállamról a nevelés terhet”.

Az átvett iskola tanárai azt gondolták: elég a táblacsere, nem kell belső szemléletváltás. Azt gondolták, viszi az iskolát a régi lendület, a meglévő jó imázs. Az újonnan indult iskolák tanárainak kiválasztásánál, mintha a tanári vallásgyakorlás, mint elvárás, hangsúlyosabb lett volna, mint a szakmai felkészültség, ráterettség.

Kísértésről beszélek, kísértő gondolatról, amelyet nem feltétlenül követ rossz cselekedet. Ezek a kísértések azonban léteznek, és ennek eredményeként jöttek létre olyan intézmények, melyeknek vezetői nem nőttek fel a feladathoz. Anyagi gondokkal küszködnek, vagy nem tudnak bánni a kezelhetetlen tanulókkal, vagy vannak tanárok, akik hitelesség híján hátráltatják a keresztény nevelés ügyét. Kísértésről beszélek és emberi gyarlóságról, nem tudatosan elkövetett hibákról, és nem megváltoztathatatlan tényekről. Megállapításaim, bár sommásnak tűnnek, nem általánosíthatók. Szándékom a figyelem felkeltése és ennek kapcsán a megoldás elősegítése.

A fenntartók felelőssége meghatározó. A közoktatási törvény rendelkezései alapján az egyházi jogi személy által fenntartott intézmények vezetőinek kinevezése¹² és a kinevezés visszavonása egyedül a fenntartó jogköre. Az intézményvezető kinevezésére egyházi fenntartó esetében ugyanis nem a közalkalmazottakról szóló törvény paragrafusai érvényesek, hanem a Munka Törvénykönyve az irányadó, amely nem rendelkezik arról a kérdéssel, hogy a munkakör milyen eljárás keretében tölthető be¹³. Így nem érvényesül az az ellenőrzés, amely az önkormányzati iskolák igazgatóinak kiválasztásakor lehetővé teszi a szakmai kritériumok előtérbe helyezését. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy egyházi iskolában a fenntartó nem szakmai kritériumok alapján választ intézményvezetőt, csak azt, hogy a szakmai ellenőrzés lehetősége kisebb. Pontosabban szólva a fenntartón múlik, milyen szempontokat hangsúlyoz, amikor kiválasztja az igazgatót.

Ugyancsak a fenntartók fokozott felelősségét mutatja az a jogi furcsaság, hogy munkajogi ügyekben – azaz, ha egy pedagógusnak saját felettesével támad vitája – ahhoz a fenntartóhoz kell fordulnia jogorvoslatért, aki a probléma okozóját kinevezte. Jogorvoslati lehetőséget csak az illetékes jegyző, illetve a területileg illetékes OKÉV (Országos Közoktatási és Vizsgaközpont) jelenthet, de egyházi iskolák esetében ezek a hivatalok rendkívüli óvatossággal nyilvánítanak véleményt.

A fenntartó fenntartja az iskolát. Magyarul: biztosítja a működéséhez szükséges anyagi és tárgyi feltételeket. Ehhez a költségvetés a normatív támogatással és az ún. kiegészítő normatív támogatással járul hozzá¹⁴. Ez utóbbi az a különbözet, amellyel az önkormányzatok

8 Nincs pontos adat arra vonatkozóan, hogy mennyi szerzetes-tanár tanít az egyházi iskolákban. A régi nyolc iskolában ma a tanárok 70-80%-a szerzetes, míg a többi iskolában jó, ha 2-3 pap, vagy szerzetestanár tanít. Nagyon megközelítő számítás szerint kb. 500 fő, azaz 10% lehet a szerzetestanárok száma.

9 Mt 4, 1-11; Mk 1, 12; Lk 4, 1-13.

10 Érdemes megvizsgálni az egyházi iskolák számának növekedését a cikk III. fejezetében

11 Korzenszky Richárd, „Egyház és iskola”, Vigília 1997/6, 443-449. old.

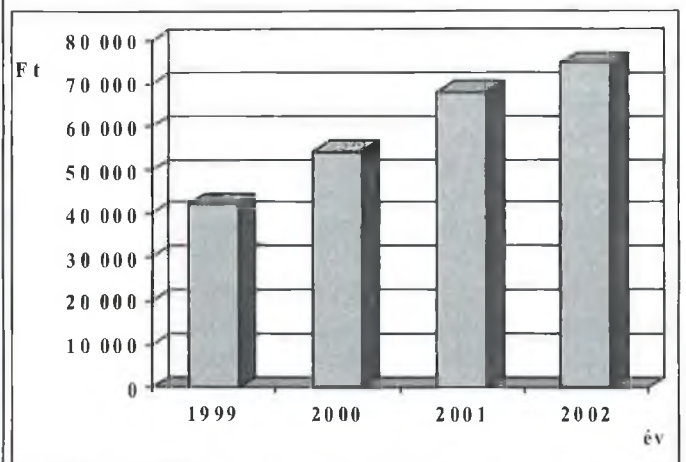
12 1993. évi LXXIX törvény a közoktatásról 18§

13 Foglalkoztatás a közoktatás intézményeiben, Oktatási Minisztérium, Budapest 2000, 278-279. old.

14 A normatív finanszírozás iskolatípusonként és tanulónként meghatározott összeg, amelyet a fenntartó kap a központi költségvetésből, és amely tapasztalatok szerint a működési költségek 60-70%-át teszi ki. Ehhez adódik hozzá a kiegészítő normatíva, valamint az egyéb normatívák (kisebbségi oktatás, napközi, felzárkóztatás).

kiegészítik saját iskoláik működési költségeit¹⁵. Ezt a pénzt az egyházi iskolafenntartók a központi költségvetésből kapják meg. A fenntartóknak biztosítani kell azt az összeget, amiből az iskola elfogadott pedagógiai programja végrehajtható. Ha tehát valakit jogsérelem ér, mert a fenntartó nem biztosítja az iskola működéséhez szükséges pénzeszközöket, csak ahhoz a fenntartóhoz fordulhat jogorvoslatért,

A kiegészítő normatív támogatás mértékének alakulása (1999-2002)

aki e jogsérelmet elkövette. Bár a Közigazgatási Hivatalok vizsgálhatják az iskolák jogszerű működését (hogy jogosan jár-e a normatíva), az intézmény belső pénzügyeivel, a fenntartónak átutalt pénz intézmények közötti, vagy intézményen belüli elosztásával nem foglalkozhatnak.

A fenntartók megkísértése abban is jelentkezik, hogy az egyházi közoktatási intézmények bizonyos „törvényen kívüliséget” élveznek. Nemcsak a fenntartók előbb vázolt jogi helyzete, hanem a történelmi egyházak társadalmi státusza révén is. Ez a fajta védettség több tényezőtől tevődik össze:

- az egyházi iskoláknak, a „korábbi nyolc” iskola példája nyomán nagyobb az ázsíója;
- az iskolák mögött az Egyház tekintélye áll;
- ezen iskoláknak transzcendens távlatai vannak;
- mivel jogos társadalmi igényt elégítenek ki, és a 285 intézmény még mindig csak 2,6 %-a az összes közoktatási intézménynek, az egyházi iskolák egy részében nagy a túljelentkezés¹⁶,
- a szülők elnézőbbek az iskolával szemben,
- a pedagógusok nem közalkalmazottak.

A sor nem teljes, és talán az említett tényezők sem egyszerre jelentkeznek, mégis láthatóak olyan rendellenességek, amelyekből következtetni lehet a jogkövető magatartás megsértésére. A középiskolai felvételik, a diákok fegyelmezésével kapcsolatos „megoldások”, az adminisztrációs és/vagy a gazdasági fegyelem hiánya, a legérzékenyebb pontjai ennek a problémakörnek. Kevésbé működnek azok a demokratikus ellenőrző mechanizmusok, amelyek az önkormányzati iskoláknál megvannak: diákönkormányzat, iskolaszék, szakszervezet. A kialakult konfliktusok megoldására már nem elég a bevált rutin, nem lehet csak az Egyház iránti lojalításban

bízni a fenntartóknak és az iskola vezetésének. Az egyházi iskolákban történt esetleges visszaállások könnyebben válnak a média prédájává. Több esetben az oktatási ombudsman – az Oktatási Jogok Biztososa – is intézkedni kényszerült¹⁷.

A fenntartóknak tehát – ellenállva a kísértésnek – a törvény és a rendeletek betartását önmaguktól éppúgy meg kell követelni, mint az intézményvezetőktől és a pedagógusoktól.

Örvendtes, hogy megkezdődött az egyházi iskolák minőségbiztosítási rendszerének kidolgozása. A KPSZTI (Katolikus Pedagógiai Szervezési és Továbbképzési Intézet) a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Pedagógiai Tanszékével karöltve, megkezdte egyfelől az iskolák átvilágítását, másfelől olyan továbbképzések szervezését, amely az iskolai munka minőségének javítását célozza. Az egyházi iskolák közül sokan vállalták a Comenius I-II¹⁸ programban való részvételt.

Amikor ismét átalakulóban van a közoktatás – 2003 márciusában jelentősen módosítják a közoktatási törvényt¹⁹ – különösen fontos, hogy az egyházi iskolák összefogjanak. A mennyiségi és minőségi változás dialektikus összefüggését megtanították nekünk, de e nélkül is látnunk kell, eljött a minőségi változás ideje. Az elmúlt 13 évben sok kezdeményezés történt, sok program indult el és rendkívül nehéz volt összehangolni az elképzeléseket, a továbbképzéseket, a pedagógiai programokat. Úgy tűnik az oktatási kormányzat enged a kísértésnek, és hagyja szétfutni a közoktatás nyáját. Engedményeket tesz, liberalizálja az iskolaszervezetet, eltörli a kerettantervek kötelezőségét²⁰. Elettörli a buktagást az első négy évfolyamban, lassan átjárhatatlanná teszi a közoktatás rendszerét. Nem szabad, hogy az egyházi iskolák is engedjenek a kísértésnek. Egy koncepciózus egyházi oktatáspolitikát kell kialakítani. Olyan együttműködésre van szükség, amely a közös értékrenden alapul, amely során a rendszer minden szereplője közreadja tapasztalatát, és nem hagyja magára a közös ügyért küzdőket. Ennek a cikknek nem feladata eldönteni a felelősségeket és az illetékességeket. Feladata csak a figyelemfelkeltés, a közös munkára való buzdítás.

1993-ban, a Katolikus Kerettanterv magalkotásakor volt először tapasztalható a közös összefogás ereje (200 tanár vett részt a munkában, és több mint 600 iskolában használták a kerettantervet²¹). Ekkor nem sikerült megteremteni a teljes konszenzust. Azóta változtak a körülmények, és megváltozott az Egyház mozgástere is. A Vatikáni Szerződés, a Közoktatási Törvény 1999-es módosítása, az Oktatási Minisztérium és a Történelmi Egyházak között kötött közoktatási megállapodások, az Oktatási Minisztérium Politikai Államtitkárságán belül külön szervezeti egységként működő Egyházi Ügyek Titkársága és a KPSZTI egyre bővülő tevékenysége, mind olyan lehetőség, amely a hatékony és magas szintű együttműködés alapja lehet.

2) *Jézus mint a tanári személyiség archetípusa.* Az egyházi iskolák színvonala alapvetően a tantestületen múlik. Jó tanári gárdával, példaadó, felelősségtudó, felkészült kollégákkal az iskola szárnyalni képes. A pedagógusok szárnyait azonban sokszor nyesegeti ambivalens helyzetük. Nem közalkalmazottak, ezért foglalkoztatásukat nem védik olyan jogi garanciák, mint a közszolgálatban dolgozóké. A törvény előírja, hogy meg kell kapniuk mindazokat a juttatásokat, amelyeket az önkormányzati intézményeknél dolgozók megkapnak²². Amennyiben ez nem történik meg, a pedagógus ismét

15 A III. fejezet ábrájáról leolvasható az összeg növekedése.

16 Ld. a III. rész ide vonatkozó adatait.

17 Dr. Áráy Tamás Lajos, „Jelentés az Oktatási Jogok Biztosának egy éves tevékenységéről”, Oktatási Minisztérium, Budapest, 2001.

18 A Comenius Program az Oktatási Minisztérium minőségbiztosítási programja. 1999-ben indult és 1000 iskola vett részt benne.

19 www.om.hu/kozoktatás

20 1993. évi LXXIX törvény a közoktatásról 8.§. Ez a módosítás a Medgyesi kormány első intézkedéseinek egyike volt.

21 Katolikus Kerettanterv, 23 tantárgyi füzet, Kecskemét, 1993.

22 1993. évi LXXIX törvény a közoktatásról 122.§ (1)

csak a jogsérelmet elkövetőhöz fordulhat jogorvoslatért. Ezekben az esetekben a bíróság az egyetlen fórum, ahol érvényt lehet szerezni a törvényességnek.

Az ambivalencia az iskola egyházi jellegéből is fakad. Az ilyen iskolákban nem csak a szakmai felkészültség elvárás a tanár felé, hanem – érthető módon – a vallásosság is. A tanár mutatta személyes példa is nagyobb jelentőséggel bír a diákok életében. Ez nagyobb felelősséget jelent. Honnan kaphat segítséget a tanár ennek a felelősségteljesebb feladatnak az elvégzéséhez?

Számos tanulmány született arról, hogy Jézus milyen példákat állít elé, emberek elé. Az egyházi iskola tanára helyesen teszi, ha a Mesterről vesz példát abban a munkában, amelynek legfőbb célja a keresztény nevelés. Sok eligazító tanítás van a Bibliában, de talán a legfontosabb a főparancs: „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” (Mt 19, 19). Erről a tanításról azt gondolom, hogy ez az önismeret parancsa. A tanár az a munkás, aki a személyiségével dolgozik. Akkor tudja tehát jól végezni a munkáját, ha ismeri a munkaeszközét: önmagát. Jézus azt tanítja: úgy szeresd felebarátodat, amint szereted önmagadat. Csak annyira tudjuk szeretni – elfogadni, megérteni – a másikat, amennyire magunkkal is tisztában vagyunk. A pedagógus esetében tehát munkafeltétel a kellő önismeret²³.

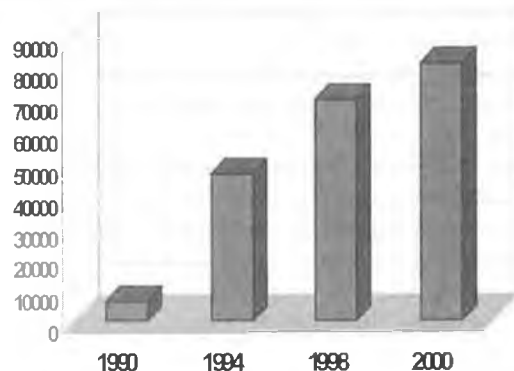
Jézus életéből rengeteg példát ismerünk, amely az ő „pedagógia-jára” utal: türelmes (a fügefá, amely nem hoz gyümölcsöt még egy évet „kap”, Lk 13), hiteles, nem ítélezik (házasságtörő asszony, Jn 8, 7), elfogadó (Zakeus esete, Lk 19), hajlandó változni (Getszemané, Mt 26), ismeri saját korlátait („elküldöm a Szentleket”), érzelmeit nem rejt el (a templom megtisztítása, Jn 2, 15; Lázár elszívása, Jn 11), döntéseinkben szabadon hagy (gazdag ifjú, Lk 18), mindenkit saját mércéje szerint mér (talentumok, Mt 25), bízik tanítványaiban (Péter), személyes példájával tanít (lábmosság, keresztalál), belső fegyelmre tanít („aki követni akar, vegye vállára keresztjét”), nem kívülről akar irányítani, hanem belénk költözik (eucharisztia), tanítvánnyá tesz, követhető példát ad, vállalja saját magát (egészen a keresztalál), szeret a szó bibliai értelmében (1Kor 13).

Jézus tanítványaként és ugyanakkor tanítványai mestereként kell az egyházi iskola tanárainak dolgozniuk. Ehhez segítséget kell nekik nyújtani. Továbbképzésekre, konferenciákra, szakmai programokra, lelkigyakorlatokra van szükség, amin a pedagógusok – az iskolafenntartók anyagi támogatásával – kedvezményesen vagy ingyen vehetnek részt. Ma már olyan képzések állnak a pedagógusok rendelkezésére, amelyek elvégzése után sokkal hitelesebben tudják közvetíteni a keresztény értékeket (a Semmelweis Egyetem mentálhigiénés képzése²⁴, MAP program²⁵). Önismeretben és szakmai fejlődésben egyaránt segíteni kell a tanárokat.

3) *Növekvő felelősség.* Azt hiszem, nem kell különösebben érvelni amellelt, hogy megnövekedett az egyházi iskolák felelőssége. Egy olyan országban, amelyik most készül szétzilálni oktatási rendszerét és politikai csaták áldozatává teszi azt, amelynek lakosai napi 100 millió forintot SMS-eznek el a valóságshowk szereplőire szavazva²⁶, amelynek diákjai több időt töltenek a virtuális

térben (PC, TV), mint a valóságosban, ahol a gyerekek a nagymama meglátogatása helyett internetes állataikat etetik, és chat-elő-„szobákban” maguknak új, vágyott személyiséget kreálva, a helyesírás alapvető törvényeit figyelmen kívül hagyva, „beszélgetnek” hasonlóan nem létező társaikkal, szóval egy ilyen

Az egyházi oktatási intézményekben járó tanulók létszámának alakulása (1990-2000)

országban óriási feladat hárul az egyházi köz-, és felsőoktatásra. Az egyházi iskolák hagyományörzése, hagyománytisztelte, transzcendensre építő értékrendje, megtartó közösségei lehetnek a zálogai annak, hogy megőrizzük ennek az Európába tartó kis nemzetnek az értékeit.

Az egységes koncepció kialakítása, a pedagógusok helyzetbe hozása, (anyagi megbecsülése, továbbképzéseik finanszírozása) a jogi anomáliák csökkentése, a közös nevező megkeresése²⁷, olyan feladat, amely még előttünk áll. Nem mondhatjuk, hogy „a gép forog, az alkotó pihen”, nem mondhatjuk, hogy mindent megtettünk. Többet kell tennünk annál, ami eddig történt, és őrizkednünk kell attól, hogy támadási felületet adjunk akár a médiának, akár a politikának az iskolákban történetek miatt.

Nehéz és szép teher, ami az egyházi fenntartású közoktatási intézményekre és fenntartóikra hárul. Isten kegyelme és a pozícióban lévők józansága, nyitottsága kell ahhoz, hogy a kovász elkezdje növelni és minőségében átformálni az egyházi közoktatást.

III. Adatok az egyházi fenntartású intézmények arányáról²⁸

Óvoda	1990-1991	1997-1998	1999-2000
Egyházi intézmény	5	60	74
Összes intézmény	4703	4682	4643
Arány %-ban (egyházi/összes)	0,1	1,3	1,6
Egyházi int.-ben gyermekszám	353	4236	5230
Összesen (gyermekszám)	391 129	383 486	365 704
Arány %-ban (egyházi/összes)	0,1	1,1	1,4

23 „Ismerd meg önmagadat!”, állt a delphi jósdá bejárata fölött.

24 Az 5 féléves képzés akkreditált, tehát a továbbképzési kötelezettség ezáltal is teljesíthető. A megszerezhető oklevél: „Mentálhigiénés szakember” (a 9/1997. /II.18./ MKM rendelet szerint.). Budapesten a Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné tanszékén Tomcsányi Dóra, Szegeden pedig Ónody Sarolta vezetésével zajlik a képzés. 2003 februárjában a Károli Református Egyetemen is indul ugyanez a kurzus, Bagdy Emőke és Grezsa Ferenc vezetésével.

25 Mentálhigiénés Alapismeretek Pedagógusoknak, 30 órás akkreditált képzés.

26 Egy „beszavazó show” alatt átlagosan 80-100 000 telefonos szavazat érkezik (240 Ft + Áfa): ez szavazásonként 30 millió Ft. A kiszavazásokkor átlagosan 300.000-500.000 telefonálás történik: ez szavazásonként 90-150 millió Ft!

27 Jellemző, hogy a Katolikus Iskolák Magyarországon c., 2000-ben készült könyv – amelyet a MKPK megbízásából a KPSZTI adott ki – a Katolikus Iskola c., Rómában 1977-ben kiadott írást jelöli meg egységes irányelvként. Tudomásom szerint nem készült ennél újabb, a magyarországi helyzetre szabott egységes állásfoglalás.

28 Forrás MKM, OM és KIRSTAT adatbázisok, 1990-2000.

Általános iskola	1991-1992	1997-1998	1999-2000
Egyházi intézmények	19	162	177
Összes intézmény	3641	3750	3696
Arány %-ban (egyházi/összes)	0,5	4,3	4,8
Egyházi int.-ben tanuló	4 946	37 044	42 270
Összes in.-ben tanuló	1 081 213	963 997	960 601
Arány %-ban (egyházi/összes)	0,5	3,8	4,4

Gimnázium	1990-1991	1997-1998	1999-2000
Egyházi intézmények	14	65	79
Összes intézmény	321	511	533
Arány %-ban (egyházi/összes)	4,4	12,7	14,8
Egyházi int.-ben tanuló	5 065	16 714	18 707
Összes in.-ben tanuló	123 427	141 402	145 210
Arány %-ban (egyházi/összes)	4,1	11,8	12,9

Felsőfokú intézmény (nappali)	1990-1991	1997-1998	1999-2000
Egyházi intézmény	15	28	28
Egyházi int.-ben hallgatók	1 068	8 570	10 313
Hallgatói arány (egyházi/összes)	1,4	5,6	6,0

Összesítés	1990-1991	1997-1998	1999-2000
Intézményi arány %-ban (egyházi/összes)	0,35	3,27	3,83
Tanulói arány %-ban (egyházi/összes)	0,30	3,43	4,00

Legfrissebb adatok²⁹

	intézmény	%	tanuló	%	pedagógus	%
ÖSSZESEN	10930	100	1 918 148	100	166 957	100
katolikus	169	1,6	51 139	2,7	4 825	2,9
görög kat.	4	0,04	216	0,01	20	
evangélikus	29	0,26	8 341	0,43	718	0,43
református	75	0,7	20 096	1,1	1838	1,1
zsidó	2	0,02	601	0,03	93	0,05
egyéb	6	0,05	2 426	0,1	163	0,1
össz. egyh.	285	2,6	82 819	4,3	7657	4,6

Egyházi jogi személy által fenntartott középfokú iskolába jelentkezők száma 2002 tavaszán³⁰:

4 évfolyamos tagozatra:

1. helyen megjelölve: 4 495 tanuló
2. helyen megjelölve: 3 304 tanuló
3. helyen megjelölve: 2 529 tanuló

6 évfolyamos tagozatra:

1. helyen megjelölve: 1 522 tanuló
2. helyen megjelölve: 290 tanuló
3. helyen megjelölve: 89 tanuló

8 évfolyamos tagozatra:

1. helyen megjelölve: 1 647 tanuló
2. helyen megjelölve: 276 tanuló
3. helyen megjelölve: 41 tanuló

Irodalom

1993. évi (módosított) törvény a közoktatásról.

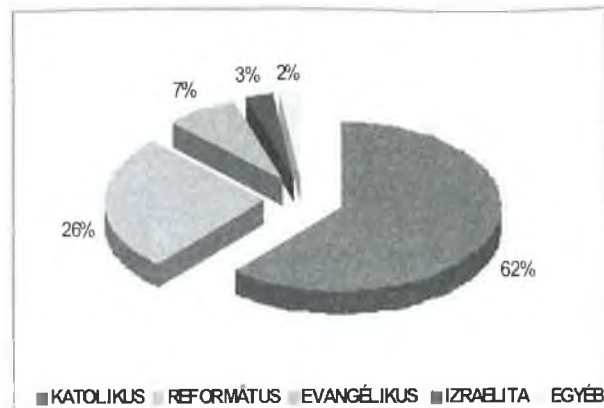
A katolikus egyház katekizmusa, Szent István Társulat, Budapest, 1994.

A katolikus iskola, A katolikus nevelés kongregációja, Róma, 1977.

²⁹ Forrás: Elmúlt évi felvételi adatok (2002). A két adatsor közötti eltérés abból adódik, hogy az előző táblázatban külön jelennek meg az egyes iskolatípusok, pl.: ha egy épületben van általános iskola és 4 illetve 6 osztályos gimnázium, akkor az többször is megjelenik az adatbázisban. Az utóbbi táblázatban az „összes” sor feladat-ellátási helyeket jelöl, az egyházi iskolák adatsora intézményeket jelöl.

³⁰ Forrás: Elmúlt évi felvételi adatok (2002).

Az egyházi oktatási intézmények felekezeti közötti megoszlásának százalékos aránya (2002)

A középiskolai munka néhány mutatója 2001, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2002.

Dr. Aáry Tamás Lajos, *Jelentés az Oktatási Jogok Biztosának egy éves tevékenységéről*, OM, Budapest, 2001.

Baranyi Károly, *Mit, miért, hogyan?*, Hungarprint Kiadó, Budapest, 1994.

Beke Kata, *Jelentés a kontraszelekcióról*, Magvető, Budapest, 1988. *Biblia*

Farkas István, *Alapvetés a keresztyén neveléshez*, Kecskemét, 1996. Fodor Gábor, „Gondolatok az egyházi középiskoláról”, *A Premontrei Gimnázium évkönyve*, 1996.

Fodor Gábor, *Mentálhigiénés szemlélet alkalmazása egyházi iskolákban*, Szakdolgozat, 1995.

Fodor Gábor, „Tanár-szerep-konfliktusok”, *Új Pedagógiai Szemle*, 2000 február. *Foglalkoztatás a közoktatási intézményekben* (jogszabálygyűjtemény), Oktatási Minisztérium, Budapest, 1999. *Igazságosabb és testvériesebb világot!*, A MKPK körlevele, 1996. Jelenits István, „Fiatalokkal a hit vándorútján”, *Piarista Emlékönyv*, Kecskemét, 1986.

Jelentés a magyar közoktatásról, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2000.

Katolikus Kerettanterv (23 tantárgyi füzet), Kecskemét, 1993.

Katolikus iskolák Magyarországon, KPSZTI, Budapest, 2000.

Dr. Kisida Erzsébet, *Diákok jogi kézikönyve*, Pedagógiai Szolgáltató Intézet, Óbuda-Békásmegyer, 1999.

Korzenszky Richárd, „Egyházi iskolák – hogyan tovább?”, *Katolikus óvoda és iskola*, 1995.

Korzenszky Richárd, „Egyház és iskola”, *Vigília* 1997/6, 443-449. old.

Korzenszky Richárd, *Szünet nélkül*, Bencés Apátság, Tihany, 2000. Megyer József, „A piarista szellem”, *Magyar Szemle*, 1942 november. *NAT-alapelvek*, MKM, 1996.

Schütz, *A keresztyén szellemiség lexikona*, Szent István Társulat, Budapest, 1993.

Tomcsányi T. – Jelenits I. (szerk.), *Tanakodó*, Párbeszéd Alapítvány, Budapest, 1999.

A tanulmány mellékletét képezte egy a katolikus iskolákról szóló egyházmegyei zsinati dokumentum első változata és egy eddig még sehol sem alkalmazott házirend. A mellékletek közlését következő számunkban tervezzük. (Szerk.)

Kacsó András¹

Egy szubjektív vélemény az egyházi iskolákról

Kapcsolat az egyházi iskolákkal

Az egyházi iskolákkal való kapcsolatomban részem saját tapasztalatom, részben gyermekeim kapcsán szerzett sokirányú élmény. Elárulom, hogy pozitív irányban elfogult vagyok. Az alábbiak csak arra vonatkoznak, ahol közvetlenül is érdekelt voltam, ill. vagyok. Ezek a következő iskolák:

Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium, Esztergom, 1958-62 között, majd 1986-90 között és 1998-tól napjainkig,

Patrona Hungariae Gimnázium, Budapest, 1996-tól napjainkig
Farkas Edit Gazdasszonyképző Szakiskola, Keszthely, 1998-tól napjainkig,

Marianum Általános Iskola, Érd, 1993-2000-ig

Mire jó az egyházi iskola?

Lehetőséget biztosít arra, hogy szellemileg, testileg és lelkileg harmonikusan fejlett, érett, megújulásra képes keresztény személyiséggé váljanak ifjú emberek. De eredmény csak kemény munka, áldozatok és fárasztó küzdelem felvállalásával remélhető.

A főszereplők: a fenntartó, ami jó esetben egy közösség; a tanári kar, a diákok és a szülők közössége. Az együttműködésük a záloga minden eredménynek.

Idea és valóság

A cél érdekében naponta meg kell küzdeni a szereplők tökéletlenségével és a külvilág ártó törekvéseivel. Vissza-visszatérő gond a fenti hármas célkitűzés egyensúlyának megbomlása, az egyes partnerek (átmeneti) diszfunkcionális működése. Ha nem kerül sor korrekcióra, a dolog egyéni kezdeményezések sorozatává eshet szét. Ehhez persze már nem kell egyházi háttér, hiszen – kis szerencsével – máshol is lehet egy-egy kiváló tanár, nagyra hivatott diák, néhány gondos szülő.

Néhány tipikus hiba a főszereplők részéről:

Némely szülő azért tart jónak bizonyos egyházi iskolákat, mert azt remélik, hogy gyermeküket, saját erőfeszítés nélkül, sztárrá „varázsolják”.

Más szülők „nem bírok ezzel a gyerekkel, majd a szerzetesek megnevelik” megjegyzéssel közelítenek az egyházi iskolákhoz.

A fenntartó részére nagy kísértés a bármi áron történő menekülés pénzügyi problémáktól.

A „muszáj” siker hajszolása, ami általában csak egy statisztikai adat, de a lényegi kérdések nehezen foghatók meg statisztikával.

Időről időre felmerül a kísértés, hogy „én” tudom, mi a helyes eljárás, és a többiek csak akadályoznak.

1 A szerző műszaki értelmiségi hivatalnok, tíz gyermekes édesapa és többszörös nagyapa. Feleségével együtt – mint írja – „csonka családból, szegénységből, de kényeztető szeretetből” származnak.

A tanulók sokszor úgy érzik, hogy a kollégium, az iskola egy börtön („idegen légió”), ahol minden tanár „ellenség”, pedig egy fiatalnak „kijár az élet élvezete”.

Néhány konkrét tapasztalat:

1. Reakció külső romboló hatásokra

A külső romboló hatások változását és az azokra adott válaszokat jól meg lehetett figyelni az esztergomi ferenceseknél. Az 50-es évek végén a levert forradalom után a túlélésért ment a harc. A szerzetesek között börtönviseltek, Budapestről kitiltott személy, állítólag besúgó is voltak. Sőt '59-ben az egyik tanár közvetett (?) halálos áldozatává vált a politikai rendőrségnek. A szülők óriási többsége szoros egységben volt a rendi közösséggel, de titkolta, hogy hova

jár a gyereke, mert féltette az állását. Akkor úgy tudtuk, hogy Temesvári Pelbárt nevének felvételében is az volt a fő szempont, hogy ne kelljen leírni a „ferences” szót. Állandó volt a negatív diszkrimináció. Továbbtanuláskor ennek még hivatalos ideológiája is volt. Az iskola igyekezett zární sorait, a disszonáns jelenségekkel szemben keményen lépett fel, a maximális tanulmányi eredményre helyezte a súlyt.

A '80-as évek végén minden puha és egyben zavaros volt. Sajnos a negyven év „szocializmusépítés” nem múlt el károk nélkül: a családok és ebből adódóan a gyerekek világnézeti stabilitása, fegyelme látványosan romlott. Egy Börzsönyben tartott hittantábor (micsoda siker volt, hogy a hatalom elnézte ezt!) során az idősebb („titkos” regnumos) plébánosnál megkérdeztem, milyen különbséget lát a régi fiatalokkal összehasonlítva. A válasz: „sokkal fegyelmeztebbek voltak!”

A ferencesek – talán világszemléletükből adódóan – lényegében alkalmazkodtak ehhez, és többet „tűrték”.

Most folyik a „nagy kísérlet”, hogy milyen előnyt jelent a hatosztályos középiskolára való (részleges) áttérés. A politikai légkör általában kedvezőtlen, de a fogyasztói társadalom rombolásai nap mint nap jelentkeznek az iskolában a gyerekek és a szülők révén. Nagy kérdés, hogy mi lesz a válasz.

2. Generációs különbségek

Mindig gond a generációváltás a tanári karban, illetőleg a nagy körülönségek. Esztergomban az '50-es '60-as években ezt tovább nehezítette, hogy az idősebb tanári kar másik közösséghez (Máriánus rendtartomány) tartozott, és mivel a ferenceseknek nem volt jelentős pedagógiai tapasztalatuk, több – más rendhez tartozó – szerzetes tanár is tanított (piaristák, egy szalézi). Mi diákok persze

Krisztus diákokkal – Balvin
Levente, Palásti Kristóf és Varga
Bálint szakközépiskolások rajza

a fiatalok „pártján” voltunk, közben nem érdeklődtünk az idősek élettapasztalata, sajátos értékei iránt. Pedig voltak ilyenek, mint az évtizedekkel később kiderült.

Érden a Marianum iskolában csak négy-öt szerzetes képviselte az 1950-es betiltás előtti lelkiséget. Az ő egyéniségük, életformájuk, problémákhoz való viszonyulásuk kiváló. A fiatalabb generáció – tanárok többsége – bár tisztelte őket, nem igazán érezte a jelenlétük súlyát, a szellemiségük hiányzott. Talán a legfontosabb feladat egy mindenkire kiterjedő lelki közösség kialakítása lett volna. Sajnos a jó szándék önmagában gyakran nem elég.

Keszthelyen egy teljesen világi – hívő keresztény – tantestület működtet iskolát, nem könnyen nevelhető lányokkal. A helybéli Karmeliták közössége biztosítja a lelki közösségi háttérrel.

3. Szervezettség, kapcsolatépítés

Budapesten a Patrona Hungariae gimnáziumban és kollégiumban – talán a sok évtizedes tapasztalat alapján – részletekre kiterjedő, az egész középiskolai időszakot átfogó pedagógiai és működési program alakítja a diákok, a tanári kar és a kapcsolódó szerzetes közösség életét. Minden esemény (elsősök évkezdése, ünnepek, szalagavató, ballagás stb.) az egész nagy közösség ügye, ahol minden egyes személynek valamilyen viszonyulása, szerepe van. A feladatokhoz a keretek adottak, a diákok ezt töltik ki tartalommal, az idős nővérek imafeladatokat kapnak stb.

Uzsalyné dr. Pécsi Rita

Szűk az ösvény, de járható – és szép!

Jó néhány hete forgatom magamban a megszólító kérdést: *Mitől érezzük, hogy jó a pécsi Szent Mór Iskolaközpont? Mi lehet a titka?*

Enyhén szólva, nem volt problémamentes az indulás, és nem lehet azt mondani, hogy minden tekintetben ideális körülmények között dolgozunk. Valójában szétszórta, 5 épületben, 560 gyerekkel, 90 pedagógussal, háromféle iskolatípust ötvözve tanítunk. Évente visszatérő gondunk – szinte állandósult – a tanteremhiány. Ideiglenes megoldásokat alkalmazva csaknem folytonos építkezést jelent. Nincs tornatermünk, az aulát a templom jelenti, s ha nem szakrális ünnepről vagy összejövetelről van szó, nincs hol megtartani, vagy helyiséget kellene bérelni.

Egy széteső félben lévő intézményt vettünk át, ami darázsfszerekhez jobban hasonlított, mint egy iskolához. A fenntartó, Mayer Mihály megyéspüspök és Wolf Gyula vagyongazdálkodó főfelügyelő, hogy ez az állapot tovább nem tartható. A püspök úr az intézmény újjászervezésére engem kért föl. Beadványok, fórumok, intrika, rágalom, bizalmatlanság, rendtelenség, nyolc évfolyamon 77 fiúgyerek! Nagyobb részben bentlakással „majd ott megnevelik!” felkiáltással, mondhatni úgy, ahogy ez ilyen esetben lenni szokott. Az iskola közvetlen közelében 10, a városban még ennél is jóval több konkurens intézmény található. A verbuválható tanulók száma pedig egyre kevesebb.

Mégis mire lehet itt támaszkodni?

Szerencsére volt egy kiforrott, kipróbált pedagógiai koncepciónk, amelyet 4 évig „megtűrt” egy önkormányzati iskola. Miután az itt tanító kollégák és diákok megtapasztalták pedagógiai gyakorlatunkat, előlegezték a bizalmat, és csatlakoztak a még bizonytalan újrakezdéshez.

A megbízatást elfogadva a püspök úrtól egyetlen dolgot kértem:

4. A botrányok kezelése

Közhely a bibliai idézet, hogy „botrányok mindig lesznek”. Ez alól természetesen az egyházi iskolák sem kivételek. A nagy kérdés, hogy hogyan kezelik ezeket. Például a lopás kérdése. Évekkel ezelőtt, nagyjából egy időben két általam ismert intézményben is előfordult sorozatlopás, aminél kiderült a tettes. A két iskolában – bár mindkét helyen megértők és emberségesek voltak – teljesen ellentétesen reagáltak: az egyik helyen azonnal eltanácsolták a tettest, a másik helyen maradhatott. A többi gyereket természetesen megrázta mindkét ügy, kellő vitát generálva. Most, évek múltán, nem lehet eldönteni, melyik volt a jobb megoldás, mindkettő sikeresnek látszik. Látható, hogy egy-egy közösség – hagyományainak, stílusának megfelelően – különféle válaszokat adhat az ilyen nehéz esetekben is, melyek egyformán sikeresek lehetnek, de a határozottság és a helyzet felvállalása elkerülhetetlen.

Végül...

Kedves Olvasó! Talán nem fogyott el a maradék liberalizmusa és toleranciája a leírtak végére. Megítélésem szerint az egyházi iskola igen sokféle területen, környezetben működhet, nagy lehetőségekkel. A kívülállók részéről csupán elfogadás, egyenlő elbánás szükséges. Az már csak vágyálom, hogy esetleg tapasztalatátadás is lehetséges.

teljes szakmai szabadságot, ugyanis a „félmegoldást” az önkormányzati iskolában is tovább lehetett volna vinni, de ez ott is, itt is tévút lett volna.

Ezt a bizalmat megkapva, nekiláthattam az iskolaszervező munkának. Ebben az időszakban volt alkalmam azt a vezetői magatartást begyakorolni, amit azóta is legfontosabbnak tartok. Igyekeztem úgy megtalálni a járható utakat, alkalmazkodva, valamilyen együttműködést keresve, hogy a koncepció legfontosabb céljait végül is föl ne áldozzuk. Talán a *szelid konokság* kifejezés illik erre a legjobban, ami sokszor találékonyságot, néha hajthatatlan határozottságot, többször alázatos önuralmat, alkalmanként jó tárgyalási készséget és mindvégig nagy összefogást igényelt. Ennek közvetlen kritériuma a munkatársak támogatása, a szűkebb és nagyobb család szellemi-lelki háttérbázisa, az „Égiek” bátorítása és tanácsadása.

A fentiek talán kevésbé láthatók egy iskola megalakulása, működése folyamatában, de mindenképpen gyökerjelentőségűek. Ezek garantálhatják a hosszú távú sikereket, eredményeket még akkor is, ha reménytelennek látszó akadályokkal küzdünk. Ilyenkor kell erőt merítenünk ahhoz, hogyha kidobnak az ajtón, bejövünk az ablakon, s ha ott sem megy, a kéményen próbálkozunk. S ha ráadásul ez sem sikerülne, új szempontok alapján más megoldást kell keresnünk.

Program és koncepció

Programunkban 7 pontban foglaltuk össze azokat az alapvető célokat, amelyeket a mindennapi munkánkban meg kell valósítanunk:

kétszatonás hitoktatás (hitismeret és hitélet);
 élményadó ismeretközlés;
 hálózatos gondolkodás, tantárgyi tartalmak egységes világ-
 képpé rendezett átjárhatósága;
 értelmi és érzelmi intelligencia fejlesztése;
 családdal való szoros együttműködés;
 nevelői team-munka;
 személyes törődés.

A tantestület minden tagját egy élő koncepció megvalósításá-
 hoz hívtam meg munkatársnak. Mindannyian pályázat útján kerültek
 az intézménybe, még a jogelőd iskola volt tanárai is. Az
 elfogadásnál valóban volt lehetőségem nemet mondani. Ez döntően
 fontos szakmai szabadság! A továbbiakban a nevelési értekezletek,
 a szakmai megbeszélések, a továbbképzések is ezeket a gyökereket
 ápolták.

A nagy áldás, hogy helyetteseimmel teljes egyetértésben és jól
 illeszkedő munkamegosztással tudtunk dolgozni. Nagyon jó, hogy
 ők éppen azokon a területeken ügyesek és hatékonyak, amelyeken
 én nem tudnék olyan jól előrejutni, és fordítva. Az alapkérdésekben
 biztonságosan „egyfelé húzunk”, de a megvalósítás hogyanját
 illetően vannak jótékony és termékeny szakmai vitáink is.

Ugyanúgy, mint a tantestület tagjait, az iskola diákjait is – a
 családokon keresztül – egy világosan megfogalmazott célokkal
 és követelményekkel rendelkező iskolába hívjuk meg. Jó, hogy
 ehhez akkor is tudtunk ragaszkodni, amikor iskolánkban még nem
 volt túljelentkezés.

Az érthető, hétköznapi szintre lebontott program, nyílt nap,
 beszélgetés, írott tájékoztató, mind-mind azt szolgálják, hogy megta-
 láljuk azokat a családokat, amelyek ténylegesen együtt akarnak
 működni a meghirdetett céljainkkal. Ez nem jelent problémamentes,
 még csak nem is jelent minden esetben és tekintetben gyakorló
 keresztyén szülőket. Vannak keresők és protestáns hívők is a
 felvettek között. Sőt olyanok is, akik például nem gyakorolják rend-
 szeresen hitüket. Velük – az aktív közreműködés és a közös célok
 megvalósításának érdekében – együttműködési nyilatkozatot
 íratunk alá. Természetes, hogy ebben a folyamatban nem hagyjuk
 őket magukra, többféle módon segítséget kínálunk számukra. Szoro-
 san ehhez a kérdéshez tartozik, hogy nem csak az iskolába való
 bekerüléskor, hanem menet közben is van lehetőségünk a szelek-
 cióra. Ez is a szakmai szabadság fontos kritériuma. Sem a normatíva,
 sem az ilyen-olyan protekciós kapcsolatok nem befolyásolják a
 döntést, csakis az adott gyerekközösség és a szóban forgó gyerek
 felelősen mérlegelt érdekei.

Még két nagyon lényeges tényezőt szeretnék megemlíteni, ami
 meglátásom szerint hosszú távon nagyon fontos az iskola jó műkö-
 déséhez.

Az első az, hogy valóban „törődős”, személyes életutakat
 követő iskolaközösség legyünk, ahol a gyerekek egész személyisé-
 géhez akarunk és tudunk hozzáférni.

A másik ehhez szorosan kapcsolódik, hogy ezt a kitűzött célt –
 ugyanúgy, mint a koncepció minden alapelvét – szisztematikusan
 bontsuk le konkrét megvalósítható feladatokra. Ezekből hagyó-
 mány, rendszer bontakozhat ki, ami aztán lassan kirajzolja az iskola
 sajátos arculatát is.

Gyakorlat

Álljon itt néhány példa a gyakorlatunkból:

A „törődős” iskola megvalósításához elsősorban „törődős”
 és nem csak „teljesítő” tanároknak van szükség. Az ő délutáni
 munkájukat pedagógiai asszisztensek segítik. Ez lehetőséget nyújt
 arra, hogy akik nem tudnak hazamenni, azok személyes tempójukhoz
 és képességeikhez igazodó foglalkozásokat kapjanak. Legyen ott,

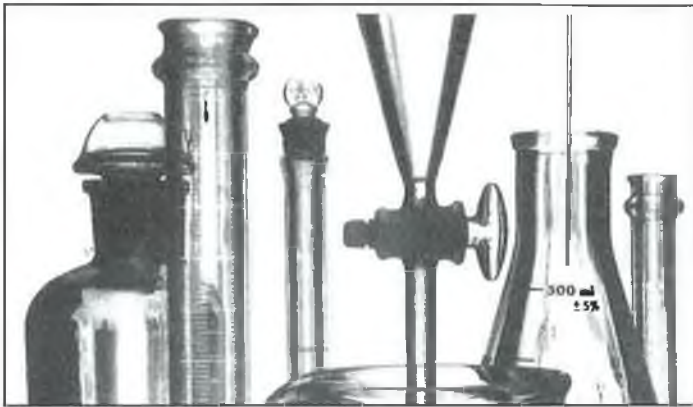
aki játszik velük, amikor még egy társuknak éppen olvasnia kell,
 hogy legyen aki meghallgassa – akár öle ültetve is –, mi történt
 vele délelőtt, legyen aki előkészíti a barkácsolás alapanyagait, akivel
 el lehet menni focizni, szánkózni, könyvtárba, bábszínházba vagy
 akár csak aki kedvesen szól neki, ha a kezdődő hangszerek órájára
 kell elindulnia.

De ugyanúgy a személyes törődést segíti az iskolapszichológus
 sokoldalú munkája is (nálunk pályázati forrásból és önkéntes alapon
 dolgozik). Rendszeresen látogatja az osztályokat, természetes élet-
 helyzetben figyeli meg a problémákat, állandó konzultációs segit-
 séget nyújt a tanároknak, és a szülőkkel együttműködve hosszú
 távon szakszerű támaszt nyújt a személyre szóló terápiával. Sajnos
 egyre több olyan gyerek, illetve család van, ahol nem boldogulnak
 a hagyományos módszerekkel sem a tanárok, sem a szülők. Gondol-
 junk csak az igen gyakori „válási sérülésekre”, tanulási, magatartási
 zavarokra, koraszülésből és éretlenségből, túlterhelésből adódó
 nehézségekre stb.

Az egész személyiséghez való hozzáférés alapelvét sem könnyű
 a mai tantervi előírások mellett megvalósítani. Háttérbe kényszerül-
 nek – ha nem szorulnak ki teljesen – az érzelmi intelligenciát fejlesztő
 tartalmak, tantárgyak és a hozzájuk kapcsolódó lehetőségek is. Csök-
 kentek a művészeti nevelés óraszámai, s ami megmaradt, abba is
 akkora mennyiségű tényszerű ismerethalmaz szorult, hogy az igazán
 mélyen szántó, élményt jelentő katarziszra nincs idő. Ezért találtuk
 jónak azt a megoldást, hogy iskolánk teljes vertikumában – 8
 osztályos általános iskola, 8 osztályos gimnázium – integráltuk
 művészeti iskolánkat, 12 zenei és 9 képzőművészeti tanszakkal.
 Így minden diákunk az iskola kezdésekor egyben a művészeti isko-
 lába is belép. Ezzel garantálható az, hogy rendszeres, tervszerű,
 hosszú távra tervezhető élményszerű és alkotó művészeti hatás éri
 a személyiséget, amelynek elmulasztathatlan fontosságát napjaink-
 ban az agykutatás tudománya is hangsúlyozza és igazolja (pl.
 Hámori József, Freund Tamás). Az elméleti órákat a délelőtti órarend-
 be építjük, a hangszerek órák és a műhelyek délután vannak, ugyan-
 csak „házon belül”. Ez a megoldás gazdaságilag is fenntartható – a
 művészeti iskolai kiegészítő normatíva révén –, pedagógiai pedig
 szántalan, szinte kézzel fogható eredménnyel jár.

Hasonlóképpen sokrétű odafigyelést jelent a hálózatos, az
 összefüggésekben való gondolkodásra nevelés és az élményalapú
 ismeretközlés megvalósítása. Első sorban a pedagógusok gyakor-
 lati nyitottságára van szükség más tantárgyak felé. Valljuk be, ehhez
 sem a felsőoktatás, sem a tankönyvek zöme nem nyújt kellő segit-
 séget. Gyakran még az igényt sem ébresztik föl, nemhogy valós
 támpontokat adnának a leendő tanároknak ehhez a munkához. Más
 oldalról ilyen igénnyel megalkotott helyi tanterv és tanmenet
 szükséges hozzá – ezt szigorúan ellenőrizni is kell. Ezen túl, pedig
 sok tekintetben a hagyományos kereteket és módszereket túllépő
 megoldások ösztönzése szükséges.

Ilyen például a mi iskolánkban az a gyakorlat, hogy a tanév
 végén egy hétig megszűnik a szoros órarend, a szűk osztálykeret, a
 megszokott szaktanári szerep. Az alsósok mesenapokat, az ötödiktől
 művelődéstörténeti napokat tartanak, pontosabban élnek át.
 Negyedik osztályig minden osztály egy-egy történetet, mesét,
 novellarészletet, zenés játékot ad elő úgy, hogy a kiválasztástól a
 díszletig, a jelmezig mindent, a forgatókönyvet, a táncbetéteket, a
 meghívókat stb. maguk készítik el. Az ötödik osztálytól a téma egy-
 egy művelődéstörténeti kor, amelyet 4 hónapos (!) tantervbe épített
 előkészítés előz meg, a teljes közismereti és művészeti tantestület
 részvételével. Ha pl. a barokk kori ember a téma, akkor a tantárgyi
 ismeretek ehhez kapcsolódva megelevenednek. Így a viselet (saját
 készítésben), életmód, illem és életstílus, valamennyi társművészet
 (színház, irodalom, tánc, képző-, ipar- és népművészet, építészet),
 technikai felfedezések, kísérletek, nyelv, környezet, kortársak, akik

Élményadó ismeretközlés – Anyag és lélek

ismerhették egymást, vagy éppen nem is tudtak egymásról. Események és azok következményei életközben, dramatizálva, gasztronómia, játékok, mese, hitvilág, munka, vásár stb. *A kultúra minden nagy korszakát ilyen módon dolgozzuk föl.* Biztosan nem mindegy az, hogy pl. egy menüetről csak laboratóriumi körülmények között hallunk, vagy föl vesszük azt a ruhát, amiben jártak, megtanuljuk az alaplépéseket, a korabeli szokások szerint megrendezett estélyen felkérjük „szívünk hölgyét”, és az ott születő élő zenére táncolunk. Vagy ugyanúgy a korszak nagy felfedezőinek életét is megismerve kipróbáljuk, megalkotjuk Morse egyszerű készülékét, megismerjük a Morse-ábécét, és így üzenünk egymásnak. Nagyon fontos, hogy ezen a héten ne előadások hangozzanak el, hanem saját élményeket, tapasztalatokat szerevezve kapcsolódjanak össze az eddig tantárgyakba préselt ismeretek.

A koncepció alap gondolatainak megvalósítása 8 év alatt sok-sok hatékony és bevált gyakorlatot, hagyományt eredményezett. Mindezek részletezésére itt most nincs lehetőség, végezetül csupán még egy példát mutatunk be.

Értékelés

Az értékelés gyakorlata körül sok szakmai vita folyik pedagógus berkekben és sok nehéz percet jelent a családoknak. Mi nevelők kínlódunk azért, hogy öt jegyben fejezzük ki mindazt, amit értéknek tartunk és az értékelés által fejleszteni kívánunk. Nehéz a tantárgyi elbírálás is, de talán még nehezebb a jellemfejlődés visszajelzését/alakítását célzó magatartás/szorgalom osztályozása.

Mit jelent a „példás” értéktétel, vagy a „jó”, netalán a „változó” fogalom? Tényleg van minden tekintetben példa magaviselet? „Jó” minősítés hallatán hány kolléga kapja föl tekintetét az osztályozó értekezleten, hiszen nem biztos, hogy ez a fogalom az ő tapasztalataival is egybeesik. A „változó”-ról ne is beszéljünk, hiszen a szó szoros értelmében véve a diákok zöme talán éppen ebbe a kategóriába lenne sorolható, de akkor a szülő jelenik meg indulatosan, mondván, mindenki tudja, hogy ez majdnem a legrosszabb magatartás jegy, s azért ugye nem gondoljuk, hogy gyermeke az iskola majdnem legrosszabb tanulója?

Ugyanúgy a diák is kínlódik – csaknem mint Karinthy szellemes leírásában – a bizonyítványa körüli magyarázkodással. „De anyu, tényleg azt mondták, hogy ez egy erős kettes, majdnem hármas is lett...”, vagy ha többnyire „közepes” értékelést kap, vajon nem könnyeli-e el nagyon hamar egész mivoltát amolyan „közepesnek”, ami sem önértékelésének, sem jellemfejlődésének nem tesz jót. Ezért választottuk iskolánkban azt a megoldást, hogy negyedévenként minden szaktanár minden tanítványáról *szöveges értékelést* készít. Ebben leírja – mert ez az igazi dokumentum a mai világban –, hogy az adott diák saját magához képest hogyan haladt. Visszajelmezheti, hogy észrevette nagy erőfeszítéseit vagy, hogy mely területen milyen hiányosságokat lát, és még sok más egyéni tapasztala-

tot is, amely – saját szülői meggyőződése alapján állíthatom (4 gyermekemet értékelik így a kollégák) – valóban formáló hatással van minden gyerekre, és nagy segítséget jelent a szülőknek is. A félévi és év végi bizonyítványban pedig a magatartás-szorgalom értékelés több mint tucatnyi szempontra kitér: pl. a tanárokhöz és társakhoz való viszonyára, rendszeretetre, pontosságra, érzelmek kifejezésére, kritika elfogadására, udvariasságra, felszerelésre, órai aktivitásra, órán kívüli magatartásra stb.

Sorolhatnám még a mindennapjainkat átító ötletes és sok áldozatot, kitartást, szakmai felkészültséget, fejlesztést igénylő „specialitásokat”, de most nem ezek bemutatása a fő célunk. Az az igazán fontos, hogy minden tantestület találja meg az „életbevágó” nagy céljainak mindennapi megfelelőjét, hogy ne maradjon írott malaszt a nevelési program, hogy valóban *gyümölcséről lehessen megismerni a fát.*

Az ennek megfelelő keretek megteremtése szintén nem egyszerű – azt hiszem sehol sem az. Csak bátorításként írom le, hogy a mi fenntartónknak sem volt ezelőtt iskolája, ezért érvrendszerünket bizony hosszasan és türelmesen kellett egymáshoz igazítanunk. Gazdaságilag sem vagyunk könnyű helyzetben. Minden berendezésünket – a padoktól, tábláktól, az írásvetítőtől és térképekig – szinte kizárólag (!) pályázati forrásból tudtuk beszerezni, miután minden anyagi keretünket fölemésztette a működés és a tantermek szaporítása, a renoválási munkák és az ingatlanvásárlások. Nincs önálló gazdasági vezetésünk, nem tudunk a jelentős többlet munkákért jutalmat fizetni, nincsenek nagyon tehetős szülők – jellemző adat, hogy az ingyen tankönyvekre jogosultak száma meghaladja a 60%-ot –, tetézi ezt az a szülői hozzáállás, amely még több elkötelezett keresztény család részéről is megtapasztalható: jó, jó, sok szépet hallottunk az igaz, de az iskolának nincs még igazi hagyománya, nem nyertek még annyi versenyt, nincs befutó érettségizett osztály, nincsenek híres itt végzett referenciaszemélyek stb. Egyszóval háromszor annyit kell „felmutatni” ahhoz, hogy az ugyanolyan súlyú legyen, mint egy nagy hagyományokkal rendelkező, évtizedek óta működő iskola.

Az ösvény

Visszatérve a kiinduló gondolathoz, *néha tényleg szűk az ösvény, de járható – és szép!*

Szép, ahogyan a fenntartó biztosítja a szakmai szabadságot; szép, ahogy a tantermek építésével próbál lépést tartani az egyre növekedő létszámmal.

Szép a nemrégiben készített felmérésünk tanúsága, miszerint gyermekeink több, mint 90%-a nyilatkozik úgy, hogy bár szigorúak a követelmények, de ennek ellenére a tanárok, ugyanúgy mint az osztálytársaik szeretik őket.

Szép az, hogy nincs a tantestületben fluktuáció, csak a babát váró és nevelő pedagógusaink vagy a nyugdíjba vonulók mennek el.

Szép, hogy a reggeli 10 perces közös „*lélekemelőt*” nemcsak hittanárok, hanem testnevelők, fizika, biológia, történelem, művészeti vagy földrajz szakosok is szívesen megtartják, így sokféle „*hitvallással*” találkozhatnak nap mint nap a gyerekek.

Szép az, hogy van, aki minden nap beteszi a táskájába hangszerét „mert az mindig jól jöhet”, vagy ahogy a kamasz fiú szinte szégyenkezve mormogja, hogy „klassz volt a szünet, de valahogy mintha mégis hiányzott volna ez az egész sulis”.

Szép, ahogyan a vak osztálytársukat „látni” segítik a gyerekek, vagy ahogyan a teaházban az élet komoly, nagy vagy éppen visszavisszatérő személyes kis ügyeiről beszélgetnek tanárok, diákok...

Hiszem, hogy mindebben mindannyiunk – és még ezen kívül is sokak – személyes erőfeszítése, szakértelme, talentuma, imádsága, türelme és szent türelmetlensége is benne van, de meggyőződése, hogy a „*növekedést az Isten adja*”!

Varga Péter Pius¹

Mások okulására

Ezt a címet adta (volna) a következő interjú, vagy inkább vallo-más alanya, akinek a történetét itt közreadom. Megdöbbenett az a félelem és szorongás, amely még ennyi év után is hatalmába kerítette ez egykori igazgatóasszonyt, amikor arra kértem, nevével vállalja a megnyilatkozást. Ő nem akar több pert, nem akar több rágalmazást, nem akarja feltépni a sebeket – fakadt ki. Le akarja zárni egyszer s mindenkorra azt a korszakot, amelyet egy katolikus iskola élén eltöltött, és amely életét olyannyira meghatározta – úgy is mondhatnánk megkeserítette. Azt hiszem, a sebeket mégis sikerült feltépni – de a gyógyulás, a megbékélés és kiengesztelődés reményében, legalábbis az egyik fél részéről. Az igazgatónő asszony erős személyiség, a történetek után is megtalálta és megállta helyét, ma is egy komplex oktatási-kulturális intézmény vezetője. Gyakorló katolikus, beszélgetésünk folyamán többször, nyomatékosan hangsúlyozta, hogy nem az Egyház ellen teszi meg vallomását, hanem azon szemlélet ellen, amelyet az Egyház egyes papjai képviselnek. Azok a papjai, akik nem képesek hibájukat belátni, szükség esetén azt a hívők elé tární, hanem inkább más emberek becsületét és emberi méltóságát sárba tiporva igyekeznek vélt igazukat fenntartani – ahogy mondta.

Immár közel nyolc év távlatából még mindig összeszoruló szívvel, mégis indulatok nélkül próbálja a nyilvánosság elé tární azokat az eseményeket, amelyek nem másokkal, hanem vele történtek meg, s amelyek híven tükrözik a mai viszonyokat az Egyház berkein belül.

Szerettem volna megszólaltatni, vagy írásra bírni az ügyben érintett másik felet, az iskola jelenlegi igazgatóját is, aki azonban időhiányra és egyéb elfoglaltságaira hivatkozva nem kívánt élni ezzel a lehetőséggel. Kár... A volt igazgatónő igazsága így csak féligazság marad, és ki vagyok téve annak a veszélynek, hogy egyoldalúsággal vádolnak majd.

– 1989-ben tizennégy évi vezetői gyakorlat és sok szép szakmai elismeréssel a hátam mögött az a megtiszteltetés ért, hogy felkértek egy főváros környéki település katolikus egyházközsége iskolájának vezetésére. Ugyan hitet gyakorló katolikus családból származom, mégis hosszasan gondolkodtam e megtiszteltetés elfogadásán: vajon képes leszek-e nemzedékekre visszamenő pedagógus őseim hagyományait méltóképpen folytatni ebben a megbízatásomban? Erős biztatást kaptam az illetékes püspök atyától s a helyi fenntartó plébánostól is. Ez utóbbit igen rossz hírű embernek tartották a városban, de én személyesen nem ismertem. Reméltem, hogy afféle pletykákkal van csak dolgom.

– Már augusztust írtunk, amikor kissé késve megkezdtük az iskola beindításához szükséges munkákat: az épület átvételét, bebútorozását, személyi és tárgyi feltételek megteremtését. Nagy segítséget jelentett a valamikori iskolatulajdonos nővérek jelenléte. Felemelő, igazi történelmi idők voltak! Elszánt, jobbat akaró keresztény családok támogatását is élveztük. Mivel megyei szaktanácsadóként az előző munkám során nagy szakmai tapasztalatra tehettem szert, igyekeztem minden korszerű dolgot bevezetni. Két első és egy második osztállyal, hozzá csatlakozó napközis csoporttal kezdtük meg az első tanévet. Ahogy nőtt az iskola és nőttek az igények, úgy a szakmailag legnagyobb tudású pedagógusokat hívtam meg tanítani iskolánkba. Minden napnak, hétnek tartalma volt. Rövid

időn belül igen jó hírre tettünk szert, rangja lett az intézménynek a városban. Állandó túljelentkezéssel kellett számolnunk.

– A fenntartó atya s köztem, az igazgató között nagyon hamar jelentkeztek a problémák. Az idős nővéreket félrevezette, lenézte őket, nem adta meg a nekik kijáró tiszteletet. A női kollégákról, általában a nőkről lesújtó véleménye volt, amit nem rejtett véka alá. Teljes mértékben uralta az iskolát, miközben nem volt gondos gazdája. Élvezte „hatalmát” a nők között, s ahogy állítólag nem temette el egyházközsége híveit, ha nem volt kedve, úgy rossz kedvében egyáltalán nem lehetett vele halaszthatatlan iskolai ügyeket megbeszélni, egyáltalán nem törődött a munkával. Viszont nélküle egy lépést sem lehetett tenni. Minden pénz felett egy személyben rendelkezett, s mind szakmai, mind egyéb hivatalos ügyekben a gondatlan főigazgató szerepét játszotta el. Feladatát sem „fenntartóként”, sem lelkivezetőként nem látta el tisztességesen.

– Amikor a városi atyákkal próbáltunk együttműködni, azon megsértődött s napokra eltűnt. Az atyák is – nem először – értetlenül figyelték tevékenységét. Próbáltak rajtunk segíteni, de nem tudtak. Más egyházi ügyekben sem tudtam együttműködni vele lehetetlen természete miatt. A problémák szaporodtak, és főként magasodtak. Megtudtam, hogy nem engem akart igazgatónak, hanem egy barátját, akiről később azonban kiderült, hogy még megfelelő diplomája sincs. Mégis behozta őt az iskolába szaktanárként, a hiányzó diploma azonban hamarosan problémát jelentett nála és a többi, a fenntartó által ránk erőltetett kollégánál is.

– Nehezítette a helyzetet, hogy tantestületünk egyetlen református tagja – családi problémái következtében – idegösszeroppanással kórházba került. Mindent elkövetett, hogy az irgalmasság jegyében megszabaduljon tőle. Nem hagytam! Ma ő az iskola egyik oszlopos tagja. (A mai napig úgy tudja, hogy én voltam az, aki el akarta távolítani az iskolából. Ha tudná! – soha nem volt alkalmam elmondani neki.)

– Megpróbáltam segítséget kérni a püspök atyától, illetve az egyházi szakmai vezetőktől. Először mindannyian szörnyülködtek az elmondott helyzeten, majd tanácskozára hívtak. A fenntartó plébános atyával is megbeszéltük, kinek mi a feladata, jogköre, de ő csak bólogatott, aztán minden ment tovább, mint előtte. A legutolsó találkozásnál püspök atya azt mondta: „Mit csináljak, asszonyom, korbáccsal nem lehet! Nincs kire bízom az iskolát, a többi atya idős, ő van!”

A pohár 1994-ben telt be. Rettenetesen aggódtam a felhalmozódott törvényteleniségek, a jövő kilátástalansága és az egyre élesebben jelentkező problémák miatt. 1995 áprilisában sok oldalas levélben tájékoztattam a püspök atyát, és ismét segítségét kértem. Ő meglátogatott s újra biztatott. Plébános atya még jobban bólogatott utasításaira. Közben barátjának sikerült diplomát remélnie valamelyik tanítóképző főiskola levelező tagozatán. A történet hitelessége érdekében ezt a levelet teljes terjedelmében itt közlöm.

Feladó
Cím

Tisztelt Püspök Atya!

Végső elkeseredésemben fordulok Önhöz, mint egyházme-gyénk püspökéhez, valamint iskolánk fenntartójához. Sem

¹ Egyetemi docens az Eötvös Loránd Tudományegyetem Germanisztikai Intézetében, négy gyermek apja. Egyházi iskolában végezte tanulmányait és mind a négy gyermeke egyházi iskolába járt illetve jár, most is.

emberileg, sem szakmailag a jelen fennálló állapot tovább nem tartható. A problémákat az alábbiakban vázolom:

Iskolám működésének 4. évében kétszer kaptam lehetőséget arra, hogy szóvá tegyem az itt uralkodó tarthatatlan állapotokat, törvénytelenégeket. Mindkét esetben az egyház iránt érzett tisztelem vezérelt, valamint H. plébánost nem akarván meghazudtolni, úgy határoztam, hogy az általa Önnek mondottakat nem cáfolom meg – sajnos.

Az iskolámmal szembeni felelősségem, valamint családom tradicionális pedagógus múltja, meggyőződéses katolikusságom késztetett arra, hogy türelmes legyek, várjak, míg az újra szervezett egyházi iskolák is a törvényesség és szakmaiság útjára lépnek. Hallgatásom mellett a hivatalos lehetőséget, valamint EKIF tagságot mindig megragadtam, hogy jelzéseket adjak, hol vannak a neuralgikus pontok – nem sok eredménnyel.

A szakmai gyakorlatom, melyet talán Ön is ismer, 18 év vezetői gyakorlatban, 1965-től konkrét tanításban nyilvánul meg. Vezetői munkám 8 év igazgatóhelyettesi, 7 év szaktanácsadói és jelenlegi 4 év igazgatói beosztásból tevődik össze. Szerénytelenség nélkül állíthatom, hogy van rálátásom a nevelő-oktató munkára.

Családom tisztességét az –i atyák igazolják, akik velem együtt –iek. B. atya, akinek nagyapám a V. Gimnáziumban volt igazgatója Göncz Árpáddal, azt is tudja, hogy családom azért ilyen ismert – en, mert sokan vagyunk pedagógusok és nem vagyok egyedül, akinek ez az élete. Édesanyám, mielőtt 30 év gyakorló tanítás után nyugdíjba ment öt testvéremet és kitelepített szüleit éjszakai varrodai munkából tartotta el édesapámmal. M. atya templomban nőttünk fel. Minderről és még sok másról soha nem beszélünk, hisz a feladatok sokasága nem engedi Püspök Atyának, hogy igazgatóit emberileg is megismerje.

F atyában egy sérült, küzdő, szenvedő embert tapasztaltam meg, aki a nőkben a bűnre csábítót, a pedagógusokban illetve pedagógus nőkben egy többszörösen lenézett, semmire sem becsült csoportot lát. Szavai szerint, ha 2-vel kezdődik és ráadásul pedagógus – az a vég. Lehetne ezt viccnek tekinteni – annak is rossz – ha a tettei nem ezt bizonyítanák.

Szeretném leírni, az iskola jól működik tartalmilag és pillanatnyilag – gondolom ezt beszámolóim is érzékelteti, amit megküldtem Önnek. De mivel az mindenkinek szól (külső jogi személyeknek is), itt nem érintettem olyan problémákat, melyeket Önnek jeleznem kötelesség, máshol tárgyalni nem lenne politikus. Egyben jelzem, hogy az első törvényes ellenőrzésnél egy részének súlyos következményei lehetnek úgy az iskolára, mint az atyára nézve. („A törvény nem ismerete nem mentesít a felelősségre vonás alól.”)

Közülük néhányat K. atyának jeleztem, melynek a másolata birtokomban van. Próbálom pontokba szedni:

1. Anyagi problémák

Az iskola fenntartása három összetevőből áll. Egyházi támogatás, Szt. I. Alapítványból átutalt összeg, valamint állami támogatás. Ezekkel az összegekkel F. atya rendelkezik saját belátása szerint. Az iskolavezetésnek, az igazgatónak kevés beleszólása van. Ez nem tartható állapot, mert az iskola tartalmi fejlesztése az igazgató feladata a rendelkezésre álló költséghatárokon belül. Legjobb példa erre, hogy az 1994/95. tanévet úgy kellett megkezdni, hogy a tanulóknak nem állt rendelkezésükre iskolabútor, valamint az oktatáshoz legszükségesebb felszerelés (tábla, stb.). Nem anyagi okok miatt a megrendelés elküldéséhez nem járult hozzá.

Bizonyítható, hogy a számítástechnika oktatásért évek óta dolgozom. (A számítástechnikai oktatás magyarországi bevezetésének tanulmányozása céljából minisztériumi delegációban vettem részt Angliában. Ennek végső célja a számítástechnika oktatás bevezetésének előkészítése volt.) Sajnos a fenti utazás –

igaz, hogy iskolánknak egy fillérjébe sem került – csak azt a célt szolgálta, hogy megtapasztaltam, hogyan lehet korszerűen tanítani. F. atya jóvoltából ez sem jöhetett létre.

Bizonyítható, hogy az iskolarádió megtervezését 1992-ben elvégeztem. Ő nem engedélyezte. Helyette egy kihangosító be rendezést vásárolt.

2. Személyi problémák:

A gazdaságvezető felkészültsége, hozzáértése nem megfelelő (Ezt hivatalosan jeleztem K. atyának augusztusban.) [A gazdasági vezető még ma is az iskolában dolgozik!-VPP]

Az iskolatitkárt személyes titkáráként foglalkoztatja, az iskolavezetés munkáját ezzel hátráltatja. (Pl. a félévi beszámoló legépelése 2 hónap késéssel készült el.)

A fenntartó plébános által iskolánkba hozott kollégákról kiderült ellenőrzésem során, hogy nem rendelkeznek az oktatáshoz megfelelő szintű hivatalos végzettséggel.

Pl. D.K. – teológia, középfokú nyelvvizsga helyett hitoktatói tanfolyammal rendelkezik; Sz.I. – teológia, magyar-német szakos végzettség helyett most végzi a tanítóképzőt és többszöri kérésre sem mutatta be teológiai diplomáját.

A plébános atya ezen kívül törvénytelenül felvette az iskola bélyegzőjének jogtalan használatával p-i barátját gondnoknak – kinek a napi utazási költsége gépkocsival 80 km. Fizetésének kategóriáját lényegesen magasabb összegben állapította meg és folyósítja, mint az adott beosztást illeti. Ez komoly bérfeszültséget okoz a szaktanárok és vezetők viszonylatában, különösen azért, mert az atya utasítására a gépkocsi költséget is az iskola fizeti.

A fent említett személyek személyes védelme alatt állnak, velük szemben semmilyen eljárási, véleményezési lehetőségem nincs.

Itt említem meg, az intézményben tevékenykedő és igen nagy segítséget nyújtó nővérek szerepét, kik F. atya állításával szemben – hogy kivonulnak az iskolából – nem óhajtanak iskolánkból távozni.

3. Egyéb gondok:

Az iskola lelki vezetése nem megoldott.

F atya az iskolába szervezett lelki napokat akadályozza. Kizártnak tartom, hogy Püspök Atya ne tudná, hogy az elsőn sértetten kivonult és otthagyta az iskolát, mert a városi atyák nem rohantak fel hozzá a szobájába, hanem előbb egy kávét ittak a nővéreknél. Nem tudom szépitni, bizonyíthatóan nem mond igazat időnként (pl. egy városi atyát hívott lelki napra, de állítása szerint az nem ért rá – kiderült, hogy nem is beszélt vele).

Megtette, hogy elvállalta a m-i zárandoklat szentmiséjét, és nem jött el. Száz ember állt és várt. Mint kiderült, ő már tudta, hogy nem fog eljönni, de azt a fáradságot sem vette, hogy telefonáljon a csoportvezetőnek, illetve kijöjjön az induláshoz.

Diákmiséket nem tart, saját igényű, ún. sváb miséket tart háromhetente.

Folyamatosan nem jön el vezetői tanácskozásokra, miközben igéri azt. (Legutóbbi igazgatói és plébánosi megbeszélésünk december 13-án volt! – közel fél éve)

Az Oktatási Törvényt, Munka Törvénykönyvét, Közalkalmazotti Törvényt nem ismeri, nem veszi figyelembe, miközben mindenbe beleszól, intézkedik, hátráltatja a munkát.

Továbbtanulásokat nem támogatja. (Engem sem engedett továbbtanulni 1993-ban.)

Az egyházközség az ő engedélyével hanyagul és szabadon használja az iskola eszközeit, irodáit. Tünt már el az igazgatói irodából személyi anyag. Teszik azt annak ellenére, hogy a KIF az iskolák használatát szabályozta.

Többszöri kérésemre sem találkozhatom az egyházközség képviselőtestületével, miközben annak a KIF szabályzata szerint hivatalból tagja vagyok, beszámolási kötelezettségem van.

Az egyházi támogatást, a Szt. I. Alapítványból származó összeget, valamint az állami támogatást és az egyházközség pénzét összemosza, ezért szükséges számára a jelenlegi gazdasági vezető, aki mindhárom témában őt képviseli. Megjegyezni kívánom, hogy a kuratórium elnöke nem lehet olyan személy, aki érdekelt az adományok elosztásában. A kuratóriumokat a magyar törvények szerint kizárólag az ügyészség felügyeli, és bárholnan érkező bejelentésre komoly jogkövetkezménnyel bíró eljárást indít. A feltételezhető vizsgálati eredmény a jelen politikai helyzetben nem kívánatos.

Iskolánk alapító okirata 4 évfolyamról szól. Az atya egyeztetés és anyagi háttér nélkül elkezdte bővítését. Ennek befejezetlenségéről Püspök Atyának tudomása van. Ismételten két új első osztály felvételre került.

Az iskola költségvetésének elkészítése a KIF munkaköri leírása alapján is a gazdasági vezető feladata. Nálunk megbeszélés nélkül az atya készítette el, s mivel hiányos – mindenkinek azt meséli, hogy az igazgató műve.

Az atya az iskolában tölti el idejének jó részét, de ezt nem a gyermekek lelki nevelésével tölti, hanem a gazdasági irodában lévő számítógép használatával van elfoglalva.

Folytathatnám, de nem teszem. Sajnálom, hogy Püspök Atya drága idejét ezzel raboltam, de szükségesnek tartottam ezt a tájékoztatást.

Kérem ismételten Püspök Atyát, hogy a helyzet tarthatatlanságára és súlyosságára való tekintettel átfogó vizsgálatot rendeljen el, ahol minden érintett fél hallgattassék meg. (Szülők, atya, igazgató) Az iskola érdekében kérem, hogy szíveskedjenek írásban rögzíteni, számunkra megküldeni a jogokat és köteleseket.

Ha ez megtörténik, meggyőződésem, sok öröme lesz iskolánkban, hisz annak működéséről több alkalommal személyesen is meggyőződött.

Isten áldását kérem további eredményes munkájához!

1995. április 10.

Tisztelettel
Aláírás

A levél hatására az események viharosan felgyorsultak. 1995. május 10-i keltezéssel, a püspök atya 11-i ellenjegyzésével a fenntartó plébános május 14-én kezembe adta a felmondásomat. A tanév befejezése előtt egy hónappal! Sztintén a hitelesség érdekében ezt a levelet is közreadom.

Persze nagy volt a felzúdulás és az értetlenség. Utólag összeült az Iskolaszék és a Szülői Választmány. És ment a ködösítés. Olyan megjegyzéseket tett, melyekből valami gazdasági visszaélésre lehetett csak következtetni. Én nem tudtam még csak védekezni sem. Azonnal összecsomagoltam, és elhagytam az iskolát, csupán a mellékelt írással tudtam elbúcsúzni kollégáimtól, az iskolától. Erre mindössze egy nap állt rendelkezésemre!

Idegösszeroppanással ápoltak napokig a nővérek vidéki anyaházában, elsötétített szobában. Megállt a világ körülöttem. Mélyen vallásos ügyvéd nagybátyám és időse édesanyám intézték ügyeim. Újságcikkek jelentek meg, a szülők levelekkel fordultak az egyházi vezetőkhez. Volt, aki személyesen is kért kihallgatást. Nehéz volt elfogadni, hogy ne „teregessem ki a szennyest”. Hosszasan szenvedtem a gondolattól: ez az ember nem az én egyházam! Ha kikiáltom a fájdalommat, az egyháznak ártok. De mi lesz a becsületeimmel? Aki ismer tudja... és aki nem?

Végezetül ügyvédem arra kérte az atyát, írjon alá egy nyilatkozatot, amely tisztázta volna ártatlanságomat „gazdasági bűncselekmény” vádjában, hogy továbbra is élni tudjak városomban. A nyilat-

kozatot közösen fogalmazták, szóban megígérte, hogy aláírja, de nem tette meg.

Mindezt mások okulására mondtam el, mivel rengeteg hasonló esettel találkozom, s az Egyház vezetői még mindig nem vonták le a szükséges következtetéseket.

A fenti történet lehet, hogy sokak számára ismerős – valamelyik szerepből... Folytatásához annyi még hozzátartozik, hogy az új igazgató alatt erősen megcsappant az iskola iránt érdeklődők és jelentkezők száma: az első évfolyamokkal szemben, amikor háromszoros volt a túljelentkezés, most éppen annyian jelentkeznek, hogy két párhuzamos osztály beindulhat. A választék nem túl nagy! Ennyit árthat egy ilyen eset egy katolikus iskolának! Az iskolában egyébként is nagy a fluktuáció, nem csak a gyerekek választanak minél hamarabb másik iskolát, hanem a tanárok is. Az igazgató lekicsinylő, megalázó modora, vezetésre való alkalmatlansága már sok szakmailag kiváló, hitében elkötelezett pedagógust késztetett arra, hogy megváljon az iskolától. A gyerekek igazságérzetét pedig nem lehet becsapni, nagyon jól meg tudják különböztetni, kinek a példaadása hiteles és kié nem. Történelmi tapasztalat, hogy a Jézus Krisztus nevében elkövetett igazságtalanságok fokozottan nagyobb botránykővé válnak. Nem egy ballagó diák jelentette ki a fülem hallatára, hogy soha többet nem lépi át a templom küszöbét. Kinek jó ez? – kérdezhetnénk. A még mindig hűséges szülők bizalommal adják oda gyerekeiket, és hamarosan csalódnuk kell, a gyerekek a hiteltelen példák miatt elfordulnak az Egyháztól, egyre jobban fogyatkozó Egyházunk pedig hitelrontó papjai és bizalmasai által elidegeníti magától azokat az elkötelezett híveket, akikre legjobban szüksége lenne. Csak abban bízhatunk, hogy Isten a kövekből is támaszthat új életet, emberileg nem mindig feddhetetlen szolgálain keresztül is kiárasztja kegyelmét.

Egyházmegyei Hatóság

Általános Iskola

Igazgató részére

Helyben

Önl. 1991. szeptember 1-jei hatállyal, határozatlan időre az Általános Iskola igazgatójának neveztem ki.

Kinevezéssel létrejött igazgatói munkaviszonyát 1995. május 15. napjával rendes felmondással

felmondom.

Intézkedésem ellen a kézhezvételtől számított 15 napon belül egyeztetési kezdeményezhet, amelyet írásban hozzám kell benyújtani.

Munkaviszonya megszűnésével kapcsolatos iratokat, igazolásokat, időarányos bérát és egyéb juttatásait az utolsó munkában töltött napon, a munkáltatónál veheti át.

A munkáltatónál töltött munkaviszonyára tekintettel egyhavi állagkeresetének megfelelő összegű végkielégítésem részemre.

Méltányosságból, - későbbi többlettel 25 éves munkaviszonyára tekintettel - további 5 havi állagkereseti kifizetését engedélyezem.

További munkavégzésétől eltekintek.

Intézkedésem jogi alapja a Munka Törvénykönyve 190. §-ának (2) bekezdése, 95. § (1) és (4) bekezdése. Jogorvoslati jogossága a 190. § (6) bekezdésén alapul.

1995. május 10. napján

L Á T T A M I

1995. május 11.

püspök

ST. PLEBÁNIA RÓMAI KATOLIKUS PLÉBÁNIA

Plébános munkáltató

Midling Andrea

A személyé válás és a vallás

A személy fogalma és kérdése az utóbbi időben egyre inkább az érdeklődés középpontjába került. Gondoljunk csak a géntechnika kísérleteire, amelyek a gének megismerésén keresztül próbálják meg feltárni az emberi lény mivoltát; az eutanázia és az abortusz problémakörére, ahol a kérdés középpontjában az áll, hogy mikortól és meddig nevezhető személynek az ember, és illeti meg az élet legitimitása; a XX. sz. és az új évezred emberjogi vitáira, valamint a népek és kultúrák közötti viszályokra, ahol az egyéni és közösségi identitás öntudatra juttatásának küzdelmében a saját jogok hangsúlyozása mások jogainak a megcsonkításán keresztül akar a felszínre törni. Az ember személyi mivoltának kérdésére adott választól függ az emberi személyhez való viszonyulás és így a fent említett problémák megoldása is. Manapság úgy tűnik két különböző álláspontot lehet megkülönböztetni. Az egyik szerint, személynek lenni minden emberhez tartozó alapvető adottság, az emberi faj egy jellemzője, ontológiai tény. A másik álláspont szerint, a személynek lenni mivolt bizonyos tulajdonságokhoz kötött, mint az öntudat, az értelem, szabad akarat, értékorientáció, kommunikáció, felismerő és cselekvő kapcsolat a környezettel, egyéni élettörténet, mely által az individuum saját személyiséggé fejlődik ki.

Boetius (kb. 480 – kb. 524) késő ókori filozófus úgy határozta meg a személy fogalmát, hogy az az értelmes természet individuális szubsztanciája (*persona est naturae rationalis individua substantia*). Ezzel a személyt kizárólag csak az értelemmel rendelkező lényekre korlátozta. Aquinói Tamás (1225 – 1274) is ehhez kapcsolódik, amikor a személy önálló állapotát (*per se existere*), másoktól való individuális különbségét (*per se unum*) és szabadságát hangsúlyozza, (*per se agere*). A kereszténység, és elsősorban a skolasztika, leszűkített perszonalizmusa így abban állt, hogy megválaszolja azt a kérdést: hogyan lehet Istenben három személy egy természetben és Krisztusban két természet egy személyben? A skolasztika szerint az ember személyi mivolta a kegyelem szabadságában rejlik. Ez a kegyelem természetfeletti jellegénél fogva isteni magatartást (attitűdöt) jelöl és az ember új kvalitása.

Személy és identitás

A személy fogalmával a személy identitásának a kérdése is összekapcsolódik, vagyis az a kérdés, hogy a különböző korokban és különböző helyeken élő személyt mikor nevezhetjük egy és ugyanazon személynek. John Locke (1632 – 1704) angol filozófus szerint a személy identitása nem a szubsztancia egységében van, hanem azt az öntudat hozza létre; vagyis a magamról alkotott elképzelések egységét jelenti. Ez már jelzi a nyugati filozófia perszonalista hullámának egyik irányát, miszerint a személy az önmagára találó ember, aki személy-mivoltát önmagán belül találja meg, amely a felvilágosodás korában kristályosodott ki. Míg Boetius a racionális természet megnevezésével tárgyasítja az individuális szubsztanciát, addig Descartes (1596 – 1650) óta az ember szubjektumként, gondolkodó énként (*cogito ergo sum*) a filozófia kiindulópontja. Kant (1724 – 1804) pedig a személy fogalmát nemcsak arra a képességre alkalmazza, hogy a különböző állapotokban önmagának tudatában van, mint identikus én, hanem morális minősítésre is. Nála az öntu-

dat és a szabadság a személy döntő jellemzői: személy minden ember mint a szabad döntés, egyéni felelősség, jogok és kötelességek szubjektuma. Ezzel kimondja, hogy az emberi személy öntudatos individuum, akinek célja önmagában van. Ez azonban még nem minden. Az embernek ugyanis kapcsolata is vannak mind környezetével, mind pedig másokkal. S ennek a valóságnak is meg kell jelennie a személy fogalmában. Ezt a szempontot Hegel (1770 – 1831) építi be a személy fogalmába. Nála az elvont személyfogalom konkréttá válik; vagyis a személy azáltal találja meg önmagát, ha a másinak átadva magát, a másik személyében elvesz és benne feloldódik. Szerinte az ember annyiban válik személylél, és növekszik, amennyiben kapcsolatokat fogad el és alakít ki.

A személy fogalmának racionális értelmezése, a perszonalista hullám másik iránya a XX. sz. európai filozófiájában különösen a két világháború közötti időszakra jellemző. Itt az ember egy másik irányba emancipálódik: kivonul az általa felépített természettudomány, technika, ipar és gazdaság világából és mélyebbre tekint saját magába, s felfedezi azt, ami elveszettnek látszott. Ez az ellentét kora, mint a „civilizáció és kultúra”, a „zárt és nyílt morál”, a „birtoklás és az (együtt)lét”, a szubjektum – objektum, a szubjektum – szubjektum, az objektivitás és az interperszonalitás témái jellemzik, valamint a dialógus hangsúlyozása. Ismert az én – dolog, az én – te viszony megkülönböztetés Martin Bubernél (1878 – 1965), aki a személy ontológiáját nyújtja. Az ő filozófiájának témája az én különböző viselkedése, amely által vagy egy dologi világot hoz létre, vagy egy te-vel kerül kapcsolatba. Nála az én – te kapcsolata az egész valósággal áll szemben, beleértve a nem emberi természetet is. Számára Isten a Te – sőt nem is lehet Istenről csak Te-ként beszélni – amely azonban még nem jelenti azt, hogy Istent Buber személynek tekinti.

Mielőtt azonban Isten személyi mivoltára rátérnénk, térjünk vissza az ember mint személy értelmezéséhez. Valamennyi meghatározás, amely az ember személyi mivoltát írja le, feltételezi az identitás tapasztalatát, amely pl. abban nyilvánul meg, hogy az embernek neve van, melynek segítségével nemcsak megkülönbözteti magát másoktól, hanem benne önmaga számára is jelenlévővé válik. Úgy éli meg magát, mint saját tetteinek és döntéseinek szubjektumát: aki önmaga, maradandó és elidegeníthetetlen. Ha ezt a korlátozást (nem más és nem is az általános része) az identitás pozitív értékének tekintjük, akkor eljutunk az individualitás fogalmához. Míg Boetiusnál a személy individuális racionális természettel rendelkező szubsztancia, addig a felvilágosodás után a személy definíciójában a kozmocentrikus szemléletet felváltja az antropológiai. Az individualitás és racionalitás bár lényeges alkotóelemei maradnak a személynek, de nem külső tulajdonságként, hanem belső mozgatóerőként, éppúgy mint az öntudat és a szabadság. „Az emberi személy annyiban önmaga, amennyiben öntudatában önmagánál van, és önmagából cselekszik és így dönt saját magáról, és önmagát szabadságban valósítja meg”¹. Vagyis a személyé válás nemcsak ontológiai adottság, hanem kibontakoztatásra törekszik. A személy öntudata és szabadsága ezzel növekedést jelent. Az ember nemcsak személy, hanem személylél válik. Viszont láttuk Hegelnél és a többi perszonalista filozófusnál, hogy az ember annyiban válik emberré

¹ P. von Schoonenberg, „Gott als Person und Gott als das unpersönlich Göttliche Bhakti und Jnana”, in: *Transzendenzerfahrung, Vollzugshorizont des Heils*, Institut für Indologie der Universität Wien, 1978, 225. old.

és növekszik személyiségében, amennyiben kapcsolatokat fogad el, és azokat beépíti önmagába. Egyre inkább én-né válik, ha az én – dolog viszonyokat én – te viszonyra engedi kibontakozni. Persze a kapcsolat a másikkal a kölcsönösségben hatékony. „Az ember egyre inkább személy lesz, sőt valójában csak akkor személy, ha feltárja a te-nek önmagát, másrészt viszont csak olyan mértékben képes feltárni magát, amennyiben önmaga”².

Isten személyi mivolta

Mennyiben nevezhető azonban Isten személynek, akiről Buber az állítja, hogy csak Te-ként szólítható meg, és így is van jelen az ember életében, és személye nemcsak hármasságának a megkülönböztetésére szolgál, hanem reális valóság is? Ha egy vallás a transzcendentális tapasztalatát szavakba önti, akkor az egyik legfontosabb kérdése az, hogy az isteni megtapasztalása transzcendens személyt vagy személytelen valamit jelöl-e? S ez nemcsak vallásos és teológiai kérdés, hanem antropológiai is. Az isteni lény mivoltát ugyanis az határozza

meg (tudatosan vagy tudattalanul), hogy az ember személyi mivolta alatt a legnagyobb emberi méltóságot és létformát értjük-e, vagy pedig korlátozást látunk benne, és ezért valami átmeneti, illuzórikus tapasztalatnak tekintjük, melytől az embernek meg kell szabadulnia. A zsidó, keresztény és iszlám vallás Istent és kapcsolatát az emberekkel személyes, interperszonális kapcsolatként értelmezi.

Miben mutatkozik meg Isten személyi mivolta a zsidó és a keresztény vallásban? Az Ószövetség úgy beszél Istenről, mint aki személy:

Neve van, amely nemcsak más istenektől különbözteti meg, hanem ennél fontosabb az, hogy a neve által válik jelenlétűvé, ennek kimondásával válik jelenléte az ember számára megtapasztalhatóvá. (Óz 12, 10)

Istent antropomorf vonásokkal mutatják be elsősorban a próféták, de a jahvista hagyomány is. Ez nem az elképzelhetőséget szolgálta, hanem azt, hogy kifejezze a népével való személyes kapcsolatot. Istennek tekintete van, melyet elfordíthat, de amellyel szeretetteljesen oda is fordulhat népéhez. Istennek van szíve, és ő is vágyódik népe szíve után. (Óz 11, 8; Jer 31, 20)

A próféták is tudják, hogy Isten az emberit transzcendálja. Ez azonban nem arra sarkallja őket, hogy kétségbe vonják Istennél az emberi érzéseket. Isten kimutatja haragját és bosszúját is. Azonban haragja visszatartásában és megmaradó könyörületében mutatkozik meg igazán, hogy ő Isten és nem ember. (Óz 11, 9)

Az egész kapcsolat alapja Istennek a népével kötött szövetsége. Szinte minden vallásban találunk arra utalást, hogy Istennel szerződést, szövetséget köt a nép. De az Ószövetség népe ezen felül saját viszonyát Istenhez úgy éli meg, mint szövetséget. Ebben a viszonyban Isten nem szuverén módon viszonyul alattvalóihoz, hanem mint apa a fiához.

Bár a későbbi írásokban Isten személyes tette a háttérbe szorul, és azt átveszik képviselői – angyalok, próféták – de az Ószövetség soha nem tagadja Isten személyi valóságát. Isten a szerető és szeretett Te-ből a távolságtartó Ő lesz, de soha nem válik dologgá. Isten személyessége mögött antropológiai perszonalizmus is feltárul, hiszen Jahve a konkrét emberről gondoskodik, különösen azokról, akik a társadalom peremén élnek: a szegényekről, az

özvegyekről és az idegenekről. A keresztény teológia és a nyugati filozófia személyfogalmában erősen kiemelkedő individualitással szemben a zsidó személyfogalom inkább másokra irányul. Az individuum és a csoport között a határok gyakran elmosódnak.

Az Újszövetségben bár nehéz Jézus eredeti szavait rekonstruálni, a nyelvi kifejezéseiből mégis le lehet vonni néhány következtetést. Azzal mindenki egyetért, hogy Jézus Izrael Istenét a családi, legbizalmasabb szóval szólítja meg, az „Abba”-val. Ezzel nemcsak egy másodrangú titulust emelt ki az ószövetségi környezetből, hanem át is formálta azt. Mert már nem Istenről mint a nép atyjáról van itt szó, hanem személyes kapcsolatáról, amely Jézus követői és Isten között is létrejöhet, amennyiben az Ő lelkét hordozzák (Gal 4, 6; Róm 8, 15). Ezzel azonban még nem mondtunk el mindent. Hiszen éppúgy, mint az Ószövetségben, úgy a keresztény közegben is Isten személyes cselekedete a háttérbe szorul. Meglepő módon a hiteles Jézus szavak sem szólnak egyértelműen Isten személyes tetteiről, aki úgy gondoskodik övéiről, mint a mező liliomairól s az ég madarairól. Ez azt jelenti, hogy Isten ugyan személyesen cselekszik, de nem egyedül, hanem Jézuson és követőin keresztül.

Az eddig leírtak alapján beszélhetünk Isten személyességéről, amely különböző színezetben jelenik meg, és hat az emberekre keresztül. Ez különösen Jézus példázatainál látható: éppen az evangéliumok mutatják azt, hogy Istennel való kapcsolatában miként mutatta meg feltétel nélküli határtalan szeretetét. Mint pásztor, mint az elveszett érmét kereső háziasszony, mint a tékozló fiú atyja. Így Jézus, az ismert buktatni kifejezéssel élve, nemcsak Isten országának hírnöke, hanem ő maga a hír. Az Újszövetségben is találkozunk az antropológiai perszonalizmussal, amikor Jézus a próféták kijelentéseit a felebarát szeretetéről nemcsak átvette, hanem radikalizálta. Számára minden individuális személy nemcsak Te-ként (Abbaként) szólíthatja meg az Atyát, hanem Isten elsősorban valamennyi ember, de különösen a kicsinyek és elesettek szeretetének Te-je. S éppen ez jelenti Isten részéről az emberi személy méltóságát és értékét: szeretetének megtapasztaltatásával és a felebaráti szeretet által meg akarja szabadítani önmagához kötött önértékelésétől és önragaszkodásától. A keresztény perszonalizmus fontos momentum: a személynek fel kell adnia önmaga birtoklását ahhoz, hogy azzá válhasson, amivé lennie kell, és élete kiteljesüljön.

Személyé válás

Az emberi személyről szóló gondolatsort összefoglalva azt állíthatjuk, hogy az nem egy állapot vagy képesség (ill. tulajdonság), amelyet az embernek előbb meg kell szereznie, és amelyet el is veszíthet, hanem a személy fogalma alapvetően meghatározza az emberi mivoltot. Egy ontológiai adottság, amely az egész embert átfogja függetlenül nemétől, korától, származásától, aktuális öntudati állapottól. Másrészt a személy szabadságában és személyi mivolta öntudatra eszmélésében válik igazán azzá, ami; vagyis önálló személyé. Ebben a törekvésében a személy identitása, bár szorosan összefügg a folytonos növekedéssel és változással, nem egyszerűsíthető le sem a testi fejlődés folytonosságára, sem pedig a pszichikai állapotra. Az identitás tapasztalata, amelyben önmagát saját cselekedeteinek és döntéseinek szabad szubjektumaként éli meg, akkor nem jelent korlátozást és személyközpontú, önszerető lehatárolódást, ha a másikkal való viszony, aki konkrét Te-ként jelenik meg, beépül személyébe. A másakra, a Te-re való irányulásban alkotja meg a személy önmagát és környezetét. S ha a személyé válás a másik emberrel való viszonyban bontakozik ki és növekszik, akkor mennyire inkább érvényes a személyé válás az önmagát felülmúló, transzcendens valósággal való kapcsolatban, amely a lét és az én lehetőségének az alapja!

Dévény István

„Az erőtlen testben rejlő erő”

Ez a címe annak az írásnak, amelyet egy katolikus elfogultsággal biztosan nem vádolható zürichi (Svájc) napilapban olvastam. A cikk alcíme: „Miért nem mondhat le a pápa”. Ezt az írást ismertetem.

Nincs még egy ember, aki a médiákban oly gyakran szerepelt volna, mint II. János Pál pápa. 1978-ban fiatalos lendülettel kezdte, lelkesítő optimizmus áradt belőle. Most, 82 évesen, a test erőtlenségének ikonjává vált. Életkora mellett hivatalának terheit, a betegségeket és az 1981-es ellene elkövetett merénylet nyomait, valamint mindezek bélyegét hordozza. Fölmerül a kérdés: Nem szolgálná-e jobban a katolikus egyház érdekeit, ha hivatalától visszalépne?

Az egyháztörténelemben erre egyetlen példát találunk: V. Cölesztin pápa, akit 1294-ben, 84 évesen választottak meg, aránylag rövid idő alatt felismerte, hogy nincs elegendő ereje feladatának teljesítésére, és lemondott. Az Egyházi Törvénykönyv – Codex Iuris Canonici, Canon 332. § 2 – ezt a lehetőséget ma sem zárja ki. A lemondás feltétele azonban az, hogy szabad elhatározásból történjen, és közzé legyen téve.

Ha az ember az egyház legfelső vezetését kizárólag funkcionálisan, a teljesítendő feladatok oldaláról nézi, akkor komoly érvei lennének arra, hogy egy a betegség és öregkor által megtört ember lemondjon. Ha ugyanis megmarad ebben a helyzetben, akkor nincs kizárva annak a lehetősége, hogy egyre inkább csökken és gyengül az ellenőrző ténykedése, s a világegyház életét befolyásoló kuriális hivatalok tőle teljesen függetlenül, saját dinamizmusuk irányában hozzák majd döntéseiket. Ez felerősíthetné a centralista törekvést, amely viszont nem felel meg a II. Vatikáni Zsinat egyházképének. Egy későbbi betegség-stádiumban annak a lehetősége sincs kizárva, hogy a pápa szellemi ellenőrzés nélkül hoz olyan döntéseket, amelyek kifejezetten ártanak a világközvélemény egyházképének. Egyházi körökben merült fel ezért a kérdés: ha az egyházmegyes püspököknek 75 éves korukban be kell nyújtaniok lemondási kérelmüket, miért ne lehetne törvényben biztosítani azt is, hogy a pápa mikor adja át a vezetést egy utódnak?

II. János Pál pápa azonban elzárkózik mindennemű spekuláció elől, mert a pápaságot nem tekinti pusztán teendők végzésére létrehozott hivatalnak. Meg van győződve arról, hogy a legfőbb pásztor

hivatalára személyes meghívást kapott. Időhöz kötött meghívás azonban képtelenség. Mint „Péter utódja és Krisztus földi helytartója” szolgálatba állított embernek érzi magát. Lehet, hogy időközben testének rabjává vált, de hivatalának hatalmas terhet a keresztre vetett tekintettel hordozza. Nem egyszer fejezte már ki, hogy az, amit neki kell szenvednie, az semmi ahhoz képest, amilyen szenvedést Krisztus vállalt. Szinte szünet nélküli utazgatásait egy alkalommal így értelmezte: „Sokan mondják, hogy a pápa sokszor és nagyon gyakran utazik. Emberi szempontból ezeknek az embereknek igazuk van. Engem azonban a gondviselés vezet, s néha azt sugallja, hogy vigyem túlzásba (*per excessum*) azt, amit teszek”.

Személyi sértetlenségével, életstílusával, a szociális igazságosságért, békéért, az emberi jogok érvényesítéséért végzett fáradhatatlan erőfeszítésével kivívta magának az egyháztól távolállók elismerését is. Ez nem jelentéktelen tőke egy olyan korban, amikor oly gyorsan veszítik hitelüket a politikai és a gazdasági élet vezetői. A pápa azt a reményt akarja képviselni és továbbadni, amely mindenki számára megvalósítható. Ugyanakkor biztos, hogy félelmet nem ismerő fellépése siettetette a kommunizmus összeomlását Kelet-Európában. Az ateista államelméletekkel szemben félreérthetetlenül hirdette a lelkiismeret, a hit és a kultúra szabadságát. Évek óta bírálja a nyugati „kulturimperializmust”, a pénzre és a fogyasztásra beállított társadalmat. Az istenített piac mögött leleplezte a „halál civilizációját”: hajlíthatatlan, amikor a megfogant, vagy megszületett élet védelméről, az eutanáziáról, a halálbüntetésről vagy a háborúról van szó.

Testi fogyatékoságai biztosan gátolják a pápát abban, hogy teljes erővel hirdesse az emberi méltóság evangéliumát – de nem lehetetlenítik el azt. Amikor megtörtén megjelenik a televízióban, jel is lehet egy olyan korban, amely a fiatalság és a testkultusz reklámvilágában él. Az öregedő pápa kellemetlen tükröt tart a nyugati társadalmak elé, ahol oly gyakran szorul háttérbe az öregedés és a halál ténye, ahol a „meghalást” egyre gyakrabban személytelen intézményekben bonyolítják le. A pápa erőtlen teste tanúságot tesz arról, amit az emberi lét transzcendens nyitottságának nevezünk.

Hartmut Meesmann

Kommunikatív teológia¹

Ha Istenről beszélünk, akkor az embernél kell kezdenünk. Az innsbrucki egyetemen új szak kérdőjelezi meg a hit továbbadásának „hivatalos formáját”.

Miért hiszek? Miben hiszek? Mi változott a hitemben az utóbbi években? Hogyan érzem magam az egyház tagjaként? Milyennek látom az egyházamat?

Kérdések, melyeket az innsbrucki egyetem öt szemeszterből

álló „kommunikatív teológia” szakos hallgatói vitatnak meg, köztük az egyházmegyei gazdasági kamara elnöke, a püspökség néhány hivatalvezetője és teológusok, akik Ausztria határain belül vagy azon túl tevékenykednek az egyház valamely munkaterületén. Ők mindannyian katolikus teológiát tanultak. Néhány évi munka után nemcsak teológiai ismereteiket szeretnék felfrissíteni, hanem hitüket is újonnan megélni, és azt a saját életükben még jobban elmélyíteni.

¹ Forrás: Publik Forum, 2002. június 14. 59. old.

És megtanulni, hogyan adják át ezt a hitet másoknak; nem kioktató módon, erőszakosan misszionálva, érthetlenségbe burkolózva.

Arról van szó, hogy „tanuljunk meg a hitünkről beszélni”, mondja Matthias Scharer, az az innsbrucki valláspedagógus, aki Jochen Hilberath tübingeni dogmatikussal a kommunikatív teológia szakot megtervezte. Ez a beszédkészség csak úgy fejleszthető, ha az ember megérti, hogy a hitnek egyrészt saját életünkben kell gyökereznie, tisztán látva és „megértve” annak fejlődési szakaszait, a törekkel és krízisekkel együtt; másrészt a másokkal való állandó dialógusban, mert senki nincs önmagáért, hanem az emberi találkozások által válik igazán emberré. „Így a hit valódi tartalmát az emberi találkozások formája” jelenti, és Scharer itt azokra a bibliai elbeszélésekre utal, melyekben Jézus emberekkel találkozik.

A keresztény hit lényegében arról az Istenről szól, aki állandóan közli magát velünk, aki egy „kommunikatív” Isten. Hinnünk kell abban, hogy Isten országa már itt a földi életben érezhető, megtapasztható és tapintható. Az élet értelme túlmutat ezen a léten. Őszinte, bizalommal teli emberi kapcsolatokon keresztül válik nyilvánvalóvá egy mindenki által szabadnak megélt közösségben, amelyben mindenkinek elfogadják és tisztelik a személyiségét. E gondolatmenet alapvető következtetése, hogy minden keresztény teológiát és tanítást radikálisan az embernél kell elkezdni különben légtüres térben mozog, és olyan veszélyeket szül, amelyek az ismert és sajnálatos hitbeli krízisekhez vezetnek, ha egy felülről hirdetett, „helyes mondatokba” csomagolt „objektív hitet” kell engedelmesen tudomásul venni. Az emberek megszólításának ilyen módja egy dialógusképtelen Istent közvetít, és egy tekintélyelvű hitet képvisel, „eszed, nem eszed, ez van” mottóval. „Ilyen tartalmú írások az interneten is megjelennek – mondja Scharer – és az egyház abban a hitben él, hogy ezáltal előmozdíthatja a hitről való kommunikációt.” Ez egy teljesen téves út!

A „kommunikatív teológia” a saját életútunkkal való foglalkozásra alapoz, minden más életidegen és „objektív” tanítással ellentétben; a csoportban történő tapasztalatcserére, ellentétben az individualizmussal, amely az emberi kapcsolatokról való lemondást hirdeti. Ez a fajta teológia az egész világra nyitott hitre nevel, ellentétben minden világtól elzárt, „tisztá” bensőséggel. Ezzel megfogalmazódott egy olyan katekézis-program, amely nemcsak teológiát végzetteknek szervezett továbbképzési kurzusokon, hanem minden egyházi közösségben is bevezethető és gyakorolható, ahol az emberek életük értelméről gondolkodnak. „Ugyanis minden ember teológizál – folytatja Matthias Scharer – amennyiben saját hitéről gondolkodik, ha nem is tudatosan, vagy kifejezetten negatív formában. Az a fontos, hogy az életünkről való gondolkodásban fölfedezzük a rejtett teológiai szempontokat.”

Tehát teológia alulról. Ezt kell elindítani és fejleszteni. Ezzel együtt pedig fölfedezni az egyházban Isten egész népének a „hitér-

zékét”, ahogyan ezt a II. Vatikáni Zsinat írja. Ezért foglalkozunk elsődlegesen a saját hitéletrajzunkkal. A „kommunikatív teológia” nem „helyes” teológiát akar, hanem arra kérdez rá, hogy egyenként ki-kí hogyan értelmezi saját életét. A saját életünkről való elmélkedés bele van foglalva a csoportbeszélgetésbe, mert a másokkal való találkozás további új tartalmi szempontokat nyújt, és az „élet új minőségét” közvetíti. Az innsbrucki egyetemen a témacentrikus interakció (TZI) szerint dolgoznak, egy olyan csoportos módszerrel, melyet a svájci pszichoanalitikus, Ruth Cohn fejlesztett ki. Arra törekcsenek, hogy az egyes személyek érdekei, a csoportdinamikai események és a téma tárgyilagos megvitatása között egyensúly legyen. Csak így lehet eredményes a munka, s lehet jó légkört teremteni – mondja Ruth Cohn. A szellemi munkát egy átfogó munkamódszer keretén belül szerepjátékok, testgyakorlatok és egyéb érdekes feladatok egészítik ki.

A módszer különlegessége, hogy a vezetők egyben résztvevői is a programnak. Ez konkrétan a „kommunikatív teológia” szakra vonatkoztatva annyit jelent, hogy a vezetők oktatók és tanulók is egyben. Ők is személyesen vesznek részt, nemcsak tanítanak. M. Scharer, képzett TZI-tanár, ezt a vezetési módszert párhuzamba állítja az ősegyház gyakorlatával: „annak idején az egyházi hivatalviselőkre ez volt érvényben: értetek püspök vagyok, veletek keresztény”. Most: „értetek professzor vagyok, veletek keresztény”.

Ez azt jelenti, hogy amennyiben az egyházban vezetői hivatalok vannak, fontos, hogy hogyan gyakorolják ezeket. Együttérző, nyílt és dialóguskészségű vezetésnek kell lennie. Ez a vezetési stílus ellentéte a tekintélyelvű, hierarchikus vezetésnek, mely ma is a katolikus egyház sajátja. Ez elűzi az embereket az egyháztól. A kommunikatív teológiára hatással volt a felszabadítás teológiája is. M. Scharer gyakran látogatott latin-amerikai bázisközösségeket, közben pedig tapasztalatairól beszélgetett Gustavo Gutierrezzel, a felszabadítás teológiájának egyik képviselőjével². „Ott megtapasztalhattam a kommunikatív teológiát a valóságba áttűtetve” – mondja Scharer. A bázisközösségekben megvitatják a hit politikai vonatkozásait is. Az innsbrucki hallgatóknak az őt szemeszter alatt kis csoportokban el kell látogatniuk Latin-Amerika, Ázsia és Afrika közösségeibe, hogy betekintést nyerjenek, és megismerjék a világ-egyház sokszínű kultúráját és a társadalmi valóság szűlte politikai kihívásokat. „Azáltal például, hogy megvitatjuk a pénz teológiai jelentését, fontos társadalmi feladatot teljesítünk, mint teológusok” – hangsúlyozza Scharer.

A kommunikatív teológiai fakultás öt szemesztert ölel fel. Az egyetemi tanulmányok végén a hallgatók licenciátust kapnak, melyet az oktatással foglalkozó vatikáni kongregáció (*Bildungskongregation*) hivatalosan elismer. A következő évfolyam 2003 nyári szemeszterében indul. A részvétel feltételei: teológiai vagy hittanári diploma és több éves gyakorlat.

2 A felszabadítás teológiája a XX. század egyik jelentős és meghatározó jellegű teológiai irányzata. A II. Vatikáni Zsinatot követő években indult el, az Európában végzett dél-amerikai teológusok egy csoportja ösztönzésére – pl. a perui Gustavo Gutierrez és a brazil Leonardo Boff –, akiket mélységesen felháborított a földész társadalmi, gazdasági, politikai és egyházi helyzete. Célkitűzésük az volt, hogy az adott helyzetből kiindulva és azt szem előtt tartva, újragondolják a teológiát, az Egyházat és az igehirdetést. A kisemmizett, elnyomott és hangnélküli tömegeknek a fokozatos és következetes öntudatra ébresztése azonban nem volt inyére sem a politikai, sem pedig az egyházi hatalmi rendszernek. A Vatikán és az USA karöltve igyekezett tehát ezt a kommunizmushoz közelállóként elkönyvelt irányzatot megtörni és szószólóit elhallgattatni, ami többé-kevésbé sikerült is. Ebben az is segített, hogy az illető országok hatalmi rendszerei a gyilkosságoktól sem riadtak vissza. A leglátványosabbnak minden bizonnyal Romero, salvadori érsek templomi meggyilkolása tekinthető 1980-ban (lásd James A. Brockman, Oscar Romero, bishop and martyr, London, 1982; Oscar Arnulfo Romero, Akit a szegények miatt öltek meg, Budapest, 1985). A dél-amerikai katolicizmus jelenlegi társadalmi térvesztése és az Egyesült Államokból erősen segített „evangéliumi” neo-protestáns irányzatok sokaságának aránylag gyors terjedése ezen '80-as évekbeli politika következménye. Az „evangéliumiak” ugyanis messzemenően kerülnek a társadalmi, politikai kérdéseket, és hiveiket, a Biblia szó szerinti értelmezésén keresztül, a fennálló rend tiszteletére nevelik. Sajnos, aki erről az irányzatról bővebben kíván tájékozódni, az kénytelen a spanyol, német vagy francia nyelvterület felé fordulni, mivel a magyar teológia ezt az irányzatot gyakorlatilag nem létezőnek tekinti.

Európa jövője

Politikai kötelezettségvállalás, értékek és vallás

Az Európai Közösség Püspökkari Bizottsága (COMECE) titkárságának a hozzájárulása az Európai Unió jövőjéről az Európai Konventben folyó vitához

1. Az Európai Unió célkitűzéseit és felelősségeit, struktúráit és alapelveit újragondoló terv soha azelőtt nem került ennyire látható és rendszeres módon előtérbe. Az európai Konvent összehívása az állampolgároknak és a társadalom számos intézményének, egyesületének és közösségének – mind a tagállamokban, mind pedig a csatlakozni kívánó országokban – egyedi lehetőséget kínál arra, hogy közvetlenül vegyenek részt a holnap Európájának az építésében.

2. Az európai Konvent sikerét az fogja meghatározni, hogy milyen mértékben javasolja majd az Európai Unió hozzájárulásának a megerősödését a békéhez és a jóléthez Európában, valamint, hogy milyen felelősséggel tudja előmozdítani a fejlődést, az igazságosságot és a szabadságot a világ többi részén. A Konventnek biztosítania kell majd az egyensúlyt az európai intézmények és a nemzeti és helyi kormányok között, a közös jóért való megosztott szolgálatukban.

3. A Konvent sikere attól a tényről is függ majd, hogy az Európai Unió állampolgárai ezt mint értékközösséget fogják fel, amely minden szinten teljes részvétellel és hozzájárulásra hívja meg őket. Ha az Európai Unió állampolgárainak meg kell érezniük, hogy az ő érdekük a tét, akkor bízniuk is kell: bízni az európai integráció értékeiben és célkitűzéseiben, bízni az európai intézmények eljárásaiban, valamint a célkitűzések végrehajtásáért felelős személyekben. A Konvent munkáját tehát ugyanazok az elvek kell hogy irányítsák majd, amelyek az európai integráció folyamatát is irányítják: az emberi személy központi helye, a kölcsönös kötelezettség- és segítségvállalás, a szubszidiaritás és az átláthatóság.

Az Európai Közösség Püspökkari Bizottságának (COMECE) a titkársága ezen dokumentummal a konventi vitához akar hozzájárulni.

Emberi méltóság és alapvető jogok

4. Az emberi jogok elismerése és védelme a korszerű alkotmányosság jelentős megvalósítása, amelyet a katolikus egyház szociális tanítása is támogat és előmozdít. A 2000 decemberében kihirdetett *Az Európai Unió alapokmánya az alapvető jogokról* nagy jelentőségű befejezést képez. Amennyiben az emberi méltóság fogalmából indul ki, és az Unió tevékenységének a középpontjába az emberi személyt helyezi, elismerhetjük, hogy a zsidó-keresztény emberi személy fogalomból meríti az ihletet. Jóllehet az Európai Közösség Püspökkari Bizottságának (COMECE) a titkársága szüntelenül ismételte az alapokmány szövegében fellelhető fontos hiányosságokat és kétértelműségeket – pl. a klónozás, a házasság és a család, a vallásszabadság, a nevelés és a szociális jogok terén¹ – a titkárság elismeri, hogy egy alkotmányos keretben az alapokmány átvételre és beillesztésre alkalmas.

5. Azok az értékek és feltételek, amelyekre egy közösség alapul, fölötté állnak a politikai vagy törvényes jellegű sajátos döntéseknek. Ez az a forrás, amelyből az alapvető jogok erednek. Egy

¹ Lásd „Az Európai Közösség Püspökkari Bizottsága (COMECE) titkárságának megjegyzései az Európai Unió Alapokmányának az alapvető jogokra vonatkozó tervezetéről”, 2000 október 18-i iratot, amely a titkárságon hozzáférhető.

² A lengyel köztársaság alkotmányának előszavában egy érdekes hivatkozás található, amely magába foglalja „egydőben mindazokat, akik hisznek Istenben, mint az igazság, az igazságosság, a jó és a szép forrásában, mind pedig azokat akik nem osztóznak ebben a hitben, de tisztelik ezeket a más forrásból eredő egyetemes értékeket”.

alkotmányszövegnek, amely az állampolgárok mozgósítását célozza meg, el kellene ismernie mindazokat a forrásokat, amelyekből az állampolgárai az értékeiket merítik².

Annak érdekében, hogy lehetővé tegye az állampolgárok azonosulását az Európai Unió értékeivel, és hogy megmutassa, hogy a hatósági hatalom nem határtalan, az Európai Közösség Püspökkari Bizottságának (COMECE) a titkársága azt sugallja, hogy egy alkotmányszöveg ismerje el az Isten nevéhez fűződő nyitást és legvégső másságot. Ugyanakkor, egy bennfoglalt hivatkozás a transzcendenciára az emberi személy szabadságának a biztosítéka is egyben.

6. Egy megfelelő jogi státus megadásán túlmenően, az alapvető biztosítékok szükségessé tesznek egy olyan megfogalmazást és egy olyan értelmezést, amelyek megfelelnek a valós kihívásoknak és eljárásoknak. Ez a meglátás érvényes a lelkiismereti, a vallási és a meggyőződési szabadságra is. Ez nemcsak az egyénre vonatkozik, hanem azokra a struktúrákra és szervezetekre is, amelyekhez az egyén a saját szabad elhatározásából tartozik. Azért, hogy ezeket a szabadságokat teljes mértékben élvezhesse, az alapvető jogok megfogalmazásában ezt a [közösségi] dimenziót is figyelembe kell venni. Akkor kiegyensúlyozódhatna az alapvető jogok alapokmányának többnyire individualista megközelítése.

Az Európai Közösség Püspökkari Bizottságának (COMECE) a titkársága hangsúlyozza az alapvető jogok elfogadásának a fontosságát egy alkotmányos szerződésben, nevezetesen a vallási szabadságot, annak egyéni, közösségi és intézményes dimenzióiban. A vallásszabadság ezen dimenzióit nemcsak a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak a részeként kell elismerni, hanem magának az Európai Uniónak a szintjén is.

Kölcsönös kötelezettség- és segítségvállalás és közjó

7. Az európai integráció több mint egy gazdasági és politikai választási lehetőség: rokon értelmű a tartós békével – egyidőben jelenti a békéi Európa bensejében, amely a politikai és társadalmi együttműködés új formáinak az eredménye, és a külső békét az Európai Uniónak a világ fejlődéséhez és a konfliktushelyzetek megoldásához való hozzájárulása révén.

8. Az európai integráció sikere intézményes alapjai eredetiségének köszönhető: a közösségi módszer és az ányalt hatalmi egyensúly, amelyet a saját intézményei és a tagállamai között biztosít. A közösségi módszer, amely különbözik mind a kormány-közöttiségtől mind a nemzet-államok egyszerű egybeolvadásától, mint olyan nélkülözhetetlennek bizonyult az Unió közérdekének a továbbvitelében. Sajátságosan európai intézmények nélkül, amelyek legitimitása közvetve vagy közvetlenül egy demokratikus mandátumból fakad, nehéz lenne elképzelni az európai közérdek továbbvitelét. Meg kell őrizni az európai bizottság kulcsszerepét. Másfelől elérkezett az idő az európai parlament, egyrészt teljeskörű demokratikus

legitimitással, és másrészt új illetékességekkel való felruházására, olyan területeken mint az igazságszolgáltatás és a belügyek, a közös mezőgazdaságpolitika és az európai fejlesztési alap. Egy alkotmányszövegnek az Unió 25 és még több jövőbeni tagállama között fennálló egyenlőtlenség kérdését a jövőre nézve a közös tevékenységek elsőrendű kérdései közé kellene helyeznie.

9. A nemrég bekövetkezett drámai események megmutatták egy egységes Európa fontosságát, amely a nemzetközi porondon képes egyhangúan felszólalni és hozzájárulni a világ közös javához azáltal, hogy a problémák megoldása terén a saját tapasztalatából merít ihletet. Ez a megoldás a párbeszéd, az együttműködés, a szolidaritás és az emberi jogok előmozdításán, és nem annyira az erőszak alkalmazásán alapszik. Az együtt cselekvés magába foglalhatná a fegyvergyártás és a fegyver kivitel nehéz kérdésére vonatkozó közös megközelítés keresését is.

Az Európai Unió elkötelezettsége a közjó szolgálatára „ad intra” és „ad extra” egy sokkal szolidárisabb politikát követel. Az Európai Közösség Püspökkari Bizottságának (COMECE) a titkársága javasolja a közjó továbbvitelének egy alkotmányszövegbe történő beillesztését. A kis és nagy tagországok által osztott közjó továbbvitelére meg kell őrizni és fejleszteni kell a közösségi módszert.

Szubszidiaritás és részvétel

10. A politika folyamatosan új kihívásokkal szembesül. Az a gondolat, hogy a kormányzó testület a hatalom különböző szintjeinek az egymásra tétele alapján szerveződhetne meg, az Európai Unió struktúráiban soha nem tükröződött. Ez odaítélő illetékességi rendszerrel működő egységes szervezete, valamint a közösségi módszer, kizár egy ilyen megközelítést. A szubszidiaritás elve a hatalom elosztásának és gyakorlásának egy sokkal szofisztikusabb felfogásához vezet.

11. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy a társadalom gondjai a politikai intézmények egyszerű beavatkozásával nem oldhatók meg. Azonban társulásokat vagy tanácskozásokat keresvén a társadalom számos területén, találhatunk válaszokat. Ebben az összefüggésben a társadalomba jogszerűen beágyazódott közvetítő szervezetek támogató szerepet játszanak. A politikai vezetőknek el kellene ismerniük ezt a szerepet, és az egyes területeken rendelkezésre álló tapasztalati és szakértői erőre kellene támaszkodniuk. A szubszidiaritás elve – vízszintes módon – a társadalom minden területén alkalmazható. A család, mint a társadalom alapvető eleme az emberi személy méltóságának és kapcsolatainak az elismerésén alapszik.

Az Európai Közösség Püspökkari Bizottságának (COMECE) a titkársága hangsúlyozza a szubszidiaritás elvének a fontosságát, mindkét – vízszintes és függőleges – dimenziójában. Egy jövőbeni alkotmányos szerződésben javasolja ezen elv kifejezett elismerését a maga két dimenziójában.

Az Egyházak és az Európai Unió – megosztott felelősség

12. Annak mértékében, hogy az Európai Unió integrálódik, kibővül és nemzetközi téren megszilárdítja cselekvő szerepét, felelősségei elmélyülnek és etikai tartalmuk nagyobb láthatóságot nyer. A technológia és a tudomány gyors fejlődése a klasszikus politikán túlmenő megközelítéseket követel: szükséges lesz majd alapvetőbb fogalmak és értékek felé orientálódni, mint az emberi méltóság, a kölcsönös köteletség- és segítségvállalás, a családi élet vagy a föld felülvizsgálata. A századok folyamán az emberi sors alapvető értékeinek az előmozdítására és ezen értékeknek az idők változásán

áthaladó alakítására a vallási közösségek felépítettek egy hagyományt. Az élet értelmének alapvető kérdésére a vallások irányultságot és válaszokat javasolnak. Tehát a társadalomban és a kormányzó testületben a vallások rendelkeznek az újítás képességével.

13. A „kemény” politikai témákhoz hasonlóan, a kultúra és az identitás elsőrendű fontosságot nyernek az európai integráció folyamatában. A vallási, lelkeségi és szellemi mozgalmak és hagyományok alakító szerepet játszottak a kultúra és az identitás mai felfogásában. A századokon át ezek kötik össze a népeket. Mint ihletforrás, élő és jövőt hordozó örökséget alkotnak.

14. Az egyházak és vallási közösségek Európa lelki és vallási alapjának fontos arculatait jelentik, őrzik és serkentik. Elkötelezik magukat a társadalom szolgálatára, nevezetesen a nevelés, a kultúra, a tömegtájékoztatás és a szociális munka területein. Fontos szerepet játszanak a kölcsönös tisztelet, a részvétel és az állampolgárság, az Európa – Kelet és Nyugat – népei közötti párbeszéd és megbékülés előmozdításában. Hangsúlyozzák Európa felelősségét nemcsak a közvetlen szomszédjai, de az egész emberiség nagy családjá iránt.

Az Európai Közösség Püspökkari Bizottságának (COMECE) a titkársága hangsúlyozza a nagy vallási, lelkeségi és szellemi mozgalmak és hagyományok elismerésének a fontosságát abban az értelemben, hogy Európa jelene és jövője szempontjából jelentős örökséget képeznek. Ezek között szerepelnek az egyházak és vallási közösségek, amelyek sajátos hozzájárulása bejegyzést kellene hogy nyerjen a jövőbeni Európai Unió egyik alapszerződésében. Hasonlóképpen a szerződésnek elő kellene irányoznia egy strukturált párbeszéd lehetőségét az európai intézmények és az egyházak és vallási közösségek között.

15. Az Európai Unió minden egyes tagállama kifejlesztette az állam és az egyházak, valamint a politikai és a vallási rend közötti kapcsolatok alkotmányos kifejezési módját. Ezek a kapcsolatok a társadalmi, népességi és történelmi körülmények szerinti alapvető választásokat tükrözik. Az idő múlásával fejlődnek és szerves részei a tagállamok nemzeti identitásának. Az amszterdami záróokmányhoz csatolt 11-es számú nyilatkozat az ezen kapcsolatok alaptermészetének tulajdonított fontosságot tükrözi. Ugyanakkor kifejezi az Európai Uniónak az egyházak és a vallási közösségek belső szervezete iránti tiszteletét.

Az Európai Unió egy jövőbeni alkotmányos szerződése magába kellene foglalja az amszterdami záróokmány 11-es számú nyilatkozatát, biztosítván az egyházak és a vallási közösségek státusát, ahogy az az egyes államokban be van jegyezve.

Következtetések

16. A katolikus egyház kezdettől fogva végigkísérte és támogatta az európai integráció folyamatát, mivel az Európai Unió célkitűzése „elsősorban az, hogy mindeki közös javát szolgálja, az igazságosság és a harmónia biztosítása érdekében”¹. Az Egyház szociális tanítása elismeri és bátorítja azokat az értékeket és elveket, amelyek az integráció folyamatát irányították, mint az emberi személy méltósága, a kölcsönös köteletség- és segítségvállalás és a szubszidiaritás.

17. Az Európai Közösség Püspökkari Bizottsága (COMECE) a titkársága ezen dokumentum révén elsőként járul hozzá az Európai konvent munkájához. Teszi ezt abban a reményben, hogy a Konvent munkája egy olyan kiegyensúlyozott javaslat-együtttest eredményez, amely képes lesz az Európai Unió irányítására; egy olyan Unióra, amely nemcsak a múlt tényeire és valóságaira támaszkodik, hanem a kormányzó testület szükségleteire alapoz a jövőért.

Brüsszel, 2002 május 21.

Franciából fordította: Jakab Attila

³ II. János Pál pápa az európai parlament tagjainak egy csoportja előtt, 1983. november 10-én.

Frigyes István¹

Ecclesia politica – Magyarország 2002

Az Egyház (a katolikus egyházzal beszélek, amelynek tagja vagyok, és amelynek tanításában hiszek) 2002-ben jócskán belépett a politikába. Mondhatjuk, hogy annak egyik főszereplőjévé vált. Talán megengedhető egy magát hívónek és vallásosnak tartó embernek, hogy kifejtse a véleményét – még akkor is, ha ez a vélemény messzemenően nem egyetértő. A választások éve elmúlt, az izgalom lehiggadt. Így az időpont megfelelőnek tűnik erre.

Politizálhat-e az Egyház?

Kiindulhatunk abból az állításból, hogy a papok éppen olyan állampolgárok, mint más. Ezért éppúgy joguk van kifejezteni politikai véleményüket, mint bárki másnak. Formálisan ez az állítás elfogadható – a papok valóban állampolgárok, rendelkeznek állampolgári jogokkal. De csak formálisan. A politizálás a papok *hivatásával* messzemenően nem fér össze, s így elfogadhatatlan. Ennek bizonyítására tekintsünk bele a II. Vatikáni Zsinat *Gaudium et spes* lelkipásztori konstitúciójába², majd gondolkodjunk el az idézeten:

„Nagyon fontos..., hogy világosan különböztessék meg azt, amit a Krisztus-hívők egyénenként vagy közösségben, mint keresztény lelkiismeretű állampolgárok a maguk nevében cselekszenek attól, amit lelkipásztorokkal együtt az Egyház nevében cselekszenek. Az Egyház, mely feladatánál és illetékességénél fogva semmiképpen sem keveredik össze a politikai közösséggel, s nem is kötődik semmiféle politikai rendszerhez, egyszerre jele és oltalma az emberi személy transzcendenciájának. [...] A Megváltó szeretetében megalapozott Egyház pedig ahhoz nyújt segítő kezet, hogy az igazság és a szeretet a nemzeten belül és a nemzetek között jobban érvényesüljön. [...] Igaz ugyan, hogy a földi dolgok és az embert felülmúló valóság szorosan egybefonódnak, és az Egyház maga is fölhasználja az evilági dolgokat, amennyiben küldetése megköveteli, reményét azonban nem a világi tekintélytől felajánlott kiváltságokba veti; sőt le is fog mondani bizonyos törvényesen szerzett jogai gyakorlásáról, amint kiderül, hogy e jogok gyakorlása miatt kétségbevonható tanúságtételének őszintesége...”

Az idézet első sorai szerint, a hívek *lelkipásztorokkal együtt* az Egyház nevében *mást* cselekszenek, mint egyénileg. Továbbá: „az Egyház semmiképpen sem keveredik össze a politikai közösséggel, s nem is kötődik semmiféle politikai rendszerhez”. Az az állítás, hogy a lelkipásztor is állampolgár, így egyénileg is cselekszik, persze igaz. Csakhogy felelőssége – és így cselekvési szabadsága is – más, mint egy „egyszerű” állampolgárnak. Egy tyúkszemvágó felelőssége csak addig terjed, hogy jól vágjon tyúkszemet. Amikor éppen nem dolgozik, résztvehet bármilyen tevékenységben, hirdethet bármilyen politikai, társadalmi, tudományos vagy tudománytalan elveket. Egy fizikaprofesszor előadásain, laboratóriumán kívül sem hirdethet tudománytalan dolgokat. Nem mondhatja például, hogy „szellemi erővel” kanalat lehet görbíteni, mert bizonyítottan nem lehet, és ilyen állítása megkérdőjelezné fizikatanítását. Cselekvési szabadsága tehát kisebb, mint a tyúkszemvágóé. Hasonlóan, irodalomtudós még bulvárlapban sem írhatja, hogy

Platón iskolája – Gondolkodni és vitázni

Courts-Mahler értékes műveket írt, mert ezzel megcáfolná komolyan szánt könyveit. Az ő cselekvési szabadsága is kisebb, mint a tyúkszemvágóé.

A pap, ha nyilvánosan politizál, összekeveri az Egyház és a politikai közösség tevékenységét. Híveit, akik őt lelkipásztoruknak, vallási útmutatójuknak tekintik, *megtéveszti*. Azt hiteti el velük, hogy ez vagy az a politikai álláspont, ennek vagy annak a pártnak a tevékenysége, „jele és oltalma az emberi személy transzcendenciájának”. Ez pedig semmilyen esetben nem igaz: „az Egyház feladatánál és illetékességénél fogva semmiképpen sem keveredik össze a politikai közösséggel, s nem is kötődik semmiféle politikai rendszerhez”. A *megtévesztésre* a későbbiekben visszatérek. De, ha tartani akarjuk magunkat a zsinat tanításához, mindenképpen le kell szögezni: a pap nem politizálhat nyilvánosan. Nem azért, mint-ha minden politika rossz lenne, hanem egyszerűen azért, mert ő *mindig pap*.

Talán megengedhető itt egy személyes élményen alapuló kitérő, mely a zsinattól ugyan független, de ugyanezt a gondolatot tartalmazza.

Felismerésszerűen hatott rám egy (történetesen 2002 februárjában, a soproni domonkos templomban hallott) prédikáció. Az atya azt fejtegette, hogy a keresztény élet *programját* a nyolc boldogság foglalja össze. Ezeket a Szentíráshoz fűzött magyarázatok is hasonlóan fontosnak tartják³, hiszen a *kereszténység* *lelkének* nevezik a nyolc boldogságot.

Hallhattuk az Egyház által támogatott hatalom akár egyetlen megnyilatkozását is – a választások előtt vagy azóta – az *irgalmaságról, lelki szegénységről, szelidségről békességszerzésről*? Nem. Az Egyház így, ezért, nem támogathatja őket sem.

Két ellenvetést lehetne a fenti állításhoz fűzni. Az egyik, hogy a nyolc boldogság keresztény érték, de nem politikai érték, politikustól nem várható el, hogy ez legyen a programja. Ez persze igaz; de épp ezért nem támogatható (semmilyen) politikai erő az „Egyház nevében, lelkipásztorokkal együtt”. A másik, hogy az ellentétes-

1 A szerző egyetemi tanár.

2 A második vatikáni zsinat dokumentumai, Szent István Társulat, Budapest, 2000, 723-724. old.

3 Biblia. Magyarázat Mt 5,3-12-höz, Szent István Társulat, Budapest, 1992.

ellenséges erő még inkább távol áll a nyolc boldogságtól. Ez lehet, hogy tényleg így van; azonban ez annyira lényegtelen a vizsgált kérdés szempontjából, hogy igaz vagy nem igaz voltán gondolkodni sem érdemes. A zsinat ugyanis nem arra tanít, hogy az Egyház a reményét a nagyobb kiváltságokat felajánló világi tekintélybe veti, hogy tevékenységét a hozzá közelebb állóhoz kapcsolja, hanem arra, hogy „le is fog mondani bizonyos törvényesen szerzett jogai gyakorlásáról, amint kiderül, hogy e jogok gyakorlása miatt kétségbevonható tanúságtételének őszintesége”.

Megnyilatkozások

Érdemes volna néhány, egyházhoz közeli, megnyilatkozást idézni a parlamenti választások utáni időből, 2002 nyaráról. Az Új Ember egy számából idézek – előrebecsajtom, hogy kétségbe estem tőle.

Röviddel a parlamenti választások után, május elején – a 36. Tömegtájékoztató Nap alkalmából – Juhász Judit írt vezércikket⁴. Néhány mondatot szószerint kiírtam belőle. A választásokról szól és annak sajtójáról.

„Az egyház ne politizáljon! Az egyházak szerepe nem a hatalmi harcokban való részvétel!” – írták az ilyen és hasonló szentenciákat az elmúlt hetekben bizonyos publicisták, akiket, saját állításuk szerint, a demokrácia iránti aggodalom vezérelt. Egynémely politikus, valamint közíró különösen durva és kioktató sorai – amelyek idézésétől most eltekintünk – talán valami más iránti aggodalomról is tanúskodnak. ‘Munkatársaink részt vettek miséken’ – indította összeállítását az egyik napilap, s arról igyekezett beszámolni, hogyan folyt országszerte a ‘választási kampány Isten házában’. ‘Egyházi iskolákban fanatizált diákokról’, ‘hittanórákon megbélyegzett gyerekekről’, ‘rölapok terjesztésére kényszerített diákokról’ írt a sajtó egy része, ilyen témájú riportokat láthattak a kereskedelmi televíziók nézői. (Vajon ezek szerzői a szétesett családok okozta veszélyekre, a pénzhajszra, a piac- és a médiavilág befolyása vagy éppen a szülők alkoholizmusa, az erőszak, a pornográfia, a ‘plaza-műveltség’ kockázataira is ilyen érzékenyek?). ‘Az egyház visszaforgatná az idő kerekét’, állította egy ‘független szakértő’, és a papság ‘szereptévesztésének veszélyeire’ figyelmeztetett. Sorolhatnánk tovább, ám ennyi is elegendő annak belátásához: miért olyan fontos, hogy egyházunk kommunikáljon. Közérthetően, folyamatosan és igazul. Kommunikáljon vallásos és világi környezetben egyaránt, és hangja ne csak az övéihez, hanem a kívülállókhoz is jusson el. Derüljön ki, hogy egyházunknak nemcsak az igehirdetés, hanem az igazság szolgálata is feladata.”

Természetesen azzal egyetértünk – mindenki egyetért – hogy az egyháznak kommunikálnia kell. Azt már kicsit furcsábbnak tartom, hogy Juhász Judit ellentétet lát az igehirdetés és az igazság szolgálata között. A környezet azonban ennél sokkal súlyosabb (kétségbeejtőbb) értelmezést sugall. Juhász Juditnak eszébe sem jut cáfolni, hogy az egyházi iskolák diákjait, például, rölapok terjesztésére használták fel, csak másoknak más, ide nem tartozó hibáit-bűneit hozza fel ellenérvül; nem hihetek ezért mást, mint hogy ez az állítás igaz. (Magyarul: terjesztettek rölapokat, de mások meg a ‘plaza-műveltséget’ terjesztik.) Bizonyára mindenki emlékszik a választási kampány – különösen a két forduló közötti időszak – hangulatára.

Még ebben a hangulatban (május elején), az idézett környezetben, különválasztva az igehirdetést az igazság szolgálatától, erősen inspirál az idézet utolsó mondatának ilyen értelmezése: egyházunknak nem csak Krisztus igéjét kell hirdetnie, hanem Orbán Viktor igazságát is szolgálnia kell. Ez nem más, mint implicite közölt, tudatos félrevezetés.

Ez a példa azt mutatja, hogy az Új Ember a Juhász Judit által igényelt igazságot szolgálja és nem a zsinatnak azt a tanítását, hogy: „A Megváltó szeretetében megalapozott Egyház pedig ahhoz nyújt segítő kezet, hogy az igazság és a szeretet a nemzetben belül és a nemzetek között jobban érvényesüljön”.

Nem hallottam példát arra – persze lehet, hogy volt – hogy olyasmit írtak vagy a templomokban azért imádkoztak volna, hogy a megválasztott új hatalom jól végezze a dolgát; hogy kellemes meglepetést okozzon a győzelme miatt akkor kétségbeesőknek; hogy minden félelemmel szemben valóban a nemzet érdekében működjön; hogy az igazság és a szeretet a nemzetben belül az adott körülmények között is érvényesüljön – amihez segítő kezet kellene nyújtani. (Ez persze a *vesztes hatalomnak* nem volna érdeke; a nemzetnek azonban igen, az Egyháznak pedig kötelessége⁵). Így azután nem meglepő sokak (erősen hívő emberek) fejében az a gondolat, hogy a FIDESZ-szel együtt Krisztus is elvesztette a választást. Majdnem explicit példa erre e lap egy cikkének címe: „Miért veszítettünk?”⁶. Egy másik példa: pécsi értekezési találkozón közös misén vettünk részt, pünkösd hétfőn. Az öregdiákok nevében mise után szónokló társunk azt mondta: „újabbán Pécs missziós területté vált”. Valószínűleg Pécssett egyetlen eggyel sem csökkent a templombajárók, hívők száma és nem is kisebb, mint az országban bárhol; viszont egy FIDESZ-es képviselőt sem választottak meg – amiért missziós területnek kell tekinteni. Juhász Judit cikke a *tudatos megtévesztés* szava. Implicite azt mondja: Krisztus ügye egyenlő Orbán Viktor ügyével. Az idézett beszéd az ilyen cikkek által megtévesztett ember megnyilatkozása; vesztett a FIDESZ: veszélyben a kereszténység.

Hallottam viszont példát arra, hogy egyházközségi összejövelekre MIÉP képviselőt hívtak meg.

Az Egyház és a politika

A zsinat tanítása az Egyház és a politika viszonyáról egyértelmű. A zsinatot mellőzve, mégis mi magyarázza a jobboldal melletti kifejezett elkötelezettséget? Szomorú, de csak egy okot láthatunk erre: a támogatott hatalomtól várt, most elmaradni félt *anyagi* előnyöket.

Az Egyház Krisztus titokzatos teste, a szeretet egyháza. A Szentlélek úgy irányítja, hogy fennmaradjon, amíg csak az emberiség fennmarad, és hitbeli és erkölcsi tanításában mindig az igazságot hirdesse. Azonban emberek alkotják, akik éppen úgy lehetnek bűnösök, mint bárki más. Éppúgy megvesztegethetik őket, mint más megvesztegethető embert.

A történelem során volt példa arra, hogy az Egyház a rossz oldalra állt. (Egy idézet, a „rossz oldalról”: „Ha embertársaink az egyház bűneit – ahogyan gyakran halljuk: egyoldalúan és hiányos ismeretek alapján – emlegetik, először is próbáljuk megérteni őket [mi az, amiben igazuk van!], s fájlalni, hogy az Egyházban [amint a legtöbb emberi közösségben] valóban sok mulasztás történt és

4 Juhász Judit, „Láthatóvá válik-e Krisztus arca?”, Új Ember, LVIII. évf., 19 (2806), 2002. 05. 12.

5 Kis mértékben helyesbítenem kell. Miután e pár oldalt – talán csak az íróasztalfiókom számára – megírtam, olvastam a Távlatok Péter-Pál napi számát, melyben két mondat a hiányolt gondolatot tartalmazza. Íme: „Nagyon reméljük – és ezért imádkozunk –, hogy a közélet felelősei a hatalmi versengést feledve valóban a köz javát akarják szolgálni. Ez vonatkozik minden irányra”. Szabó Ferenc, „Emelkedő nemzet (Az országgyűlési választások után)”, Távlatok 56, 2002/Péter-Pál, 301. old.

6 Horváth Zoltán, „Nyílt levél a választások után. Miért veszítettünk, mi a teendőnk egyházi oldalról nézve?”, Egyházforum, XVI. évf. (III. új), 2002/3, 27-28. old.

történik⁷”. És egy másik idézet, ennél persze sokkal fontosabb: „Miközben a kereszténység a harmadik évezred küszöbéhez közeledik, méltó és igazságos, hogy az Egyház jobban tudatára ébredjen gyermekei bűnének, megemlékezvén mindarról, amivel ők a történelem folyamán eltávolodtak Krisztus és az ő evangéliumának lelkiületétől, s ahelyett, hogy a hívő élet tanúságtételét adták volna a világ számára, úgy gondolkodtak és cselekedtek, hogy ellentanaságot tettek és botrányt okoztak.⁸”).

Az egyháztörténet ennek egyik jellegzetes példáját a reneszánsz pápák korában és azok ténykedésében látja. De voltak ilyenek az újabb korokban is, legtöbbször nem egyetemes érvénnyel. A Dreyfus-ügy idején a francia katolikus egyház egyértelműen a Dreyfus-ellenesek oldalára állt. Később azonban kiderült, hogy Dreyfust hamisított bizonyíték alapján ítélték el⁹. Initzer bíboros az Anschlusst támogató „népszavazás” reggelén rádiószózatban hívta fel az osztrák katolikusokat az *igen* szavazatra. (Más lapra tarozik, hogy a népszavazás esetleges elutasító eredményének a történelemszerű bizonyára kevés hatása lett volna. Meg az is, hogy a bíborost és az osztrák katolikus egyházat közvetlenül ez után milyen megaláztatások érték Hitler részéről.).

Az Egyház a szeretet egyháza; amit nem kérdőjelez meg az sem, hogy egyes korokban egyes képviselői a gyűlölet, a megosztók és háborúságszerzők oldalára állnak. Ez nem csökkenti/csökkentheti a hívők hitét. Csak nehezebbé teszi a dolgukat. Akiktől a tani-

tást várhatják, azok között túl sok az Úr méltatlan szolgája. Egyetlen amit tehetnek: imádkozni azért, hogy a helyes értékrendek helyreálljanak. Mindenesetre, amint a reneszánsz pápák kora az egyetemes egyháztörténet egyik mélypontja, úgy – erősen hiszem – a jövő a magyar egyháztörténet egyik mélypontjának a 2002. esztendő fogja tekinteni. Ugyanis a magyar egyház tanúságtételének őszintesége – kétségbevonható. Így imádkoznunk kell, hogy

„Magyarországról, romlott hazánkról,
Ne feledkezzél el szegény magyarokról.”

Egbert van Heemskerck: Választás a céhházban – A szó hatalma

Wildmann János

Cirkusz helyett békét

Egy korszerű egyházpolitika alapjai

„Békét és kenyeret!” lenne a címe a kormány egyházpolitikai koncepcióját ismertetni hivatott dokumentumnak, amelynek részleteit már vagy fél éve ígéri Szalay István, a Miniszterelnöki Hivatal egyházi kapcsolatokért felelős államtitkára. Az egyház-finanszírozás körüli viták után talán sejtjük, mit is jelenthet a „kenyér”, de továbbra is sötétben tapogatózunk a „béke” mibenlétét illetően. Az állam ugyanis jó „pater” módjára gondoskodik az egyházak kenyeréről, de béke helyett eddig csak cirkuszra futotta. No nem azért, mintha a rossz emlékeket idéző „panem et circenses!”, azaz „kenyeret és cirkuszt!” ideje jött volna el újra (bár akad olyan szerencsétlen próféta, aki ezt hirdeti), hanem a kormány egyszerűen maga sem tudja, mit (t)akar a „pacem”, a „béke”. Magyarán: nincs egyházpolitikai elképzelése. Mindez persze már közhely, de kevés szó esett eddig arról, hogy mit is jelentsen egy korszerű egyházpolitika. Az alábbiakban a teljesség igénye nélkül ennek néhány sarkalatos pontját vázolom föl, és ajánlom továbbgondolásra.

Búcsú az instrumentalizációtól

Az egyházpolitikát – már ha volt ilyen, és a hatalom célja nem közvetlenül az egyházak fölszámolása volt – évszázadok óta minden még oly jelentős különbség ellenére is általában az jellemezte,

hogy a hatalmon lévők megpróbálták az egyházakat –különböző értelemben és különböző mértékben – saját politikai érdekeik szolgálataiba állítani. Céljuk nem (csak) az egyházak autonómiájának, társadalmi szerepvállalásuk feltételeinek biztosítása volt, hanem egy államegyházi modell fenntartása vagy legalábbis az egyházak instrumentalizálása. Mindehhez gyakran akarva-akaratlan maguk az egyházi vezetők is segédkezet nyújtottak, persze más-más megfontolásból például a két világháború közötti Magyarországon, a szocializmusban vagy a rendszerváltás után. A klérus és hívek döntő többsége azonban mindaddig átlátta és legalábbis bensőleg elutasította az instrumentalizáló törekvéseket, amíg azok egyben az egyházak cselekvési szabadságát is beszűkítették. Másképp fest viszont a dolog, ha az egyházak szellemi, ideológiai és érzelmi alapon úgy rendeződhetnek politikai érdekek mentén, hogy ezzel együtt javulnak működési feltételeik is. Ez esetben ugyanis nehéz felismerni az instrumentalizáló törekvéseket, hiszen ezek akár az egyházak és az általuk képviselt értékek támogatásának is felfoghatók. Akárhogy is legyen, a keresztény egyházak teológiai önértelmezése kizárja, hogy politikai érdekek mentén sorakozzanak föl: minden körülmények között a maguk és mások szabadságát kell védeniük. Ha csak a maguk „szabadságát” védik, de másokét nem, sőt ezt másokéval szemben teszik, akkor meghasonlanak és ideológiai

7 Tomka Ferenc, *Az egyház bűnei, Pannonhalma, 1993-1999.*

<http://www.nexus.hu/osztalyunk/archivum/tomka.htm>

8 II. János Pál pápa, *A harmadik évezred küszöbén* 33, *Szent István Társulat, Budapest, 32. old.*

9 Alfred Dreyfus (1859-1935) elzászi (Mulhouse) zsidó származású kapitány, akit Németország javára való kémkedéssel vádoltak 1894 és 1906 között teljesen megosztotta a francia közvéleményt. Jóllehet Dreyfust rehabilitálták, az igazság csak 1930-ban derült ki. Az igazi kém, egy Esterhazy nevezetű tiszt volt. (A szerk. megj.).

csapdába kerülnek. Ez a teológiai felismerés viszonylag új keletű (a katolikus egyházban mindössze 40 éves), ráadásul külső erők kényszerítették az egyházra: az a polgári átalakulás, amelynek egyik legfontosabb jellemzője éppen az állam és egyház szétválasztása, egyben az instrumentalizációs törekvések – legalábbis elvileg – következetes elutasítása.

Az előzőekből következik, hogy az instrumentalizáció egyik formája a *kultúrharc* is, amikor a politikai elit szembeállítja egymással az egyházakat, vagy az egyházakkal a társadalom egyes rétegeit (zsidók, liberálisok, nemzetiek stb.), nem is beszélve most arról, amikor bizonyos egyházi körök szítják a kultúrharcot. Ilyenkor társadalmi normává lesz az intolerancia és gyűlöletet („Rekeszd ki őket!”). Egyenes következménye ennek az egyik oldalon a növekvő egyházellenesség, illetve a konzervatív-nemzeti értékek és gondolkodásmód lejáratása, a másik oldalon pedig a szektákkal való riogatás és a modern társadalmi eszmék elutasítása. A vallási közösségek pedig olyan politikai szerepbe kényszerülnek, amelynek törvényszerűen nem tudnak megfelelni (pl. a nemzeti értékek szinte kizárólagos védelme, a „keresztény Magyarország” politikai programjának ideológiai támogatása), viszont sérül hitelük. Az egyházaknak ezért elemi érdekük, hogy elutasítsanak minden törekvést, amely politikai erők székértelmezésévé degradálja őket, és csak olyan egyházpolitikát fogadjanak el, amely garantálja *méltóságukat és önazonosságuk* szabad meghatározását. Könnyű ezt mondani! A gyakorlatban azonban nagy a kísértés, különösen, ha az említett ideológia mellett megjelenik a pénz is. Milliárdos érveknek pedig köztudottan nehéz ellenállni.

Más szóval: az instrumentalizáló egyházpolitika fontos eszköze, hogy újabb és újabb anyagi és nem anyagi természetű *ígérettekkel és juttatásokkal* igyekezzon a maga oldalára állítani főleg a népe-sebb egyházakat, újra csak mesterséges éket verve ezáltal a különböző vallási közösségek közé. Mintha közöttük a különbség mindig és szükségszerűen nagyobb volna, mint a vallás és politika között. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy az egyházak hitéleti tevékenységének költségvetési támogatása – legalábbis a jelen helyzetben – feltétlen helytelen dolog lenne, sőt még csak azt sem, hogy az egyházak túl sok pénzt kapnak az államtól, amint az elmúlt hónapok egyházfinanszírozási vitáiban itt-ott hallható volt. Számos oka lehet ugyanis annak, hogy az egyházak ma még nem képesek saját lábukra állni, hosszú távon viszont mindenképp az anyagi függetlenség a cél (más elbírálás alá esnek a normatív és bizonyos céltámogatások). Ha történelmi, kulturális alapon átmenetileg el is fogadjuk az állami finanszírozást, ennek tisztának, átláthatónak, kiszámíthatónak és mindenekelőtt politikai befolyásolhatóságtól mentesnek kell lennie. A jelenlegi egy százalékos adófölajánlás például nagyon rossz megoldás: az adófizetők ez irányú rendelkezése teljesen értelmetlen, ugyanis a költségvetés mindenképp a fölajánlható összeg 80 százalékát adja az egyházaknak, csupán az elosztási kulcsok (fölajánlók aránya vagy népszámlálási adatok) változnak, amellyel pedig „jutalmazhatják” vagy „büntethetik” a vallási közösségeket. Feltétlen külön kellene választani egymástól az állami támogatásokat a polgárok adófölajánlásától, ami a vallási közösségek támogatottságának valódi mértékét jelezhetné. Kíváncs volt, hogy ez utóbbi aránya fokozatosan növekedjék, az állam egyéb hitéleti támogatása pedig csökkenjen, hosszú távon meg is szűnjön.

Szabad egyház a szabad társadalomban

A mondottakból következik, hogy az egyházpolitika hosszú távra szól, és lehetőleg független a napi és pártpolitikától. Ez jelenti a *folytonosság biztosítását* is: az érvényes megállapodásoknak és törvényeknek nem csak betűjét, de szellemét is be kell tartani. Ezek

egyoldalú, egyeztetés nélküli változtatása még akkor is kérdéses, ha az eredeti szabályozás is kifogásolható. Persze mindez csak akkor igaz, ha az állammal való kapcsolatban az egyházak is folytonosságra törekednek és nem adott politikai helyzeti előnyök egyoldalú kihasználására. Mit sem érne ugyanis a pártok udvarlása, ha az egyházak nem engednék magukat elcsábítani! Mindez ugyanakkor nem zárja ki a változtatás igényét és jogosságát, de ezt lehetőleg alapos egyeztetéssel kell elérni.

Az egyházpolitikának alapvetően – negatív és pozitív értelemben egyaránt – *diszkriminációmentesnek* kell lennie. A modern szabadelvű államnak egyforma távolságot kell tartani a különböző vallási közösségektől, és alanyi jogon kell biztosítani valamennyiük számára az alapvető „egyházi” jogi státuszt. A vallások közötti különbségtétel állami oldalról nem lehet elvi-ideológiai jellegű, gyakorlati is csak annyiban, amennyiben az egyes egyházak különböző mértékben látnak el közszolgálati feladatokat. Az egyenlő távolságtartás elve természetesen nem azonos a be nem avatkozás elvével sem: ahol ugyanis jogsértés történik, az állam kötelessége ennek megszüntetése, adott esetben a bűnüldöző szervek segítségével is.

Talán a legkényesebb kérdés az *állami támogatásokkal történő elszámolás*. Az államnak minden költségvetési pénzből gazdálkodó intézménnyel szemben ugyanazokat a követelményeket kell támasztani: a kifizetések átláthatóságától kezdve egészen az elszámolási kötelezettségig. Semmi sem indokolja, hogy egy állami támogatásban részesült alapítvány szigorúbb elbírálás alá essék, mint egy ugyancsak közpénzekből támogatott vallási közösség.

Az Európa-kompatibilis egyházpolitika alapelve: *Szabad egyház a szabad társadalomban!* Ez egyformán jelenti a vallási közösségek szabad önmeghatározását és a politikailag szabadelvű államot. A magyar közgondolkodásban a szabadelvű gyakran annyit jelent, mint értéksemleges, nem is beszélve a kifejezés szitokszóként való alkalmazásáról. A szabadelvű társadalom azonban nem értéksemleges, pláne nem értékmentes, hanem az ember szabadságát és méltóságát helyezi a középpontba, ezért nyitott a humanista és keresztény érték iránt is, sőt – kulturálisan mindenképp – azokra épül és azokat integrálja.

Az állam és egyház szétválasztása, mint fentebb utaltam rá, kizárja a kormányzat instrumentalizációs törekvéseit, de az egyházak politikai befolyását is. Az állam teret biztosít a vallási közösségeknek a társadalmi életben, az egyházak pedig elfogadják a világnézeti semleges államot. Csak ezen az alapon lehetséges egymás autonómiájának kölcsönös elismerése és *partneri együttműködés*, amely rendkívül sokrétű lehet, kezdve a közfeladatok egyházi átvállalásától és állami támogatásától egészen konkrét adminisztrációs segítséggel, mint például Németországban, ahol az állam szedi be az egyházi adót is.

Érdek és érték

Egy új minőségű egyházpolitika kialakulását 1990 után változó mértékben ugyan, de alapvetően két tényező akadályozta: egyrészt a *politikai akarat hiánya*, másrészt az egyházak *anyagi érdekeinek* előtérbe kerülése.

A kormánypártok különösen akkor hajlamosak szorosabban magukhoz ölelni az egyházakat, amikor szavazatokban is mérhető támogatást remélnek tőlük. Ehhez azonban nem csak növekvő állami támogatás kívánatos, de megfelelő ideológia is, amit az Orbán kormány mesteri fokon szállított. Ezt az ideológiai harmóniát az ún. „történelmi” egyházakkal egy szocialista és/vagy liberális kormány belátható időn belül – hála Istennek – képtelen lesz megteremteni, bármennyi támogatást nyújtson is nekik. Pénzzel legfeljebb a békés egymás mellett élés lehetőségét biztosíthatják. A

Medgyessy-kormány történelmi feladata éppen az lehetett volna, hogy szoros egyházi kötődés híján megteszi az első lépéseket egy korszerű egyházpolitika kidolgozása felé (ami – újra mondom – nem azonos a költségvetési támogatás csökkentésével vagy megszüntetésével). Egyébként választói is – már amennyiben érdeklődtek a kérdés iránt – ezt várták tőle.

Ahogy a pártoknak biztos szavazók kellenek, úgy örülnek az egyházi vezetők is a biztos támogatásnak. Ezért nem fogadják kítőző lelkesedéssel azokat a fölvetéseket, amelyek arra irányulnak, hogy fokozatosan növekedjen az egyházak államtól való függetlensége.

Gyakorlatilag senki sem vitatja, hogy a szocializmusban szétzúzott egyházi intézmények talpra állításához épületek és jelentős összegek kellenek és kellene, ezekről a törvényalkotó a lehetőségekhez mérten jól-rosszul gondoskodott is. Árt ugyanakkor az egyházak hitelének, ha múltbeli sérelmeikre tekintve, de a jelen társadalmi helyzetet figyelmen kívül hagyva újabb és újabb pénzekért folyamodnak vagy a privilégiumok megtartására törekednek. A köldökzsinórt előbb-utóbb el kell vágni, a szabadelvű állam eszméje is diadalmaskodni fog, de lehet, hogy egyik-másik egyház akarata ellenére, ha nem ismerik fel az idők jeleit!

Tiltakozásaink a Való Világokon

Gyöngye válaszok és keresztény alternatívák

A fél ország sóhajtozik ezeken az ízlést sértő, botrányos tévé-programokon, de – szerény véleményem szerint – személyesen csak kevesek hajlandók hozzátenni a maguk személyes áldozatvállalását ahhoz, hogy megszűnjenek a lélekromboló műsorok.

Lássuk röviden – mit is lehetne tenni? Szerintem igenis vannak egyszerű, rövid, és bonyolultabb, időigényesebb lehetőségek is a változás elősegítésére (és ezzel együtt a magunk védelmére).

1) A legegyszerűbb, legrövidebb, legmarkánsabb, legradikálisabb eljárás az, ha valaki csendesen, de határozottan leviszi a pincébe és dobozba teszi, vagy eladja a TV-jét, és **nem csinál titkot ebből, ellenkezőleg!** Az igazi válasz az elfogadhatatlanná vált TV ellen ugyanis az, ha sokan nem nézik, s ezt tudják is a világgal. (Emlékezzünk: Orwell világában is milyen kivételes privilégium az ha valaki ki tudja kapcsolni a TV-t!) Ez az, ami legjobban fáj a reklámozóknak. Ilyen esetben egyébként a többi, esetleg „vértlen” műsor is szenved, tehát ok is megpróbálnak hatni a „legvétekebb” műsorokra hogy mérsékeljek magukat a nézők visszanyerése érdekében.

Nézzünk szembe a tényekkel: a TV-adók szempontjából a tiltakozás és a botrány ugyanazt az üzenetet hordozza mint a dicséret: „néznek minket!”. Mint a váltóáram: idefele is, odafele is világít. A nézettségnek csak egy ellentettje van: a nem nézettség. És a kollegám, a barátom, a családtagom, a vitapartnerem igazán csak akkor fogja elhinni hogy én nem nézem, ha nincs min nézmem, tehát nem tudok csinálni, azaz nyilvánosan háborogni és közben kukkolni.

Lehet persze a reakciókat finomítani (kérdés, hogy érdemes-e?):

2) Lehet csak jó adót nézni, és más adón semmit sem. És elmondani mindenkinek. A jót!

3) Lehet a „valóvilág” -adókat teljesen bojkottálni. És elmondani – mindenkinek.

4) Lehet csak jó műsort nézni, előre kiválasztva, program alapján, és mást nem. És elmondani – mindenkinek.

Ezek is jók, sokkal jobbak a semminél vagy a sápiózásnál – de hatásban egyik sem ér fel az elsővel.

Emellett nagyon kellene, fenti módszerek valamelyikével kombinálva, fogyasztóvédelmi kampányt indítani annak érdekében, hogy technikailag és piaci ajánlatok tekintetében is lehetséges lehessen az, hogy „kosárba válogathassam” azokat az adókat amelyeket a lakásomban akarok engedni. Más szóval: meg kell szüntetni a kapcsolásokat, hogy ti. x adót csak y adóval együtt, egy csomagban fizethetem elő.

Végzől: szerintem a magyar médiahelyzet annyira elfajult, hogy csak erős, határozott, elszánt ellenakcióknak van értelme. Ha mi magunk nem tudunk annyi áldozatot vállalni, hogy a helyzet jobbrafordulásáig kizárólag a rádióból és a lapokból tájékozódunk, és kizárólag a moziban, színházban, múzeumban, koncerten, könyvek lapjain, a természetben, s nem utolsósorban: egymás társaságában keresünk kikapcsolódást, épülést; nos, ha ezt a (különösen a budapestiek számára) kis áldozatot se tudjuk meghozni a helyzet jobbrafordulásáért, akkor ne sápiózzunk! „Nem aki mondja nekem.... hanem aki megteszi!”

iff. Zlinszky János

Európa és az egyházak

Az Európai Konvent elnöksége 2003. február 6-án közzétette az alkotmányos szerződés 1-16. cikkelyének a tervezetét. Mivel a szóban forgó cikkelyek még csak javaslatok, február 17-ig lehetett módosításokat javasolni. Ebből az alkalomból az Európai Közöség Püspökkari Bizottsága (COMECE) közleményt adott ki, amelyben felhívta a figyelmet a Konventnek benyújtott hozzájárulásokban védelmezett értékekre – az emberi méltóság és az Emberi Jogok tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az igazságosság és a szolidaritás – és célkitűzésekre, amelyek a béke és a közjó előmozdítására hivatottak. A közlemény üdvözölte azokat a cikkelytervezetekben fellelhető elemeket is, amelyek Európa vallási, kulturális és filozófiai örökségén alapszanak. A 2. cikkelytervezet röviden felsorolja az Unió azon alapvető értékeit, amelyeknek a megsértése büntető eljárást vonhat maga után. A mellékelt magyarázó szöveg szerint:

„Ez természetesen nem zárja ki, hogy az Alkotmány más helyen is – mint pl. az Előszóban, az Unió általános célkitűzéseiről szóló 3. cikkelyben, az alapvető jogok alapokmányában (amely azonban, a jelen cikkellyel ellentétben, nem vonatkozik a tagállamok önálló tevékenységére), a 'demokratikus élet'-re vonatkozó VI. címbe, valamint a különböző politikák sajátos célkitűzéseit szentesítő rendelkezésekben – említést tegyen olyan kiegészítő vagy részletesebb elemekről, amelyek az Unió 'etiká'-jának a részét képezik.”

Az Európai Közöség Püspökkari Bizottsága (COMECE) közleményében azon reményét is kifejezte, hogy az alkotmányos szerződés végső változata elismeri majd a vallásos hit azon szerepét, amely azt a közös európai értékek alapjává és forrásává teszi. A közleményből az az óhaj is kitűnt, hogy a végső Szerződésben kifejezett módon legyen benne a COMECE és az Európai Egyházak Konferenciájának az Egyház és Társadalom Bizottsága által közösen benyújtott, az egyházaknak és a vallási közösségeknek az európai társadalomban betöltött sajátos szerepére és az egyes nemzeti törvénykezések által meghatározott státusukra vonatkozó törvénytervezet.

COMECE sajtóközlemény

Pete József¹

Humán? Öko? Lógia?

Kritikai megjegyzések Nánási Irén írásához

Napjaink egyik új, de – nyugodtan állíthatjuk – életbevágóan fontos tudománya a humánökológia. Ennek alapjaiba és módszereibe nyújt betekintést a Nánási Irén szerkesztésében, a Medicina Kiadó gondozásában megjelent vastag, de ízléses kiállítású kézikönyv, *Humánökológia* címmel. Ennek első – a kérdés történetét fejtegető – fejezetét kívánjuk nagyító alá venni az alábbiakban.

Bevezetés: „Az igazi tudás az okok ismerete”

Ez a kijelentés szolgál a fejezet mottójául. Nánási itt – az alfejezet címének tanúsága szerint is – „Az ökológiai krízis létrejöttének okai”-ról kívánja tájékoztatni az olvasót. Mi a fejtegetésünk okairól kívánunk szólni a következő-zökben. A könnyebb érthetőség és követhetőség érdekében az okokat négy téma köré csoportosítjuk. El szeretnénk ugyanis kerülni azt – ami Nánási írásában egyedül következetes jelenség –, hogy munkánk elszigetelt részinformációk összedobott halmaza legyen.

A négy témakör a következő: **1) felhívni a figyelmet** – a felső kommunikációs szintnek tartott – írásbeli tudományos megnyilatkozás *nyelvtani-stilisztikai hibáira*; **2) korrigálni** a munka tárgyi tévedéseit; **3) ösztönözni** a filozófiai-szemléleti torzulások visszaszorítására; **4) felszólítani** az általános és tudomány-etikai normák követésére. Nánási munkája ugyanis mind a négy területen kívánnivalókat hagy maga után.

„A stílus maga az ember”

Elsőként próbáljuk meg kitalálni a szerző gondolatait! Erre a nem tudományos, kevéssé hatékony módszerre maga a szerző kényszeríti a Tisztelt Olvasót, mert a megértésben bizony nincs a segítségünkre a zavaros, érthetetlen mondatok tömege. Az alábbiakban ezekből válogattunk néhányat, kommentár és a teljesség igénye

nélkül: „Közvetlen tapasztalaton, megérzésen alapuló, nem tudományos igénnyel körvonalazott, az ember magát a természet részének tekintette” (26); „Az antik görögök intuitív humánökológiai szemlélet alapja az emberi tevékenység (a földművelés, a kézművesség, a kereskedelem) természetközelsége” (29).

A következő szemelvényhez viszont némi magyarázat is szükségeltetik, mert rafináltan logikátlan: „Az egyén teljesen alárendelődt a közösségek (a család, a falu, az egyház) organikus jellegének” (34). Hogyan tud egy egyén bármilyen jellegnek alárendelődni?

– kérdezhetnénk. Kérdésünk azonban álnaív, hiszen a zárjeles közbevetésből kiderül, hogy Nánási szerint *organikus jellegű* közösségeknek rendelődt alá az egyén. Sajnos azonban nem így írta!

Nehezíti dolgunkat a szerkesztetlenség, a logikai buk-fencek sora! Az alábbi két mondat között például éppen semmi logikai kapcsolat nincs: „Platón világszemléletével a világmindenség és az emberi lét polarizációja teljessé vált. Útjára indult az európai intellektualizmus és az ember önimádata...” (33, kiemelés az eredetiben). Nehezen megmagyarázható az is, hogy milyen megfontolásból került a nyugati (zsidó-keresztény) kultúra világszemléletének taglalása az ókori keleti kultúrák közé? (26) Magyarázatra szorul továbbá az alábbi jelenség is: „...a credo helyébe a rációt állította...” (36). El kell döntenünk ugyanis, hogy latinul vagy magyarul írunk le egy latin eredetű kifejezést? Helyesen ugyanis: credo és ratio, esetleg krédó és ráció. A szerző

azonban – sajnálatos módon – a helytelen megoldást választotta.

Más esetben viszont szerzőnk nagyon is igyekszik érthetően fogalmazni. Ezzel azonban odáig megy, hogy triviális kijelentések sokaságát tárja elénk: „E lét fenntartásához táplálkozni és szaporodni kell. A táplálkozás fő forrása pedig az embert körülvevő növény- és állatvilág volt. A föld, a természetes és házasított növényeivel és állataival befolyásolta az emberi lét milyenségét.” (29) – „A keresztény világfelfogás számára a természet-ember viszony értel-

¹A szerző doktorandusz a Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Karának Földtudományi Doktori Iskolájában. Témavezetője dr. Wilhelm Zoltán egyetemi docens.

mezésében alapvető forrás a Biblia. Közismert, hogy a bibliai szövegek többféleképpen értelmezhetők, mert a szövegek önmagukban is eléggé ellentmondásosak. Az sem elhanyagolható, hogy az egyes fogalmak mást-mást jelentenek az egyes embereknek és eltérő a szövegek olvasata a különböző történelmi korszakokban.” (35). Ezek a jelenségek bizony gondolatlanságot sugallnak, netán azt, hogy szerzőjük az Olvasót enyhén szólva ostobának tekinti.

Nem dönthető el, hogy az alábbi „szimpla” helyesírási, stilisztikai hibák a szerző tudatlanságából fakadtak vagy elgépelésből adódtak: „személyes isten” (26, tulajdonnévként ugyanis nagy kezdőbetűvel írandó!), „Szophoklész”, „háziát” (34), „kihangsúlyozandó” (29) Az eddigiekből sajnos következik, hogy a szerző felületességét feltételeznünk nem rosszhiszeműség!

„Tévedni emberi dolog”

Nem tekinthető ugyan eleve tárgyi tévedésnek, de helytelen következtetések levonására nyújtanak alkalmat – éppen ezért kerülendők – a sommás megállapítások, téves általánosítások. Például: „Így a görög-római birodalom jellemző háziálata a kecske volt” (sic!) (34). Görög-római birodalom soha nem létezett... Ha pedig a szerző görög-római kultúrkörre, civilizációra gondolt, akkor jellegzetes állatként a kecske mellett a juhot is meg kell említeni! Az alábbi idézetek pedig talán önmagukért beszélő sztereotípiák: „A keleti emberek az örök világtörvényben, a világ örökkévalóságában hisznek.” (26); „A római magánjog diadalmaskodott a polisz államjoga felett.” (29); „Az antik görög természetszemlélet [...] A görög és a római számára...” (30); „A legnevesebb görög természetbúvárok (pl. Hérodotosz, Hippokratész, Arisztotelész, Teophrasztosz) érdeklődésének középpontjában a földrajzi környezet, a klimatikus viszonyok és az élővilág kapcsolata állt.” (30)

Alaposan rontják egy tudományos munka hitelét a filológiai pontatlanságok, következetlenségek. Darwin alapvető művének címe magyarul például: *A fajok eredete*, s nem, mint a szerző állítja: *Fajok eredete!* (35) A szó szerinti idézetek pontos, oldalszám szerinti forrásának megadása pedig tudományetikai minimum! Kivéve szerzőnké. Ezek ugyanis több helyen elmaradtak (27; 30; 31; 32). Nem emeli a mű értékét a klasszikus szövegek idézésének dilettáns módja: „Arisztotelész, Metafizika, 10. oldal” (30); „Arisztotelész, 1975” (32); „Platón, 1984, 30. oldal” (33). A dilettantizmus netovábbja a *Teremtés* 1, 26. 29-30-ra való hivatkozás: „Szent Biblia, 6. oldal” (35).

Mіндеzeket azonban talán még meg is bocsáthatnánk, ha sokkal súlyosabb tényezők nem intenének bennünket óvatosságra: a tudatos torzítások, csúsztatások. Mivel pedig ezek felfejtése, cáfolása jóval több teret igényel, engedtessek meg, hogy a számtalan eset közül csak kettővel foglalkozunk részletesebben!

1. „Az őskeresztény korban és a középkorban, amikor a világ természetére és transzcendens létezőre szakadása általánosan elfogadott világszemlélet volt, a Timaios, Platón egyik alpműve, mint forrás, nagy tekintélynek örvendett.” (33) Ehhez kapcsolódva néhány pontosítást vagyunk kénytelenek eszközölni:

– „Őskeresztény kor” és „középkor” két különmű fogalom; összekapcsolásuk nem szerencsés. Az egyik egy kifejezetten egyháztörténeti szakkifejezés, a másik – ha úgy tetszik – „köztörténeti”. Arról nem is beszélve, hogy nem is alkotnak egybefüggő időszakot. Nánási nyilván az őskeresztény korról tévesztette össze, azonban annak használata is problémás lenne, hiszen azzal átfedések keletkeznének...

Ha a világ „természet”-re és „transzcendens létező”-re szakadna, a világ nem lenne összefüggő. Szerzőnk álláspontja szerint

ugyanakkor a keresztény gondolkodás nem tartotta a természet fogalmába tartozónak az embert. „Transzcendens létező”-nek pedig egyetlen józanul gondolkodó sem tekintette. Akkor hol marad az ember? Kérdéses továbbá, hogy tényleg ez volt-e az általánosan elfogadott világszemlélet?

A keresztény gondolkodás természetet leértékelő volta a Timaiosra, mint „forrásra” vezethető-e vissza, vagy – mint Nánási máshol állítja – a Bibliára? Meggyőződésünk, hogy az utóbbira! (Ha már mindenképpen ezt a jellemzőt akarjuk a kereszténységnek tulajdonítani...).

2. „Az ember igyekezett kiszabadulni a középkori keresztény hierarchia embemomorító kényszere alól...” (35). Tipikus „állatorvosi ló” ez a mondat! Egyrészt sommás általánosítás, hiszen az ember, mint olyan, biztosan nem törekedett erre, legfeljebb csak bizonyos csoportok. Ennek bizonyítását azonban elfelejté... Másrészt az állítás előre kialakított nézetre is vall. Mennyiben tekinthető ugyanis a középkori keresztény hierarchia embemomorítóknak, ha Isten mindenhatóságát feltételezi? Csak annyiban, amennyiben bizonyos előfeltevéseink vannak az ember, mint olyan, filozófiai jellemzőiről. Vagyis az embert kizárólag immanens létezőnek tételezzük. Harmadrészt csúsztatásról is szó van. A hierarchia szó értelmezése kapcsán fel kell tennünk a kérdést: az egyházszervezetet érti ezen vagy a társadalmi szervezetet? Ha az egyházszervezetet, akkor a korábban bemutatott előfeltevésség csapdájába esik. Ha viszont a társadalmi struktúrát, akkor nyilvánvaló a csúsztatás, mert a kettő külön valóság: a társadalom és a kereszténység a középkorban sem volt szinonimája egymásnak, jóllehet igen nagy volt az átfedés.

„Mert a filozófia a tökéletes bölcsesség eszméje, megmutatja nekünk az emberi ész végső céljait”

Talán már az előbbiekből is nyilvánvalóvá vált szerzőnk „fundamentális opciója”: az abszolutizált ateista-materialista szemlélet. Ezirányú feltételezésünket alátámasztja a funkciótlán hivatkozás Marxra (28). A mű szemléleti alapját is ez képezi. Már a bevezetésből kiderül, hogy a marxi alap-felépítmény viszonyból indul ki: a struktúrában „meghatározó a létmód”, „a gazdálkodás”. Ezeket követi a „szemlélet”, az „értékrend”, a „megismerés” és „ezek visszahatása a létmódra”! (25) Nem vitatjuk a kiindulópont megválasztásának jogszerűségét – legfeljebb helyességét – csak azt, hogy ezt a viszonyt – egyébként logikailag helytelenül – „interakció”-nak álcázza. Más esetben is kibújik a szög a zsákból. „Az európai kultúra e három időszaka – a feudalizmus, az ipari társadalom és a szocializmus korszaka...” (36). E három „korszak” ugyanis csak marxista terminológia szerint különül el egymástól!

A marxisták számára eredendően „kötelező” egyházellenesség Nánási írásának egyik alapvető vonása. Ide értendők a logikátlan, ideológiai töltésű eszme-futtatások a természet kereszténységnek „köszönhető” leértékelődési folyamatáról (33). E mellett a transzcendencia – és egyébként az egész nyugati kultúra egy bizonyos vonulatának – teljes tagadása Nánási alábbi – bizonyítás nélküli – „kinyilatkoztatása”: „a keleti kultúrák világszemléletében nem a *misztikum* az, ami a nyugati kultúrájú ember számára megfontolandó és felhasználható ‘érték’...” (29, szerző kiemelése). Joggal tehetjük fel ugyanis a kérdést: miért nem a *misztikum* az, amit át kellene vennünk a keleti kultúrákból?

Szerzőnk szerint az egyházellenesség konkrét okokkal is magyarázható: „A zsidó-keresztény kultúrában mutatható ki az, hogy a leértékelés egyben a természet feletti uralom igénye is.” A természet leértékelését Nánási sehol nem bizonyítja, semmiféle

hivatkozással alá nem támasztja. A kijelentés egyébként formálisan is hibás! Nem a szerző által vélt – leértékelésből fakad ugyanis a természet feletti uralom igénye, hanem Isten teremtő szavából! (Ter 1, 28).

A vulgármarxista materializmus iskolapéldája a következő, előre kialakított nézetre valló kijelentéssor. Az „intuitív humánökológiai szemlélet”, melyben „az ember magát a természet szerves részének tekintette” (26) úgymond haladó érték. A másik oldalon viszont legalábbis „ellentmondásos a zsidó-keresztény szemlélet uniformizáló holizmusa” (34). Itt ugyanis „a látszategység hordozója, megtestesítője a transzcendens, semmi által nem korlátozva teremtő Isten, mint abszolút lét” (35, szerző kiemelése). Szegény Marx egyébként forogna a sírjában a megtestesült transzcendencia láttán!

A csúsztatások sora azonban végül magától is lelepleződik az alábbi kijelentéssel: „A rosszul értelmezett természet feletti uralom tehát átmentődött...” (36). Ezzel a mondattal szerzőnk maga is beismerte, hogy nem a természet feletti uralomnak a Bibliából származó – sokat ócsárolt – képze a rossz, hanem annak az *értelmezése*! Sőt, kiderül az is, hogy maga az ördög sem olyan fekete! „A középkori paraszti kultúrákban fellelhető az intuitív ökológiai szemlélet, létezett az ‘élő Földanya’ képze, így vita folyt például arról, hogy szabad-e bányászni” (36). Ez a mondat számtalan önellentmondást rejtget, mely csak egy előre megalkotott rendszerben állhatja meg a helyét. Kézenfekvő ugyanis, hogy nem a középkori parasztnak vitatkoztak a bányászkodás lehetőségéről. Ebben az esetben viszont az ökológiai szemlélet már nem is annyira „intuitív”! (Ha a tények nem felelnek meg az elméletnek, akkor jaj a tényeknek...).

Önellentmondásos továbbá a munka lényegét jelentő ökológiai krízis létrejöttének Nánási-féle értelmezése is! Ennek okát abban látja, hogy a történelem folyamán kialakult „a természet és az ember elkülönülése, fokozatos polarizációja. [...] A reláción, az interakción van a hangsúly” (36). Ezzel a mondattal azonban feltételezi, sőt szükségesnek is tekinti a meglévő (?) polarizáltságot.

Az értelmezés kérdése egyébként a munka – Nánási által kellőképpen homályba burkolt – kulcseleme. Ez a hermeneutika teljes tagadásában ragadható meg. A szerző szerint például, Hegel idézve, Arisztotelészen kívül „...nincs filozófus, akivel ennyi igazságtalanságot követtek volna el..., mert olyan nézeteket tulajdonítottak neki, amelyek egyenesen ellenkeznek filozófiájával” (31). Az átértelmezők sorához azonban – Hegel mellett – szerzőnk is csatlakozott. Az emberi szervezet önszervező képességének állítását tulajdonítja Arisztotelésznek. „Az élet, a táplálkozás, a növekedés, az elmúlás, melynek oka önmagában van” (31). Ez az állítás azonban – legjobb esetben is – csak féligazság, hiszen ennek a kijelentésnek valós tartalmát – a minimális tudományos igénnyel és alapossággal – csak a teljes arisztotelészi iratgyűjtemény összefüggésében lehet meglegelni. E szerint pedig az élet mozgásának az élőben benne levő oka a lélek. Önmozgása is csak viszonylagos: a világ közvetítésével a mozdulatlan mozgatónak köszönheti. Ha elemzésünkben nem így – mondhatni ökológikusan – járunk el, akkor a szó eredeti értelmében eretnekké, a kijelentések között szándékosan a saját véleményünket alátámasztókat *kiválogatókká* leszünk...

Hasonló problémákat rejt Nánási következő arisztotelészi idézete is: „az erkölcs nem a természettől, de nem is a természet ellenére van” (32). Abból kifolyólag, hogy – véleményünk szerint – jelen esetben Nánási a „természet” sokféle, egyébként helyénvaló filozófiai értelmezése (pl. lényeg, sajátosság, környezet) közül az egyetlen helytelen, a természet = (természeti) környezet értelmezést választotta ki, nyilvánvalóan következik az egész kijelentés aktuális (félre)értelmezése is.

Végül egy gyöngyszem Nánási filozófiai munkásságából. Ez egyben összegzi a szerző hermeneutikai – és tudományos – „hitvallását” is. „Tehát minden attól függ, ki hogyan értelmezte, értelmezi ezeket a szövegeket és ennek milyen hatása van az ember tevékenységére” (35). Minden magyarázat fölösleges!

„Jó az, amire minden irányul”?

Etikai szemszögből vizsgálva a munkát, fel kell hívnunk a figyelmet a szöveg belső egyenetlenségeire. A kimondott elvek, célok és a megélt, követett gyakorlat eltérése ugyanis súlyos erkölcsi aggályokat vethet fel szerzőnkkel szemben: „...nem az a kérdés, melyik kultúra értékes, vagy értéktelen, nem a kultúrák szembeállítása a cél, hanem felmutatni és az emberiség közös kincsévé tenni az egyes kultúrákban fellelhető azon értékeket, melyek hozzájárulhatnak az emberiség globális problémáinak megértéséhez, kezeléséhez, Földünk megőrzéséhez” (28-29). Igen szép gondolat, kár hogy szerzőjük nem tartja magát ehhez... Azzal ugyanis, hogy Nánási az egész íráson keresztül – mint fentebb láttuk – egy egyoldalúan ateista, marxista, sőt, ki merjük mondani, antiklerikális hangnemet érvényesít, hitelteleníti ezt a kijelentését.

Amennyiben eme alapállása csak az elmúlt évtizedek „nevelésének” köszönhető, akkor még úgy-ahogy megbocsátható. Ha azonban tudatos, de leplezni kívánt koncepcióról van szó, akkor Nánási Irén munkájára is érvényesek Leibniz szavai: valamennyi rendszernek igaza van abban, amit állít, s csak akkor téved, ha beszűkítve látásmódját tagadja a valóság megközelítésének valamelyik módját. Bármelyik esetről is van szó, az mindenképpen a munka értékét csökkenti.

Tartalmi egyenetlenségekkel is „büszkélkedhet” Nánási. „Különös hangsúlyt kapott az ember természettől való különállósága. [...] Minden természeti létező, maga az ember is, egy teremtett nagy egészhez tartozik” (34, kiemelés az eredetiben). Többszöri átolvasásra is a két mondat egymásnak ellentétes értelme tűnik nyilvánvalónak. Márpedig ez logikai önellentmondás!

A logikai önellentmondásoknak azonban igen fontos szerepük van a szerzői „koncepcióban”! Bár a „középkori keresztény szemlélet” káros hatásait sugallja, kénytelen elismerni eme viszony legalábbis ellentmondásos voltát: „A paraszti kultúrákban, a mindennapi élet földközelségével, természetközelségével összefüggésben fellelhető az intuitív ökológiai szemlélet” (34). Kijelentésének elvi következményeit – hogy tudniillik előre kialakított nézete tarthatatlan – nem hajlandó levonni, ami súlyos erkölcsi hiba.

Álláspontjának védelme érdekében azonban még többre is képes, mint látni fogjuk. „Ebbe a több millió éves *koevolúciós rendbe tartozás a Homo sapiens számára az önkorlátozás szükségességét* jelenti, mely nem csupán a keresztény hiten belül képzelhető el, ahogyan ezt Fr. Furget véli ‘Az önkéntes aszkézis mint alternatíva’ c. munkájában, főleg nem a középkori keresztény világban” (35, kiemelés az eredetiben!). Látható a szerző küszködése, hogyan hadakozik a tények ellen. Bár elismeri a keresztény megoldás jelentőségét, mégis különféle megszorító kitételekkel igyekszik „lenyúlászni” azt („nem csupán”, „főleg nem”). Ennek érdekében tudatos, történelmietlen csúsztatást is végrehajt. Fr. Furget XX. század végi – általa is helyesnek tartott – elméletét szembeesíti a középkori kereszténység – általunk egyébként sok szempontból helyesnek tartott – gyakorlatával.

Céljai elérése érdekében Nánási hajlandó minden tudományetikai normát felrúgni: a tételes bizonyítás helyett az ítélkezés jogát követeli magának. Mivel ezen kijelentéseit érezzük a leginkább veszélyesnek és ártalmasnak, továbbá a legalattomosabban megfogalmazottnak, bemutatásának és cáfolatának nagyobb teret kívánunk szentelni.

Leginkább a kereszténységre nézve becsmérőnek szándékolt vélemények megfellebbezhetetlen tételezése jellemzi Nánásit. „Különös hangsúlyt kapott az ember természettől való különállósága” (34). Nem vizsgálva most e kijelentés igazságtartalmát, nézzük meg ennek Nánási-féle bizonyítását! Ez abból áll, hogy – az olvasó még nagyobb elképesztése végett – egy XX. századi kijelentést, Arnold Gehlen (1904-1976) gondolatát idézi. Az idézet felvezetése így szól: „Ezen különállás nyomatékosítása nem pusztán a középkor jellemzője volt, a XX. század keresztény szemléletében is fellelhető még” (34, szerző kiemelése). Ezt a kijelentést követi a fentebbi idézet. Megint csak figyelmen kívül hagyva az idézet – véleményünk szerint nem létező – helyénvalóságát és összefüggését a kérdéssel, összpontosítsunk a bizonyítás módszerére! A keresztény szemlélet képviselője esetünkben egy filozófus, szociológus. Feltehetjük a kérdést: Nánási ennél mértékadóbb keresztény személyiséget (teológust, pápai megnyilatkozást, zsinati határozatot) nem talált állításának igazolására, mint egy – teológiai szempontból legalább is – kívülálló véleményét? Vagy talán arról van szó, hogy egy ilyen szélsőségesnek mondható kijelentéssel a kereszténységet akarja még inkább lejáratni?

Ez utóbbi lehetőséget Nánási maga igyekszik eloszlatni, idézve egy másik XX. századi vélekedést. Mivel ennek szövege igen sok tanulságot hordoz, a teljes szöveget idézzük: „Egészen új keletű, ahogy Szathmáry Sándor állást foglal a kérdésben: ‘A Biblia hangoztatja, hogy Isten az embert a föld porából formálta és a maga lelkét lehelté belé. Vagyis az ember származásában van valami, ami nagyon alacsonyra mutat: az ember a földből, szinte semmiből indult el kialakulását illetően. De utána Isten egészen sajátos fordulatot vitt bele az ember kialakulásának történeti útjába és az ember titkát éppen ez az Isten lelkétől való megformáltság fejezi ki a legszebben. Az embert emberré nem az teszi, hogy beletartozik-e az élőlényeket átfogó egyetemes fejlődés, evolúció rendjébe, hanem

az, hogy ezen belül és ezen túl az ember lelki és szellemi világa fenn van tartva Isten számára.”

A részletes elemzést érdemes az összekötő mondat vizsgálatával kezdeni. Többszöri nekirugaszkodásra sem sikerült eldöntenünk ugyanis, hogy a Szathmáry-idézet a Gehlen-idézet és/vagy a középkori keresztény állásfoglalás mellett, avagy ellen szóló példa akar-e lenni. Véleményünk szerint ezt Nánási sem tudta eldönteni, de mivel jól hangzónak vélte, idézte... Az újkeletűségről pedig csak annyit, hogy tényleg nem olyan rég, a Krisztus utáni 2. században kezdett hangoztatni efféléket pl. Jusztiinosz (†165 körül) vértanú... Az ember teremtésének anyagi és szellemi vonatkozásai egyébként a kereszténység általánosan elfogadott közhelyei közé tartoznak. Az ember Istenhez rendeltsége pedig szintén közhelyszerű alapigazsága a keresztény hitnek. Ami Nánásit a leginkább izgathatta ebben az idézetben, az az evolúciós szemlélet felvetése lehetett. Érdemes azonban megjegyeznünk, hogy éppen ez a vonatkozás mintegy „zárójelbe” került Szathmáry gondolatmenetében, mint a teológiai mondandó szempontjából teljesen közömbös valóság!

A példák sora tetszés szerinti hosszúságban folytatható. Bár kitűzött célunknak – az egész mű bírálatának – nem tettünk eleget, több idézet azonban már nem tenne hozzá a lényeghez. A recenzens feladatának nehézségét nem is a megfelelő „forrás” meglelése, feltárása, bemutatása jelentette, hanem inkább az, hogy a számtalan példa közül melyiket válassza ki. Még nagyobb fejtörést okozott azonban, hogy a példa mire is legyen példa. Az Olvasó is meggyőződhetett arról, hogy egy-egy idézet stilisztikai, szakmai, filozófiai és etikai szempontból is markánsan kifogásolható volt. A címben feltett kérdések mindegyikére tehát nemmel válaszolhatunk. Célunk azonban nem az volt, hogy elmarasztaló ítéletet mondjunk egy műről, hanem az, hogy természeti környezetünk mellett szellemi környezetünk megóvásáért is szót emeljünk.

Testvéri közösség és megbocsátás Rövid beszámoló a 2002. évi taizéi találkozóról Párizsban

„Hordozzátok egymás terhét, és így teljesíteni fogjátok Krisztus törvényét” (Gal. 6, 2).

Talán ez lehetne a 25. párizsi találkozó mottója. „Taizé nagy lelki kalandja sok jót forrász a fiatalokon keresztül – mondja Roger testvér egy friss interjúban – Testvéreimmel azon vagyunk, hogy a sokféle fiatal, nemcsak a franciák, hanem a szlávoktól a Földközi-tenger vidékéről származókig, az afrikaiak és dél-amerikaiak is megértsék egymást és észrevegyék, a nagy kérdést: az Isten vár engem, hogyan találjuk meg személyes életünkben? Úgy gondolom, ők mindig keresni fogják, hogyan lehet Krisztust követni. Isten láthatatlan lélek. De azért itt van közöttünk. Amikor imádkozunk, egy belső erő száll meg mindegyikünket, és ez a Szentlélek. Az Atya a Szentlélek által könyörög érettünk, csak ritkán vesszük észre. Szent Ágoston írta: ‘Ez a szív hangja és a szív nyelve. Ez a mi belső hangunk az az ima, amikor az ajak csukva van, és lelkünk nyitott az Isten felé. Így vár minket a Mindenható.’ Ő megérti szavainkat, és megérti csöndünket is” – fejezte be gondolatait Roger testvér.

Hogy a bizalom elterjedjen az egész világunkban, ez az, ami manapság nagyon hiányzik. A bizalom és a szeretet feltételezi egymást. A fiatalokra vár az a feladat, hogy megteremtsék az ehhez vezető utat. Elfogadtuk a vendégszeretetet. Párizs és környékének (Île-de-France) egyházközségei lelkesen fogadtak minket. A vásárváros (Porte de Versailles) és környéke mindenütt tele volt derűs fiatalokkal. Nem volt nyelvi nehézség, egy volt a nyelv: a bizalom nyelve. Meglátogatta a vásárvárost Lustiger bíboros, Párizs érseke is. Szerte a városban majdnem minden templom tele volt messziről érkezett fiatalokkal. Mi a 17. kerületi Szalézi Szent Ferenc templomban voltunk. A szentmisét hét különböző nemzetiségű atya mutatta be Jean-Yves Nahmias vikárius vezetésével. Az olvasmányok és a szentbeszéd öt nyelven hangzottak el. Úgy tűnik, hogy a taizéi mozgalom gyökeret vert egész Európában. Kialakulófélben van egyéni liturgiája, zenei szokásai, énekrendje, amiről bármikor és bárhol fel lehet ismerni őket. Párizs örült nekünk, és mi is örültünk Párizsban. A „fények városa” több színes bőrű fiatalot fogad magába, és Európában megközelíti azt az állapotot, amit a perui gondolkodó, José Mariategui, így fejezett ki: *kozmosz nemzetség*. Nagy örömeinkre szolgált, hogy a Notre Dame székesegyházban magyar nyelvű szentmisét mutattak be, amelyen fiataljaink majdnem teljes létszámban részt vettek.

Lélekben megújulva tértünk haza otthonunkba, megfogadva a vikárius úr beszédéből: „Viseljük el a jelen nehézségeit, és legyünk nyitottak és bizakodók a jövőben: mert Jézus Krisztus ugyanaz, tegnap, ma és mindörökké” (Zsid. 13, 8).

Reménykedve és a következő találkozót várva búcsúztunk a jubileumi 25. párizsi Taizéi Találkozótól.

Radnóti Róbert

Jacques Le Goff
Assisi Szent Ferenc

Budapest, Európa Könyvkiadó, 2002

Jacques Le Goff, a mai középkorkutatás egyik kimagasló egyénisége, az *Ecole des Annales* (=Az évkönyvek iskolája) néven közismert francia történettudományi irányzat képviselője, amelyet Lucien Febvre, Marc Bloch és Fernand Braudel neve fémjelez. Az 1920-30-as években kikristályosodott irányzat – amely azóta túllépte Franciaország határait és továbbfejlődött – a pusztán eseménytörténeten túlmenően megpróbál hosszabb távon gondolkodni, hangsúlyt fektet a korabeli körülményskálánál minél szélesebb figyelembe vételére és a politikai élet mellett a gazdasági tevékenységre, a társadalmi szervezetre és a tömeglélektanra is kiterjeszti a figyelmet. Ez természetesen nagyfokú nyitottságot és sokrétűséget tételez fel a történész részéről. Le Goff könyve minderről nagyon jó képet nyújt az olvasónak.

Ellentétben azzal, amit a cím esetleg sugall, az olvasó egy szabványosnak, szokásosnak nem igazán nevezhető életrajzzal ismerkedhet meg. Ez annál is inkább igaz, mivel egy tanulmánykötetről van szó, amely a szerző négy írását, előadását tartalmazza. Ezek azonban szervesen kapcsolódnak egymásba, és egy olyan egészet alkotnak, amelyből az adott kor, az ember – Francesco Bernardone –, az ő hatása és az általa elindított ferences mozgalom történeti valósága tárulkozik az olvasó szemei elé.

Az *Időrendi áttekintés*-t (9-12. old.) a szerző tömör kortörténeti ismertetése követi, *Szent Ferenc a feudális világ megújító és visszahúzó erői között* (13-29. old.) címmel. Ebből megtudjuk, hogy Ferenc egy változó korban élt, amikor is a demográfiai és a gazdasági fellendülés következtében elindult egy erőteljes városiasodási folyamat. Ezzel párhuzamosan pedig új irányzatok, új igények, megújódási vágyak jelentkeztek egyházban és társadalomban egyaránt. Le Goff szerint Ferenc „fellépésének sikere abból fakad hogy képes volt megfelelni kortársai várakozásainak mind abban, amit elfogadtak, mind pedig abban, amit elutasítottak” (27. old.).

A kortörténeti ismertető után következik a Szent Ferenc életének és személyének szentelt tanulmány: *Az igazi Szent Ferenc nyomában* (31-96 old.). „Újféle szent volt”, írja a szerző, „akinek a szentsége” elsősorban abban mutatkozott meg, „hogy életvezetése teljes egészében példamutatónak bizonyult” (33. old.). Ez tehát a tényleges életrajzt is tartalmazó rész, amely az életmű értékelésével és a csodálatos Naphimnusszal zárul. „Felülemelkedni a társadalmat megosztó ellentéteken: ez a cél vezérelte [Ferencet], amikor rendje elé az egyenlőség példáját állította, és az emberekkel való kapcsolat terén is, amikor a társadalom legsóbb csoportjaihoz, a szegényekhez, a betegekhez, a koldusokhoz alacsonyította le magát” (88. old.).

A következő két tanulmány – *Társadalmi kategóriák Assisi Szent Ferenc és a XIII. századi életrajzírói szóhasználatában* (97-151. old.) és *A ferences mozgalom és a XIII. század kulturális modelljei* (153-204. old.) – magán viseli és tükrözi mindazokat a jellegzetességeket, amelyek azt a francia történésziskolát jellemzik, amelyhez a szerző maga is tartozik. Az olvasó nemcsak a módszerbe nyer betekintést, hanem ismereteket szerezhet és képet alkothat magáról mindarról, ami a „szentek életé”-ből rendszeresen kimarad: az illető személy beágyazódása az adott kor valós történelmi, társadalmi helyzetébe.

A kötetet *Bibliográfia* (205-209. old.) zárja, melynek külön érdeme a magyar nyelvű források felsorolása.

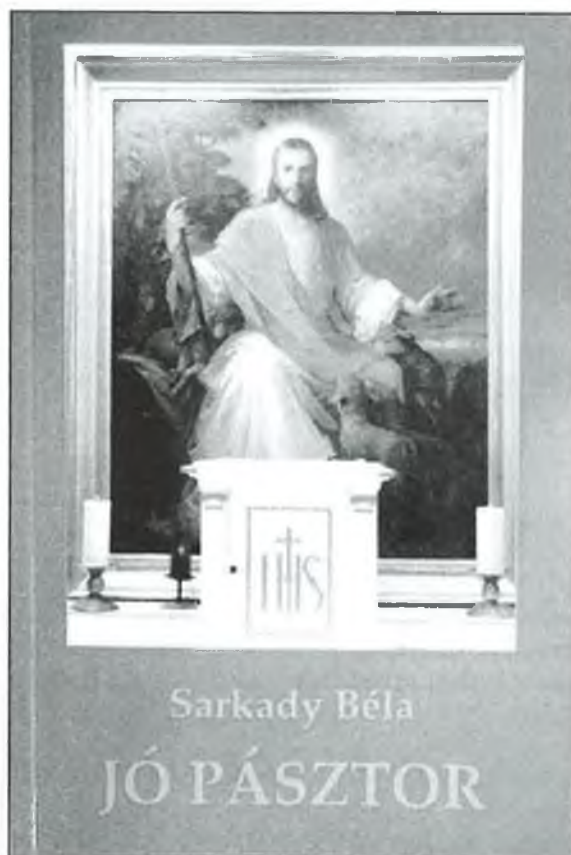
Végezetül pedig álljon itt a szerző ferences mozgalommal kapcsolatos véleménye: „korunkban... a kicsinyekről, a szegényekről, az elnyomottakról kell példát vennünk, hiszen ezen a téren minden kudarc, félreecsúszás és árulás ellenére máig érvényes a ferencesek üzenete; ez a világiak felé forduló mozgalom élő és hiteles marad mindaddig, amíg éhség, nyomor, elnyomás lesz a földön” (204. old.).

Jakab Attila

Sarkady Béla

Jó Pásztor

Budapest, Accordia Kiadó, 2002

Egy adott kor története többé-kevésbé megismerhető a korabeli dokumentumokból, a meghatározó szerepet játszó személyek életútján vagy visszaemlékezésein keresztül. Rendszerint ezekből az anyagokból állnak össze a mindenkor történelemkönyvek. Ezért fontosak azok az írások, amelyek az eseményeket, a történelem alakulását „alulról” szemlélő, a beleszólás lehetőségével nem rendelkező, politikailag „hang nélküli” emberektől származnak. Az ő szemléletmódjuk, személyesebb hangvételük ugyanis más megvilágításban tárja elénk a már ismert eseményeket. Segít abban, hogy sajátos módon láthassunk rá egy letűnt korra, legyen az távoli, közeli, vagy akár kortárs. Hiszen minden ember – helyzetének függvényében – másképpen éli át és értékeli az eseményeket, a történeteket.

Ilyen sajátos rálátás a 2. világháború előtti, alatti és közvetlen utáni időszak hazai és főleg budapesti egyházi és társadalmi helyzetére Sarkady Béla, az egyház- és pártpolitikai megfontolásból félreállított katolikus pap visszaemlékezése. „Nyílt szemmel és a tapasztalatok nyújtotta lelkipásztori körtekintéssel fáradoztam embertársaim felemelésén és lelkük gondozásában”, írja az *Előszóban* (5. old.), mintegy megadva azt a személyes hangnemet, amely az egész mű sajátossága. Ez a személyesség a leírást megszakító, de azzal összefüggő versekben nyilvánul meg leginkább, amelyek megannyi kifejezői a minden nehézségben erőt adó lelkeségnek. Az egyéni életút felelevenítése azonban nem reked meg a leírásban. A történetekre való visszaemlékezés ugyanis lehetőséget nyújt az elemzésre, értékelésre, egy-egy személyesebb gondolat megfogalmazására. Ízelítőnek álljon itt néhány példa.

A háború előtti időre visszagondolva írja, hogy „a feudális gondolkodás belevésődött nemcsak főpapjaink, de alsó papságunk nagy részébe is” (16. old.). „A földbirtokokhoz való feudális ragaszkodás annyira belegyökerezett a magyar főpapság eszmevilágába, hogy az első világháborút követően Prohászka püspök javaslatát, miszerint ajánlják fel megvételre, parcellákra osztva a földművelő parasztságnak pár évig tartó részletfizetésre a sok ezer hektáros papi földeket, egyhangúlag elvetették” (63. old.).

A háborút követő rendszerváltás azonban nem hozott teljesen és kizárólagosan újat. Hiszen minden rendszer az őt megelőzőre épít, abból vesz át embereket és minden kor az őt megelőző korokból merít ihletet. Sarkady szavai szerint „megszűnt a feudális rendszer, de a feudális gondolkodás megmaradt, még erőszakosabb és könyörtelenebb formában, mint a múltban. Az állam kötelezettség nélkül csak a kegyúri jogokkal él. Igaz, egy-egy templom restaurálásához hozzájárul. Minimális államsegélyben részesíti a papság egy részét. Ezek az elvett egyházi vagyon (földbirtokok, intézmények) értékének és kamatainak csak töredékét teszik. Annál súlyosabban beleavatkozik az egyház belső életébe. Nemcsak azzal a joggal él, hogy például új püspököket csak előzetes hozzájárulásával nevezhet ki a pápa, hanem beavatkozik minden katolikus pap személyes egyházi munkájába is. Minden papnak működési engedélyre kell hogy legyen. Ezt írásban sohasem kapja meg. De ezt az ún. működési engedélyt hivatalosan is megvonja attól a paptól, akinek munkája nem felel meg az állam vagy a párt politikai irányának” (75. old.). Maga a szerző is ezen egyház- és pártpolitikai gyakorlatnak lett az áldozata. Jóllehet a saját bőrén tapasztalta, hogy „az emberi gyarlóság nem szűnik meg az egyházi méltóság emelkedésével...” (118. old.), mégis, mindennek dacára hű maradt hitéhez, egyházához és hivatásához. Kétségtelen, hogy az egyház – és a különböző vallási irányzatok – az ilyen típusú, kitaró és álhatatos, meggyőződésüket minden körülmény között is vállaló „hang nélküli”-eknek köszönhetik történelmi előmenetelüket.

Anyai nagybátyja kéziratát Bakos Gábor rendezte sajtó alá.

Jakab Attila

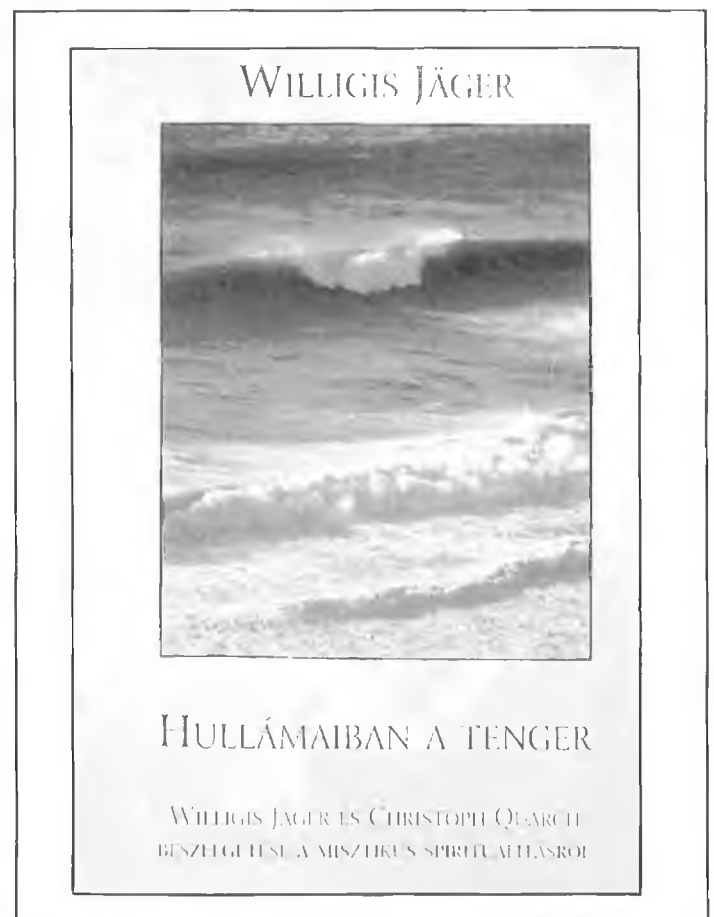
Jäger Wiligis

Hullámaiban a tenger

Wiligis Jäger és Christoph Quarch beszélgetése a misztikus spiritualitásról.

Szentendre, Editio M., 2000

A XXI. század a metafizika és a misztika százada lesz. Ehhez a megállapításhoz korunk a keleti misztikától és meditációtól (zen) és az atomfizikától keres bizonyítékokat. A felvilágosodás kori ember világnézetét a tudományban való teljes bizalom határozta meg. Úgy tűnt ekkor, hogy mindent meg lehet oldani, és az ember végérvényesen önmagára talált. Később kezdődtek a bajok: kiderült, hogy az addig szilárdnak hitt fizikai és kémiai világképpel valami nincs rendben. Ez a világkép a XX. században relativizálódott, ingattaggá vált. Az anyag fogalmáról kiderült, hogy az az energia velejárója, hogy a körülöttünk zajló világ tulajdonképpen tudatunk terméke, ahogyan azt észleljük. Ráadásul a megfigyelés is bizonytalan, hiszen csak statikus (álló) állapotban lehetséges, míg a körülöttünk levő világ állandó mozgásban van (Heisenberg). A legjobban tükrözi ezt a helyzetet Einstein megállapítása: „A tudomány poharából való első korty ateistává tesz, de a kehely mélyén ott vár ráunk az Isten”. A tudománynak ez a helyzete változást hozott az emberképben és az embernek a transzcendenciához való viszonyában is. A vallás által sugárzott istenkép szintén változásra szorult. Ha megnézzük a vallásszociológiai felméréseket, egyre növekszik azoknak a száma, akik „a maguk módján vallásosak”. Így századunkban erős igény mutatkozik az olyan vallásosság iránt, amely az emberi lélek legbelsőbb területeit mozgatja meg, és így közeledik a szellemi világhoz és az Örökkévalóhoz. A misztikus élmény egyre nagyobb teret nyert az egyén és a kisebb-nagyobb közösségek életében. Úgy is lehetne mondani, hogy mivel a tudomány egyre áttekinthetlenebb lesz, a hétköznapi embere számára egyre érthetlenebb és nagyobb felelősséget hordoz, kénytelenek vagyunk belső világunk felé fordulni. Ehhez a misztikus élményhez az irányító, a lelki

vezető tanácsai nélkülözhetetlenek. Ugyanakkor fel kell használni a keresztény misztikusok tapasztalatait (*Avilai Szent Teréz, Keresztes Szent János, Eckhart Mester, Nicolaus Cusanus* stb.) és a keleti vallások (hinduizmus, buddhizmus) misztikáját. Ezek a keleti vallások gyakorlataikban azt tanítják, hogy „a megváltás a misztikában a valóság felismerése, megtapasztalása, s ez annak jut osztályrészül, aki képes az elengedésre”. Ez teljesen egybevág *Keresztes Szent János* gondolataival: „akik a szellem szabadságát az érzékek elhomályosító hatása nélkül élvezik”.

Wilgis Jäger olyan bencés szerzetes, aki vállalta azt a veszélyt, amit a misztika útja jelent: a jelen kor vallásos életének megújítását, ami életünkben rendkívül szükséges, hiszen bizonytalan korunkban szükség van vallási életünk megújítására, belső világunk megteremtésére és kapcsolatunk felfogására a Változatlannal. Könyve párbeszédes formában íródott. A beszélgetőtárs *Christoph Quarch* filozófus, az Evangélikus Zsinat tanulmányi vezetője. A párbeszéd végigvezetnek a század misztika iránti igényének fejlődéstörténetén. Bevezetnek abba, hogy hogyan lehet keresztény gondolkodásunkat újraértelmezni, korunk misztikáját megteremteni. Bevezetnek a spirituális gyakorlatok fiziológiájába, amelynek Keleten, főként Japánban, kidolgozott módszertana van. Minden cselekvésünket mentális indokok vezérlik, ezért alapvetőek a spirituális gyakorlatok, amelyeknek nagy szerepük van a lelki és testi egészség fenntartásában. Erre ez a könyv szemléltető módon ad választ. Talán *Weöres Sándor* verse adja a legjobb feleletet:

Isten gondol öröktől fogva téged, / Elméjében léted mint szikla áll, / Mi ehhez képest habfodornyi élted, / S mit változtat rajtad a halál.

Radnóti Róbert

Szennay András OSB Visszatekintés

Válogatás az elmúlt negyedszázad interjúiból,
előadásaiból, írásaiból
Pannonhalmi Főapátság, 2001.

Egy személyes emlékekkel kell kezdenem: bűjtatott teológus voltam, ott ültünk hárman civilek a kispapok között. Ekkor még szó sem volt világi tagozatról. A leendő főapát úr volt a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia könyvtárosa és bűjtatott módon, ha emlékezetem nem csal, a fundamentális (alapvető hittan) professzora. Életének méltó tanúja ez a kötet. Olyan időszakban volt a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia professzora, amikor már véget értek a forradalom utáni megtorlások, de még nem köszöntött be az úgynevezett „legvidámabb barakk” korszaka. Egyik legfőbb ellenségnek még mindig a katolikus papságot tekintették. Ennek legfőbb jele, hogy megszüntették a Hittudományi Kart az egyetemen, így a püspöki kar kénytelen volt a Központi Szemináriumot és a Pázmány Péter Hittudományi Akadémiát létrehozni, amely Rómához tartozott. Ebben az időszakban a Pázmány Péter Hittudományi Akadémián olyanok tanítottak, mint *Radó Polikárp, Kecskés Pál, Artner Edgár, Timkó Imre* (a későbbi püspök), *Szörényi Andor*.

1962-ben köszöntött be a II. Vatikáni Zsinat, amely sok tekintetben döntő változást hozott a katolikus egyház életében. A zsinati gondolatok meghatározó szerepet játszanak *Szennay András* egyházkormányzati munkájában és teológiai gondolkodásában:

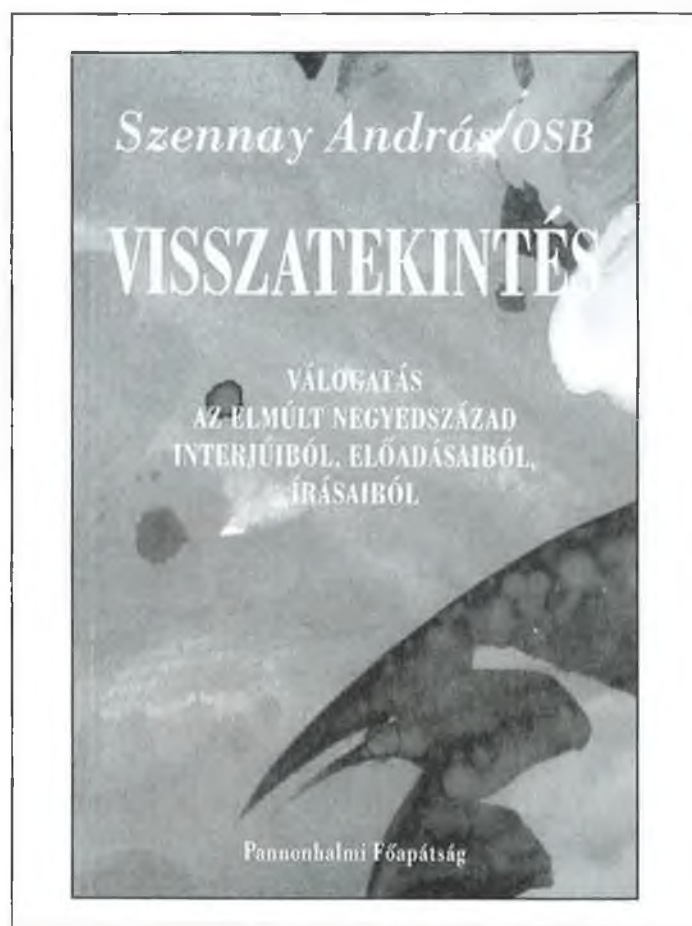
„Nem elég csak *álmodni* az egyház jövőjéről, arra is szükség van, hogy nyíltan nevén nevezzük a helytelen fejlődési irányokat, a káros struktúrákat, az egyház javai ellen végrehajtott személyi döntéseket és fegyelmi intézkedéseket, és bátran, lelkesen fárdozzunk az Egyház reformján (*Ecclesia semper reformanda*)”.

A kötet első részében interjúk foglalnak helyet. Ezekben az interjúkban rendjének történetéről beszél, majd a zsinat célkitűzéseit tárja a szemünk elé. Az elmúlt időszak történetét így foglalja össze: „Fel kell számolni a hazugságok világát”.

Az interjúk után teológiai tanulmányok következnek, amelyekben a kisközösségek és a párbeszéd problémáiról ír. *Szennay András* 1971 és 1995 között volt a *Teológia* folyóirat felelős szerkesztője. A folyóirat ekkor élte virágkorát. Így a következő rész a folyóiratban megjelent cikkeket tartalmazza, amelyek a magyar katolikus egyházzal szólnak a rendszerváltozás előtt és után. Szemléltetésképpen álljon itt a következő idézet: „Hazai katolikus egyházunk egyik mai ismertetőjegye, hogy – mivel tagjai a magyar társadalomból kerültek ki – magán viseli a hazánkban letűnt rendszernek a lelkekben, gondolkodásban, magatartásformákban máig is ható és zavart okozó hatását. Azt ugyan tagadom, hogy életünket az elmúlt esztendőben egyeduralkodó módon a szocialista rendszer által propagált ideológia határozta meg, de hogy hatása jelentős volt, ezt – mi idősebbek – jól tudjuk”.

„Üldözni fognak titeket az én nevemért”. „Ti legyetek a Föld sója és a világ világossága”. Azt gondolom, hogy ez a két evangéliumi idézet jellemzi legjobban *Szennay András* életművét, és ezt tükrözik írásai is.

Radnóti Róbert

Tisztelt Olvasóink!

Mindazok, akiknek lehetőségük van lapunkat „reklámozni”, kérjük, írjanak alapítványunk címére (7635 Pécs, Sólyom dűlő 13.), hogy el tudjuk küldeni részükre a folyóiratunkat bemutató plakátokat és szórólapokat!

Segítségüket köszönjük!

Karácsonyi levél

Választási lehetőség! Ha egyetlen kifejezésbe tömöríteném, ami leginkább a gondolatainkban és a szívünkben van, ez a kifejezés a *választási lehetőség* (choice). Ahogy visszatekintünk az elmúlt évre, minden percben, az út minden kanyarulatánál szembesültünk ezzel: az Igazságosságot választjuk-e az Igazságtalanság helyett? az Igazságot a Hamisság helyett? az Igazat a Rossz helyett? ...Maradjunk csendben, vagy álljunk ki és szóljunk a gyűlölet és erőszak ellen?

Választási lehetőség! Ez a kifejezés uralta a politikai választásokat dec. 12-én Gujaratban. Viszonylag békésen zajlott le, és a választópolgárok csaknem 63 százaléka szavazott. ...Az eredményeket még nem tudjuk, és egy ilyen óriási országban, mint India, a választás mindig nagyon nehéz. A szavazók vallási és származási vonalak mentén oszlottak meg, a kormányzás kérdéseire nemigen koncentrálnak. Remélhetőleg a megfelelő politikai párt győz..., de akárki is az, az emberek választását tiszteletben kell tartani.

Választási lehetőség! Ez az, ami hiányzik a félelemben és veszélyeztetettségben élőknek. Például muzulmánok ezreinek pusztították el a házaikat és intézményeit a mostani mészárlásokban. A legtöbben tényleg nem tudnak visszamenni azokra a helyekre, melyeket hosszú ideig sajátjuknak mondhattak. Még ahol látszólag béke van, az is annyira törékeny, hogy a legkisebb vészjelre menekülniük kell.

Választási lehetőség! Ez hiányzik a törzseinknek és dalitjainknak (az érinthetetlenek kasztjába tartozóknak) is. Legtöbbjüknek elérhetetlenek az alapvető életszükségletek is, mint az étel, ruházódás, hajlék, ivóvíz, állás, oktatás. A Gujarat legnagyobb részét ebben az évben sújtó újabb kegyetlen szárazság miatt legtöbbjük élete még nyomorúságosabb. Ezenkívül a gyilkos földrengés 2001 januárjában a túlélők sokaságának a megélhetését is elpusztította.

Választási lehetőség! Ezt adtuk meg sok-sok ezer gyereknek ezekből a sebezhető közösségekből az utóbbi 28 évben az Education Sponsorship Programme (Nevelést támogató program) keretében. Az oktatás választási lehetőséget teremt, néha nehezeket, de sok gyermekünknek ez az egyetlen remény. Most éppen összegyűjtjük azon diákjaink történeteit, akik nevet szereztek maguknak a társadalomban.

Választási lehetőség! Nemrég szerveztünk egy versenyt a

kollégiumainkban a diákjainknak „Béke és Közösségi Harmónia” témában. Nem volt könnyű dönteni a legjobb és legkreatívabb alkotások közt.

Választási lehetőség! Magyar barátaink és támogatóink megvalósították az idén azzal, hogy tartottak egy rizsebédet a Gujarati Nevelési Programunk javára, hogy Kati és Gyuri az összes nászajándékukat nekünk adták itteni, gujarati munkánk támogatására és sokan mások a világ minden tájáról, munkánk, kezdeményezéseink, gyerekeink és népünk támogatását választják. Ha az ilyen emberek és ti magatok nem döntenétek így, vajmi keveset tudnánk megvalósítani.

Választási lehetőség! Erről szól a karácsony. Jézus mindegyikkünkkel együtt sátorozik, hozzánk hasonló emberré válik, és emlékeztet minket, hogy ez a világ csak azért van, hogy mélyen szeressük egymást, nagylelkűen osztozzunk egymással, és mindig álljunk ki a jóért. Igen, erről, és még sokkal többről szól a karácsony.

Választási lehetőség! Mi is döntöttünk, hogy egy teljesen egyszerű levélpapíron írunk nektek az idén. Ez talán illik a lelkiállapotunkhoz. Kifejezi a fájdalmat és szenvedést, amin sokan keresztyűmentek közülünk a 2002-es évben. Thomas, egy kedves barát és munkatárs, 37 évesen meghalt rákban, és sokan mások is elhunytak közeli ismerőseink közül az év során. Mindent felülmúlt az ember telenség, ahogy ezeket brutálisan leöldöstek. A trauma, a fájdalom és a szenvedés még mindig jelen van, ezért tudatosan fekete-fehér ez a *Karácsonyi levél*, ábrázolva a valóság kegyetlenségét.

Választási lehetőség! Veletek közös döntésünk, hogy kapcsolatban maradjunk. Az évek során a barátság növekszik. Nagylelkűek vagytok, mi pedig nagyon hálásak vagyunk ezért. A segítségetekkel sokkal többet tudunk tenni a szegényekért és nélkülözőkért. Folyamatosan döntünk: hogy Ti legyetek velünk, és mi veletek.

Választási lehetőség! Nem csak erről szól ez a levél. Ez egy jókívánság tőlünk felétek és szereteteitek felé az új évre: a Karácsony áldása, szeretet, öröm, béke, igazságosság legyen mindegyikötökkel 2003 folyamán végig! Szerető üdvözléssel és imával, testvéretek: Cedric Prakash.

Ui. Maradjunk kapcsolatban, írjatok, küldjétek e-mailt, jelezzétek ha változik a címetek, telefonszámotok, nagyon szeretünk hallani felőletek! S boldogan küldünk részletesebb információt is innen. A választási lehetőség a tiétek!

Az életigenlő mozgalom imahadjárata

A Testvéri Szolgálat K. Alapítvány elindít egy imahadjaratot a megfogamzott életek megmentéséért. Arra kérjük minden jóindulatú testvérünket, aki „igen” mond az új életek elfogadására, hogy minden pénteken mondjon el egy tized rózsafüzért arra a célra, hogy a megfogamzott életek épségben és egészségben a világra jöhessenek. Ha lehet, ennek a péntekenként elmondott tizednek az legyen a titka: „Akit Te Szent Szűz a Szentlélektől fogantál”. Biztosak vagyunk abban, hogy a Boldogságos Szent Szűz nagyon sok kegyelmet, segítséget fog kiosztani a Mennyei Atyától. Így az egész világon, de különösen édes hazánkban, Magyarországon, sok megfogamzott életnek meg lenne a lehetősége arra, hogy a világra jöjjön, és békében és egészségben felnojjon. Tíz évvel ezelőtt az USA-ban 3 nagyszülő és 1 kismama kezdett el imádkozni ezzel a céllal. Tíz év elmúltával az 50 abortuszra specializálódott klinikából 27 kénytelen volt bezámi pácienshiány miatt. Hála Istennek ezért a „hiányért” és azért a sok megmentett életért! Természetesen e ragyogó cél eléréséhez az imán kívül anyagi segítségre is szükség van. Bízunk a jóindulatú emberekben, hogy ezek sem fognak hiányozni. Mindenkit szeretettel kérünk, hogy terjessze ezt a mozgalmat! Ötleiteket kérjük, szíveskedjenek az alapítvány címére eljuttatni:

Testvéri Szolgálat K. Alapítvány

1 Az Egyházforum 2002/5. számában beszámoltunk Cedric Prakash elmúlt őszi magyarországi látogatásáról. Az indiai jezsuita, aki már többször járt Magyarországon, egy közel száz iskolából álló oktatási hálózat igazgatója Gujarat, nyugat-indiai államban. Már negyedszázada, hogy folyamatosan támogatást kap Magyarországról a Bocs Alapítvány szervezésében. Más, tőle származó vagy róla szóló írások olvashatók (angolul és magyarul) a www.bocs.hu weblapon.

Varga László: A rohanástól a lélek nyugalmáig

Varga Lászlónak, a kaposvári Szent Imre templom plébánosának könyvét olvasva újra átélhetjük, milyen pontosan fordítja le régi és modern szentek meggyőződését mai hallgatójának nyelvére, biztosan választva meg minden kereszteződésben-, ahol eltévedhetne- a helyes irányt. Az a mód, ahogyan Cassianus vagy éppen Kis Szent Teréz nyomán haladva egy sebész precizitásával tárja fel legbensőbb életünk törékenységét, fájdalmas titkait, miközben egyetlen pillanatra sem marad kívülálló szemlélője annak, amit lát, újra és újra arra késztet bennünket, hogy nézzünk szembe életünk igazi valóságával, azzal a szeretettel és reménnyel, melyet maga Isten helyezett el bennünk.

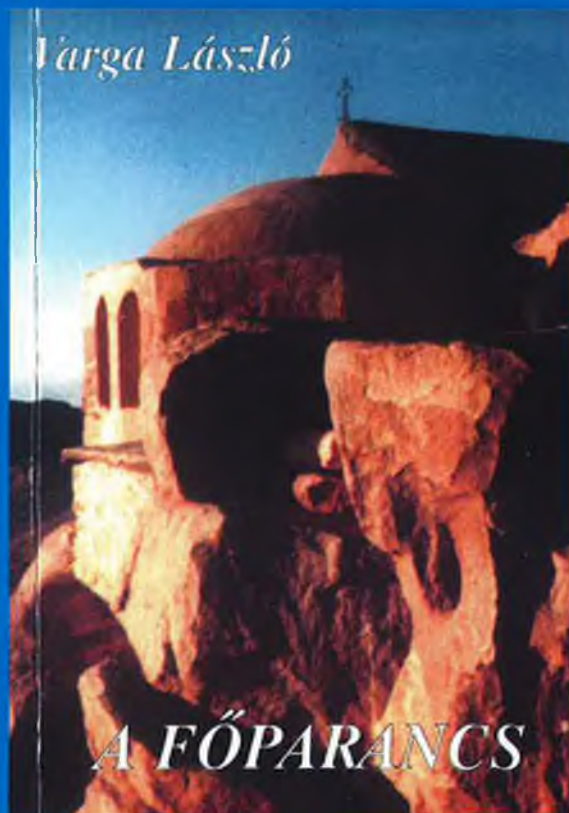
László atya lelkigyakorlatos könyve a leglényegesebbre irányítja figyelmünket, arra, amiből ő is minden nap táplálkozik- az imádságra. Bátorságot önt belénk, hogy üres kézzel merjünk odaállni Jézus elé.

*Nádai Fidél
Bencés*

Varga László: A főparancs

Varga Lászlónak, a kaposvári Szent Imre templom plébánosának könyve kalandra hív bennünket. A megértés kalandjára, hogy kiszabadítson bennünket a teljesítménykényszer lélekölő taposómalmából: hogy sokszor komor, merev isten-képünkkel szemben a valódi Isten hihetetlen szabadságával és dinamizmusával találkozzunk.

*Vedres Csaba
zeneszerző*

Az Egyházforum Könyvkiadó gyermekkönyvsorozata ötödik kötetének címadó meséjében nem elég, hogy a piros hajú az odúfűző törpe, ráadásul a törpék között is törpe, aki egy éjszaka felzavarja az író, hogy megtudja tőle, hogyan nőhet meg, hogyan lehetne ő is nagyobb, hiszen az író is megnőtt...

Az író válogatott, gyerekekre figyelő írásainak legtovábbját a groteszk helyzetek, önfeledt játékoság, emberi humor ugyanúgy jellemzik, mint a nyelvi tisztaság, vagy a verseiben található érzékeny táj- és lélekábrázolás, gazdag formakincs. Mindezek együtt a mai gyerekek igényes humorát, gondolatvilágát fejlesztik, amire mind nagyobb szükségük van a tíz éven aluliaknak, legyenek akár hallgatói, akár olvasói ennek az örökzöld kötetnek.

Tarbay Ede

Vidor Miklós:

Piros hajú törpe törpe Eredeti ár: **1600 Ft**

Megrendelhető az Egyházforum
Alapítvány címén.

Előfizetőink 30% kedvezményben részesülnek

GLOBAL-NET 2000

WEBLAP TERVEZÉS, KIVITELEZÉS

DOMAINNÉV REGISZTRÁLÁS

GRAFIKAI MUNKÁK, CD-ROM KÉSZÍTÉS

ADATBÁZIS TERVEZÉS, PROGRAMOZÁS

TEL.: 62/557-990

TEL/FAX: 62/557-991

E-MAIL:

SZEGED@GLOBALNET2000.HU

WWW.GLOBALNET2000.HU

A Zsinati Klub 2003. tavaszi programja

*(Hétfő esténként 17.30 - 20.00 Kossuth Klub
Bp. VIII. Múzeum u. 7.)*

Március 31: Zsidónak lenni itt és most (V. Bálint Éva előadása)

Április 28: Úristen, Atyaisten Jóisten: istenkép és emberkép (Mártonffy Marcell előadása)

Május 26: Hitéletünk, egyházunk, egyház-községeink Gyenesdiásról nézve (Tóvölgyi László előadása)

Június 21: (szombaton!!) Kibővített vezetőségi ülés (mindenkit várunk!!) a gyenesdiási plébánián (8315 Gyenesdiás)

Dobó I. U. 17.

Folyóiratunk megjelenését támogatta a

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alapprogram